

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra anglistiky

České Budějovice 2006

Diplomová práce

Typy a frekvence anglicismů v českých mutacích anglických periodik

Irena Chalupská

(ČJ-AJ pro 2. st. ZŠ)

Knihovna JU - PF

3115172716

Vedoucí práce: PhDr. Vladislav Smolka

ANOTACE

Tato práce se zabývá anglicismy v české mutaci National Geographic Magazine, tedy periodiku, jehož původní texty vznikají v angličtině a do jeho české edice jsou překládány. Zkoumání byly podrobeny texty vycházející v rozmezí červenec 2003 až červen 2005.

Pozornost je věnována anglicismům ne všech jazykových rovinách: morfologické, syntaktické, lexikální, sémantické a stylistické.

Zjišťovány jsou typy anglicismů, jejich motivace na jednotlivých rovinách, míra výskytu a funkčnost, tedy oprávněnost užití. Prostřednictvím svých zjištění se tato práce snaží vytvořit obraz o kvalitě a překladatelské kompetentnosti externích pracovníků redakce měsíčníku National Geographic.

ANNOTATION

The thesis investigates anglicisms in the Czech mutation of National Geographic Magazine. The research is focused on texts published from July 2003 to June 2005. Anglicisms are analyzed on the following levels: morphological, syntactic, lexical, semantic and stylistic.

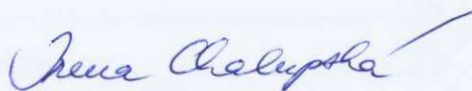
The main purpose of the thesis is to classify the types of the anglicisms, their motivation, the extend of their usage and their functionality. Antoher aim of the research is to get a picture of qualities and linguistic competence of the translators resulting from the analysis.

Děkuji vedoucímu diplomové práce Vladislavu Smolkovi za odborné vedení, vstřícný přístup a čas, který mi věnoval.

Dále bych ráda poděkovala překladatelkám Marii Krausové, Dagmar Eisenmannové a Vladimíře Kubíčkové, které byly ochotné reagovat na mé dotazy a podělit se o své zkušenosti z překladatelské praxe.

Děkuji také Eržovi za poskytnutí technického zázemí a materiální podpory, bez které by tato práce vznikala jen s obtížemi.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně, pouze s pomocí vedoucího této diplomové práce a literatury a internetových stránek v práci uvedených.

Irena Chalupská

OBSAH

Úvod	7
I. National Geographic	12
1.1 Charakteristika.....	12
1.2 Překladatelé.....	13
II. Základní pojmy a teoretická východiska	17
2.1 Anglicismy a jejich přenos do českého jazyka.....	17
2.2 Problematika překladu.....	28
III. Rovina morfologická	30
3.1 Vliv anglických morfologických kategorií v češtině.....	31
3.1.1 Vliv anglické morfologické kategorie čísla.....	31
3.1.2 Morfologická kategorie pádu.....	33
3.1.3 Morfologická kategorie času.....	34
3.1.4 Vliv anglických slovních druhů.....	35
3.1.5 Vliv analytického způsobu stupňování.....	36
3.1.6 Vliv anglických nereflektivních zájmen.....	36
3.1.7 Vliv anglických afixů.....	37
3.2 Adaptace anglicismů do českého morfologického systému.....	39
3.2.1 Adaptace substantiv.....	39
3.2.2 Adaptace adjektiv.....	42
3.2.3 Adaptace sloves.....	42
3.2.4 Přechylování jmen.....	42
IV. Rovina syntaktická	43
4.1 Vliv anglického slovosledu.....	43
4.2 Vliv anglických kondenzovaných struktur.....	45
4.2.1 Vliv gerundia.....	45
4.2.2 Vliv participia.....	47
4.2.3 Vliv infinitivu.....	48
4.2.4 Vliv přívlaskových konstrukcí.....	49
4.3 Vliv anglického způsobu vyjadřování přívlastku.....	50
4.3.1 Vliv anglického přívlastku v prepozici.....	51
4.3.2 Vliv rozvitého preponovaného přívlastku vyjádřeného příčestím minulým.....	52
4.3.3 Rozdíly v řazení rozvitého preponovaného přívlastku.....	53
4.4 Vliv anglických předložkových vazeb.....	54

4.5 Méně frekventované syntaktické anglicismy.....	57
4.5.1 Vliv anglického nominativu v přísudku slovesně jmenném.....	57
4.5.2 Verbonominální struktury.....	58
4.5.3 Vliv anglické vazby <i>There is</i>	59
4.5.4 Nadužívání ukazovacích zájmen.....	61
4.5.5 Vliv opisného pasiva.....	61
4.5.6 Uvození závislé věty.....	62
4.5.7 Kalky syntaktických konstrukcí.....	62
V. Rovina lexikální.....	68
5.1 Formální adaptace.....	68
5.1.1 Vliv anglické pravopisné podoby.....	68
5.1.2 Vliv české výslovnosti na pravopisnou podobu.....	73
5.2 Kalky.....	73
5.2.1 Citátové kalky.....	74
5.2.2 Sémantické kalky.....	76
5.3 Frazologie.....	76
5.3.1 Obrazná a další ustálená pojmenování.....	76
5.3.2 Frazémy a idiomy.....	78
VI. Rovina sémantická.....	80
6.1 Sémantické kalky.....	80
6.2 Úžení významu.....	82
VII. Rovina stylistická.....	84
7.1 Funkční užití anglicismů.....	84
7.2 Výstavba textu.....	86
VIII. Individuální vliv překladatele.....	91
IX. Závěr.....	93
Summary.....	100
Seznam literatury a použitých internetových stránek.....	102

ÚVOD

Dnes již nelze pochybovat o skutečnosti, že angličtina se stala tím, co nazýváme globální jazyk. Ještě v polovině minulého století byla představa jejího průniku do kulturních a hospodářských sfér celého světa něčím velmi neurčitým, dnes je její naprostá dominance nezpochybnitelná. Skoro čtvrtina světové populace dnes plynně mluví nebo rozumí anglicky a toto číslo stále roste. Jak k tomu vlastně došlo? A co je tou hybnou silou, která činí z jazyka jazyk světový?

Faktory, jakými jsou vnitřní zákonitosti jazyka, jeho struktura, rozsah slovní zásoby, nebo přináležitost k historicky významné kultuře, ještě nemohou zaručit skutečnou životnost jazyka, jak jsme se mohli přesvědčit např. v případě latiny. David Crystal podává vysvětlení: *Jazyk se stává světovým jazykem z jednoho prostého důvodu. Jeho vliv a rozšíření odráží politickou a vojenskou moc země*¹ (Crystal, 1997, str. 7). Vojenská moc tedy může zaručit prosazení jazyka, ale neméně důležitou roli hraje moc ekonomická, která je zásadní při jeho šíření a udržování na vrcholu. Na počátku 19. století byla Británie průmyslovou a obchodní mocností. Během 20. století pak štafetu přebírají Spojené státy americké a budují neotřesitelnou pozici angličtiny na své ekonomice a hospodářském růstu. Vedle britské koloniální expanze a mohutného ekonomického nástupu Spojených států amerických, které jsme zmínili, Pieter Loonen vymezuje dva další faktory zásadní v tomto procesu, a to *vůdčí postavení anglicky mluvících zemí v průběhu 2. světové války a dále následnou potřebu společného jazyka v rychle se globalizujícím světě* (Loonen, 1996, str. 3).

Ani čeština se nevyhnula pronikání angličtiny do svého jazykového systému. K Kučera konstatuje, že *vliv angličtiny se u nás začal výrazněji projevovat po 1. světové válce, v souvislosti s postupnou změnou české kulturní orientace...Tento vliv byl značně oslaben v období po roce 1948, avšak už v 60. letech začal opět znatelně sílit...Skutečný zlom nastal až po roce 1989* (Kučera, 1995, str.77). Změny společenské a ekonomické, které nastaly na počátku 90. let, stejně jako překotný rozvoj vědy, techniky, uměleckého a kulturního života, který nastal v důsledku těchto změn, vyžadují dynamičtější výměnu informací a větší míru komunikace, především na mezinárodní úrovni. K nástupu angličtiny u nás po roce 1989 mohla také výrazně přispět snaha oprostit se od všech předlistopadových klišé, jazykový projev se nadále uvolňuje v důsledku zrušení

¹ Všechny citace z cizojazyčných zdrojů jsou vlastním překladem diplomantky

cenzury. I naše země se tak začlenila do globalizovaného světa, státní hranice se staly přístupnějšími, prostupují se a prolínají jednotlivé kultury a s nimi i jazyky. Tato situace nabyla ještě zřetelnějších obrysů se vstupem České republiky do Evropské unie. Naše země se ocitla v zóně anglosaského kulturního vlivu, který je doslova hmatatelný jak v literatuře a filmovém průmyslu, tak ve vědě, školství a dalších oblastech lidského konání. S tím těsně souvisí i kontaminace jazyka anglickými prvky. Vysokou měrou se na ní podílí hromadné sdělovací prostředky, internet a obecně široké využívání médií jako prostředků komunikace. Univerzálním jazykem, který funguje jako most mezi jednotlivými národy a nástroj globalizace, se stala právě angličtina. Proto se stává předmětem zájmu nejen lingvistů, ale i široké veřejnosti, tedy těch, kteří vnímají vliv angličtiny v našem prostředí veskrze negativně a poukazují na ohrožení češtiny v její čisté podobě. Nechceme posuzovat, do jaké míry jsou tyto obavy oprávněné, zajímavý je však pohled Pietra Loonena, který konstatuje, že *jazykové výpůjčky jsou zcela přirozeným procesem podmíněným potřebou usnadnit komunikaci, jsou důsledkem lenosti, snobství a potřeby prestiže uživatelů jazyka. Situace se sama vytříbí časem, a to ve prospěch ovlivňovaného jazyka, nikoliv ovlivňujícího... Prvky cizího jazyka pak v řeči slouží především čistě komunikačním účelům, zatímco jemnější významové odstíny, zvláště ty související s emocemi, jsou záležitostí domácího jazyka* (Loonen, 1996, str. 6). Dodává, že *dominantní jazyky, třebaže mnohými vnímány jako hrozba, nepředstavují skutečné nebezpečí pro jazyky domácí, naopak je utváří v pozitivním slova smyslu a obohacují* (Loonen, 1996, str. 7). Zdá se, že puristické tendence musí v současné době ustoupit potřebě rychlého a snadného porozumění a pohnutkám pragmatičtější, než je jazyk ve své neposkvrněné podobě.

Vliv angloamerické kultury u nás, posílený neustále se rozšiřujícími styky s ostatními národy, je tedy znatelný především v médiích, publicistice psané i mluvené, odborné i populárně naučné literatuře a v neposlední řadě v periodících, zaměřujících se na širokou škálu oblastí společenského života. V 90. letech k nám začalo pronikat velké množství periodik inspirovaných zahraničními vzory a v posledních letech zaznamenáváme doslova explozi časopisů a periodik nesoucích anglické tituly.

Tato práce má za úkol všimnout si českých mutací anglických periodik, tedy zaměřit se na texty, které existují v jazyce výchozím i cílovém, a lze tedy předpokládat, že míra výskytu anglicismů v překladech bude relativně vysoká. Anglické názvy periodik však mohou být často zavádějící. V mnoha případech se nejedná o českou mutaci anglického časopisu (především u společenských časopisů, přinášejících zprávy z kuloárů a světa

celebrit), anglický titul je pouze důsledkem oblíbenosti, které se anglické názvy časopisů u nás těší. Jedná se např. o časopisy *Jackie*, *Style*, *Story*, nebo *Spy*. Přestože nesou anglické tituly, zaměřují se převážně na témata z domácího prostředí, nižší podíl pak mají „klípky“ ze zahraničí.

Další početnou skupinou jsou časopisy, které mají svou anglicky psanou zahraniční edici. Jedná se o periodika známá v mnoha zemích, periodika s určitou tradicí a pevnou čtenářskou základnou. Narozdíl od předchozí skupiny jsou tato periodika převážně rozdělena na ta určená ženám (*Cosmopolitan*, *Harper's Bazaar*) a mužům (*Esquire*, *Man's Health*). Překvapivým zjištěním při sběru podkladů pro tuto práci byl fakt, že tyto časopisy publikují v drtivé většině články české a překladům a přejímání článků z anglické zahraniční edice se věnují v podstatně menší míře. Máme důvody se domnívat, že určité množství překladů se v nich vyskytuje, např. rozhovory se zahraničními herci, celebritami apod., nicméně se nám nepodařilo tyto předpoklady si ověřit. Tyto časopisy se své články snaží přizpůsobit domácím poměrům a zaměřují se často na témata aktuální pro české ženy a muže. Články zabývající se zahraniční tematikou často publikují nezávisle na své anglické edici a domníváme se, že hodně jich také přejímají od jistých tiskových agentur již v české podobě. Velkým problémem v přípravné fázi práce se ukázala být neochota výše jmenovaných periodik spolupracovat. Narazili jsme bohužel na naprostý nezájem a naše opakované žádosti o stručné informace nevyvolaly sebemenší odezvu.

Jedinou ryzí českou mutací anglického periodika u nás se zdá být populárně vědecký měsíčník *National Geographic* (dále jen NG). Z výše jmenovaných důvodů jsme se rozhodli založit tuto práci na textech vycházejících právě v tomto periodiku. Analýze podrobíme články, které vyšly v NG od 7/2003 do 6/2005, shrneme tedy texty, které vyšly v rozmezí dvou let. Široký tematický záběr tohoto časopisu a velké množství externích pracovníků redakce podílejících se na překladech nás opravňuje se domnívat, že analyzovaný materiál bude dostatečně různorodý a bude relevantním podkladem této práce. Vzhledem k tomu, že ne vždy máme možnost doložit vliv angličtiny originálním textem, budou některé jevy, o nichž se budeme domnívat, že jsou důsledkem vlivu anglického textu, dokládány výchozí podobou rekonstruovanou na základě našeho předpokladu.

Při analýze materiálů budeme vycházet z několika předpokladů. Především, periodikum typu NG, které je světově proslulé, má dlouholetou tradici a velké renomé, bude požadovat vysokou úroveň překladů ve všech svých zahraničních edicích. Zakládá si na

vysoké kvalitě publikovaného materiálu, především obrazového a této úrovni by měla odpovídat i podoba textů. U překladatelů pracujících pro NG předpokládáme výbornou znalost obou jazyků a kultivovaný projev, transfer anglických prvků by tedy měl mít jiný charakter než u běžných uživatelů jazyka. Proto očekáváme výskyt především málo nápadných a skrytých anglicismů, a to hlavně v rovině syntaktické, popř. v morfologické. Důsledkem poučenosti erudovaných překladatelů může být i snaha důsledně se vyhnout vlivu originálního textu. I těchto jevů si v analyzovaných textech povšimneme.

Zvolené tematické okruhy často kladou na překladatele vysoké nároky nejen v oblasti jazykové ale i v oblasti odborných znalostí. Pro problémy čistě odborného rázu mají k dispozici odborné poradce, specializované v jednotlivých oborech jako je botanika, etnografie, oceánografie, orientalistika, astronomie a další. Zásadnějšího charakteru je pak otázka přístupu překladatele k samotnému čtenáři. Jeho znalost teorie překladu by mu měla pomáhat přizpůsobit překlad typu čtenářstva, jeho znalostem a vzdělání, vnímat problémy, které by s pochopením odborného textu mohl mít laik, a vycházet mu vstříc. Typy a frekvence anglicismů v rovině lexikální mohou poukazovat na překladatelskou představu o čtenáři. Množství záměrně užitých anglicismů napovídá, jaké vzdělání a erudovanost překladatel u čtenářů očekává. *Frekvence, stejně jako kontextové a funkční využití anglicismů odráží jazykové schopnosti cílové skupiny a do jisté míry celého národa* (Hilgendorf, 1996, str.10). Roli také bude hrát odlišnost prostředí, ke kterým se články vážou, a potřeba označit jevy neznámé českému čtenáři. Budeme se snažit ukázat, kdy je anglicismus užít z těchto důvodů a kdy je naopak jeho užití nefunkční. Předpokládáme, že míra užití lexikálních anglicismů může být relativně vysoká, neboť typickým čtenářem NG je člověk vzdělaný, se všeobecným přehledem. (Na vzdělanost čtenářů NG lze usuzovat i z rubriky Fórum, kde jsou publikovány čtenářské příspěvky. Jak z nich vyplývá, velká část čtenářů například čte českou i anglickou edici NG a navzájem je srovnává.)

Vedle těchto specifických rysů také budeme přihlížet k systémovým rozdílům obou jazyků, tedy k analytickému charakteru angličtiny, její tendenci k nominálnímu, kondenzovanému vyjádření a k flektivnímu charakteru češtiny, založenému na škále tvarových paradigmat. Budeme brát v úvahu, že hranice mezi jednotlivými jazykovými rovinami nemusí vždy být zřetelná a některé jevy mohou zasahovat více rovin.

Také se pokusíme rozlišit, které z jevů jsou důsledkem vlivu angličtiny a kdy jde pouze o jevy příznakové pro publicistický styl.

Doufáme, že tato práce bude užitečným, byť nepatrným, přínosem problematice anglicismů v češtině.

I. NATIONAL GEOGRAPHIC

Tato kapitola přináší stručný přehled historie NG, charakteristiku anglické i české edice a přihlídneme k okolnostem, za kterých texty vznikají. V druhé podkapitole se seznámíme s postřehy samotných překladatelů a jejich postoji k problematice anglicismů v překladech.

1.1 CHARAKTERISTIKA

27. ledna 1888 byla ve washingtonském klubu Cosmos oficiálně založena Národní zeměpisná společnost (National Geographic Society), která je dnes je největší neziskovou vzdělávací institucí na světě. Při založení společnosti její členové stvrdili rezoluci, podle které měla společnost *budovat svou členskou základnu na liberálních a pevných základech, zcela v souladu s důstojným postavením vědy, kterou reprezentuje* (<http://www.nationalgeographic.com/birth>).

Devět měsíců po svém založení společnost publikovala první číslo časopisu National Geographic. První strana nesla prohlášení, které se stalo pro společnost závazným po více než další století její existence: *National Geographic Society si klade za úkol šířit a posilovat zeměpisné vzdělání a tento časopis je jedním z nástrojů, které jí pomohou plnit její poslání. Není pouze orgánem společnosti, jeho stránky se otvírají všem, kteří nacházejí zálibu v geografii. Doufáme, že se stane komunikačním kanálem, který inspiruje mnohé zeměpisné výzkumy a osvědčí se i jako prostředník při zveřejnění jejich výsledků.*

I dnes si NG klade za cíl šířit vzdělání a osvětu. Za alarmující považuje nedostatek zeměpisných znalostí mladé generace a neodkladnou potřebu chránit neobnovitelné přírodní zdroje této planety. NGS se neomezuje pouze na jeden časopis, ale produkuje i další periodika (*National Geographic Traveler*, *National Geographic World*, *National Geographic Adventure*), dále knihy, filmy, atlasy, mapy a další.

Za dlouhou dobu své existence se začal NG kromě témat zeměpisných zaměřovat i na problematiku člověka a světa. Zařadil tak do oblasti svého zájmu i témata ekologická, společenská, historická, i témata týkající se nejnovějších poznatků vědy a techniky.

Česká edice NG vychází od září roku 2002 a stala se tak 21. zahraniční mutací tohoto časopisu. Každý měsíc má téměř 150 000 čtenářů. Důsledně přejímá většinu článků, které vychází v anglické edici a předkládá je svým čtenářům s maximálně měsíčním zpožděním. Ryze českou rubrikou je Česká mozaika a rubrika Fórum, kde jsou zveřejňovány příspěvky čtenářů. Ta sice vychází i v anglické edici, ale český NG

upřednostňuje čtenáře české a slovenské, tedy domácí příspěvky, které lépe *vystihují naši čtenářskou obec* (NG, 5/04, str.22). I zde se však překladatelé občas uplatní, jak vyplývá z komentáře Vladimíry Kubíčkové (viz níže).

1.2 PŘEKLADATELÉ

Česká edice NG zaměstnává množství externích pracovníků, přičemž pro většinu z nich překlady pro NG představují příležitostnou a nárazovou práci. Jejich pracovní záběr je mnohem širší a zahrnuje mnoho dalších aktivit.

Pro NG překládají: Tereza Chvojková, Zdeněk Kubeš, Hana Loupová, Vladimír Pelíšek, Markéta Schubertová, Daniela Zounková a další. Od samého počátku spolupracují s českou edicí NG Don Sparling, Zdeněk Urban, Marie Krausová, Vladimíra Kubíčková a Dagmar Eisenmannová. Těchto pět překladatelů jsme kontaktovali, položili jim několik otázek a požádali je o stručné komentáře k jejich práci. Vyjádření jsme získali od tří z nich. Odpovědi uvádíme v plném znění.

Marie Krausová ochotně poskytla svůj životopis:

Vystudovala učitelství anglického jazyka na Pedagogické fakultě Palackého univerzity v Olomouci, svá studia zde ukončila v lednu roku 2001. Začínala jako učitelka na ZŠ Jana Babáka v Brně. V současné době vyučuje angličtinu na VŠB-TU v Ostravě, především angličtinu pro obchodní styk, a vede pravidelné týdenní a weekendové kurzy angličtiny. Jako překladatelka a tlumočnice „na volné noze“ pracuje od června roku 2003, kromě NG překládá např. pro Discovery TV channel.

Dále zodpověděla některé z našich otázek:

Jste si vědoma interference angličtiny ve svých překladech a jak se s ní vypořádáváte?

Samozřejmě, je potřeba na to dávat pozor a nejlépe znovu číst překlad po vyhotovení pouze v češtině. Typické příklady chyb, kterých si jsem vědoma, je např. příliš časté používání přivlastňovacích zájmen („můj, náš“ atd. – lépe nahradit buď „svůj“ nebo vynechat zcela) a překládání složitých pasivních konstrukcí, namísto nahrazení aktivním tvarem nebo zvrtným „se“. Další příklady vlastních chyb: „fruits“ přeloženo jako „ovoce“ místo „plody“, „specialist“ – jako „specialista“, lépe „odborník“, „naked thigh“ – jako „nahé stehno“, lépe „holé.“

Jak řešíte tendenci angličtiny k jmennému vyjadřování, participiálním konstrukcím a dlouhým nastavovaným souvětím v publicistickém stylu?

Řekla bych, že čeština má také tendenci k dlouhým souvětím, máme tedy snad o něco jednodušší situaci, než překladatelé z jiných jazyků, ale je pravda, že některé věty je lepší zkrátit a rozdělit. Uvedu zde příklad své vlastní chyby: „snaha o zachránění“ – lépe „snaha zachránit“.

Jak se vypořádáváte s anglickou frazeologií, hledáte ekvivalenty k anglickým ustáleným slovním spojením a obratům?

Samozřejmě hledám, občas je to nesnadný úkol (mimochodem, stále hledám dobrý slovník idiomů a frazeologismů). Triviální, ale klasický příklad: pokud něco je „bread and butter“, je nutno pochopitelně překládat „chlebem a solí“. Myslím, že v současnosti používané výrazy jako „není to můj šálek čaje“ je okrádání češtiny o její vlastní idiomatické výrazy.

Jak přistupujete k překladům vlastních a místních jmen nebo názvům živočišných a rostlinných druhů?

Pokud nejde o obecně známé termíny, raději názvy nepřekládám. V případě, že je název důležitý pro kontext, přeložím ho informativně, ale v závorce nechávám originál. U rostlinných a živočišných druhů dávám do závorky latinský název.

Dagmar Eisenmannová poskytla i svůj stručný profesní profil.

K překládání mě přivedl především zájem o anglickou a americkou literaturu. Překladatelství jsem studovala nejprve na Jazykové škole v Praze a potom na katedře překladatelství a tlumočnictví filozofické fakulty UK. Jako překladatelka „na volné noze“ pracuji od roku 1981.

K našim dotazům uvedla:

K některým Vaším otázkám: Při své práci používám kodifikační příručky pro češtinu, využívám jazykové poradny ÚJČ AV ČR, dále používám slovníky a encyklopedie elektronické i tištěné, odborné publikace, internet, dotazování u odborníků i neodborníků atd.

Vše se dnes vyvíjí a co Vám bude připadat v překladech z roku 2003 nepochopitelné, bylo tehdy uznávané a převládající řešení (příkladem budiž „cunami“, které se po

katastrofě na sklonku minulého roku dnes píše téměř výhradně "tsunami", tedy v anglické podobě). Angličtina má určitě stále větší vliv (nejenom na češtinu, ale i na jiné jazyky) a také zeměpisné názvy a jména osob přepisovaná z japonštiny, čínštiny, arabštiny apod. se dnes mnohem častěji než dříve píše podle anglických/amerických zvyklostí. Přitom čeština má velmi dobře propracovaný systém přepisu těchto názvů a jmen, často lépe odpovídající původní výslovnosti než anglické přepisy. Nelze se tomu ale bránit, vznikaly by potíže při vyhledávání atd.

Pokud jde o stylistiku, myslím, že konkrétně autoři článků pro NG již předem počítají s tím, že se budou jejich texty překládat do mnoha jazyků a tendenci používat dlouhá souvětí, participiální konstrukce atd. vědomě sami (nebo jejich redaktori) potlačují.

České ekvivalenty k ustáleným slovním spojením, popř. slovním hříčkám je samozřejmě nutno hledat. Při rozboru překladů publikovaných v časopise často pomůže redaktor, případně odborník na danou tematiku. Překlad není výsledek práce samotného překladatele, ale i mnoha dalších lidí.

Vladimíra Kubíčková:

Vystudovala jsem ekonomii, přestože mě bavily spíše humanitní obory. Angličtinu však studuji už asi deset let na státních jazykových školách (nejprve v Olomouci, pak v Brně a posledních šest let na SJČ v Praze). V současné době pracuji na pevný úvazek jako redaktorka pro pánský časopis Redhot.

K našim dotazům se vyjádřila obecně:

Ted' k těm anglicismům, které se mi vloudí do překladu. Vezměte si například větu: „One thing that writer Kaufmann and I certainly learned...“ Svádí mě to k doslovnému „Jedno jsme se...“. Už si totiž často u mnohých vazeb nejsem jistá, jestli se používají jen v angličtině nebo i v češtině.

Často mám například problém, zda zůstat u anglického výrazu, který je již obecně vžitý, nebo usilovat o čistotu češtiny a termín přeložit. Vezměte si například český překlad z oboru elektrotechniky, třeba to, jak se dnes používá slovo „technologie“ - vůbec nesouvisí s původním významem slova. Nebo „software“ – ale zkuste napsat „programové vybavení“. Cítím, že používání anglických slov patří k hovorovému jazyku, proto pro NG nejsou vhodná.

Nebo jiný příklad: pokud se mohu vyhnout termínu „public relations“, napíšu „vztahy s veřejností“. Když musím termín často opakovat, zůstanu u anglického nebo použiji zkratku PR. Správnost překladu ověřuji z devadesáti procent na internetu, nejlépe

nějakou „křížovou kontrolou“. Pokud jde o odborné věci, volám svým známým, kteří daný obor vystudovali.

Komentáře překladatelů potvrzují, že pro NG coby prestižní a seriózní periodikum je otázka jazykové správnosti zásadní a jeho charakter určuje jeho výslednou jazykovou podobu. Dobře ilustrují problémy, které překlad provází a přináší zjištění, že ani pro zkušené překladatele není hledání správného českého ekvivalentu vždy jednoduché. Zajímavý je fakt, že námi oslovené překladatelky se vyjádřili spíše k dílčím jevům než k problematice obecných systémových interferencí.

Přes veškerou snahu se nám nepodařilo zjistit, do jaké míry ovlivňuje finální podobu textu editor a jak vysoký je podíl redakčních úprav.

Dále se potvrdil náš předpoklad, že překladatelé dosahující vysoké úrovně si jsou vědomi vlivu, který na jejich překlady angličtina může mít a snaží se jej vědomě eliminovat.

II. ZÁKLADNÍ POJMY A TEORETICKÁ VÝCHODISKA

V této kapitole si ozřejmíme základní pojmy, s kterými budeme pracovat, vymezíme určité metodologické postupy a teoretické pozadí naší práce, které bude určovat její charakter. Pokusíme se zde shrnout dosavadní poznatky v oblasti výzkumu anglicismů a vytvořit jakousi teoretickou kostru, která nám bude vodítkem při analýze zkoumaných textů.

V první podkapitole se zaměříme na pojem anglicismus, na způsoby přejímání a přenosu anglicismů do cílového jazyka a na způsoby adaptace anglicismů ve všech jazykových rovinách. V rámci roviny stylistické stručně srovnáme anglický funkční styl publicistický s českým. V druhé podkapitole nastíníme problematiku teorie překladu, jazykové operace, ke kterým při překladu dochází, a jejich motivaci.

2.1 ANGLICISMY A JEJICH PŘENOS DO ČESKÉHO JAZYKA

Pojem anglicismus může být definován mnoha způsoby. V poslední době se objevuje mnoho definic, které se snaží obsáhnout skutečnou šíři problematiky anglicismů a zachytit pojem anglicismu co nejpřesněji. Pro naše potřeby je zcela dostačující definice Chrise Pratta: *Anglicismus je takový prvek jazyka, který ač užíván v cizím jazyce, má svůj přímý a zřetelný předobraz v anglickém jazykovém systému* (Pratt, 1996, str. 347). Podle akademického slovníku cizích slov (1998) je anglicismus *jazykový prvek přejatý z angličtiny do jiného jazyka nebo podle angličtiny v něm vytvořený*. Mnohdy jsou tyto definice interpretovány tak, že za anglicismy jsou považovány především výpůjčky lexikální, tedy slova, která běžný uživatel jazyka pocítuje jako „cizí“. Důvodem může být fakt, že v lexikální rovině jazyka se anglicismy projevují nejvýrazněji a jejich výskyt je zde nejnapadnější. Už Bohumil Havránek (1938, str. 255-256) ale považoval za nutné *rozlišovat slova cizí ve smyslu cizojazyčná, kterých se užívá vědomě jako slov jazyka cizího, a slova přejatá z jazyka cizího nebo mezinárodního, nazývaná také, ne dosti přesné slovy „cizími“, kterých užíváme jako součásti české zásoby slovní (také je vyslovujeme je českými hláskami, skloňujeme, atd.)*. I my budeme v kapitole o lexikálních anglicismech věnovat pozornost slovům mezinárodním, tedy internacionalismům, a sledovat do jaké míry byly užity pod vlivem původního anglického textu. Nicméně je důležité si uvědomit, že výše citované definice zahrnují *anglicismy v širokém slova smyslu, tzn. prvky všech jazykových rovin a na všech stupních adaptace* (Bozděchová, 1997, str.272).

Jaké důvody nás vedou k přejímání anglicismů do mateřského jazyka a co je tou hybnou silou stojící v pozadí? Jaká je motivace užívání anglických prvků v češtině? Zásadní jsou v tomto procesu relativně nové podmínky historické a politické. *Skutečný zlom nastal po roce 1989, kdy anglicismy (spolu s ostatními přejatými slovy a neologismy) dokládají orientaci společenského života na jiné a nové oblasti, tj. např. na západní ekonomiku, politiku, filozofii nebo kulturu. K mnoha polistopadovým změnám v české slovní zásobě dochází ve snaze odstranit klišé připomínající předchozí režim. Vstup do Evropy si mimo jiné vyžaduje sjednocování odborné terminologie. Do češtiny také pronikají prvky pod vlivem překladů zejména angloamerické beletrie, publicistiky nebo filmových scénářů* (Bozděchová, 1997, str. 273). Čeština tedy přejímá anglické prvky vlivem přímého působení anglického modelu. Dalším důvodem je potřeba pojmenovat předměty a jevy českým uživatelům jazyka do určité doby neznámé, tedy jevy, pro které čeština jen těžko hledá ekvivalent anglického pojmenování. I tato tendence souvisí s polistopadovými změnami (*management, briefing, holdingová společnost, marketing*), a výrazná bude i v námi zkoumaných textech, které se tematicky často váží k velmi odlišným kulturám a prostředím.

Častým argumentem proti užívání cizích prvků v jazyce je fakt, že mohou snižovat srozumitelnost textu, zejména v oblasti každodenní komunikace. Zcela jinou roli však sehrávají v odborném stylu, kde jejich využití je často na místě a žádoucí. Přispívají k jednoznačnosti, srozumitelnosti a jednoduchosti vyjádření a odborná terminologie mezinárodního charakteru je výrazným rysem těchto textů.

Přejímání cizích prvků do systému jazyka je dynamický, otevřený proces, kdy jednotlivé přejímky a jejich různé typy procházejí různými fázemi adaptace. *Na průběhu i výsledku tohoto procesu se podílí více vlivů zároveň, mezi nejdůležitější patří zejména...typová vzdálenost výchozího a přejímajícího jazyka, závažnost lexikálního významu, jeho ustálenost, funkčnost a synonymie v přejímajícím jazyce (potřeba cizího pojmenování), slovotvorné vlastnosti, nová stylová platnost a frekvence atd.* (Bozděchová, 1997, str. 273). Fázím adaptace, způsobům přejímání a analýze přenosu na jednotlivých rovinách jazyka se věnuje Rudolf Filipovič ve své studii o vlivu angličtiny na srbochorvatštinu (1986). Všimneme si, jak klasifikuje a hodnotí obecné zákonitosti přenosu, které, jak předpokládáme, fungují vždy na stejném principu, ať už se jedná o jakékoliv dva jazyky.

Za základní východisko při vytyčování metodiky práce považuje předpoklad, že jazyk výchozí a cílový jsou dva jazyky typologicky rozdílné. Otázka, na kolika jazykových

rovinách dochází k přenosu a na kterých, těsně souvisí se vztahem mezi přímým vlivem výchozího jazyka (*direct borrowing*) a vlivem přes určitého prostředníka (*intermediary*). Přejímání přes prostředníka se může realizovat skrze hromadné sdělovací prostředky, popřípadě skrze samotný jazyk. Přímé přejímání probíhá v důsledku kontaktu mluvčích výchozího a cílového jazyka. *Tento přímý jazykový kontakt se týká všech bilingvních mluvčích, bez ohledu na úroveň zvládnutí jednoho nebo druhého jazyka...Kontakt dvou jazyků, ke kterému dochází v rámci přímého přejímání je mnohem intenzivnější a postihuje systém cílového jazyka jako celek. Z toho vyplývá, že nedochází k žádným omezením, co se množství jazykových rovin a způsobů adaptace týká.* (Filipovič, 1986, str. 334). Přímé přejímání se tedy bude týkat i překladatelů, jejichž texty budeme zkoumat a kteří se v procesu překladu ocitají v těsném kontaktu s výchozím jazykem.

Narozdíl od nepřímého přejímání (přes prostředníka), které se omezuje na jazykové oblasti vymezené slovem, popř. slovním spojením či frází, přímé přejímání tedy souvisí se všemi jazykovými rovinami bez omezení. Procesy přejímání tedy mohou být analyzovány na jazykové rovině fonologické, morfologické, syntaktické, lexikální, sémantické a stylistické. V naší práci z pochopitelných důvodů opomineme rovinu fonologickou a zaměříme se na následujících pět rovin, především na rovinu morfologickou, syntaktickou a lexikální. Následně přihlédneme k rovině sémantické a stylistické, kde budeme vycházet z teoretických poznatků prezentovaných v této kapitole.

Dále Filipovič konstatuje, že v průběhu transferu v výchozího do cílového jazyka dochází k velkému množství změn. Ty dělí na změny, které 1) probíhají v etapě od přenosu anglicismu (*model*) do jeho naprosté integrace v systému cílového jazyka (pak je anglicismus nazýván *replica*) a na ty, které 2) probíhají po ukončení procesu integrace. Stejně jako jsme tímto rozdělili změny na primární a sekundární, můžeme hovořit o primární a sekundární adaptaci anglicismu, tedy vedle kvalitativního náhledu vytvořit náhled chronologický. Kvalitativní hodnocení je pro naši práci podstatnější, neboť vypovídá mnoho o charakteru změn, ke kterým dochází. Primární změny se od sekundárních výrazně liší. Sekundární změny jsou stálé a neměnné, v době sekundární adaptace nevznikají varianty a *replica* zřídka prochází nějakou výraznou změnou. Pokud ano, změna probíhá zcela v souladu s vývojovými tendencemi cílového jazyka. Změny sekundární adaptace se vyskytují v jazyce monolingvních mluvčích. Primární změny jsou proměnlivé, dynamické a dávají vzniknout mnoha variantám. Odrážejí

přímý kontakt dvou jazyků, z čehož vyplývá, že souvisejí především s jazykem bilingvních mluvčích.

Předmětem našeho zkoumání budou tedy změny primární, které se budou projevovat jako neustálené, proměnlivé, nahodilé a budeme se setkávat s různými variantami daného jevu, jak vyplývá z faktu, že zde dochází k přímému vlivu výchozího jazyka na jazyk cílový.

Na rovině morfologické dochází k přenosu v omezenější míře, což je dáno zásadní rozdílností obou jazyků, tedy analytickým charakterem angličtiny a syntetickým charakterem češtiny. Především dochází k integraci anglicismů do morfologického systému češtiny, tedy určité morfologické adaptaci. Mezi tyto morfologické změny, kterými anglicismus prochází, patří například přidělování kategorie jmenného rodu podstatným jménům. Tento proces je často podmíněn povědomím uživatele jazyka o tom, že jednotlivé jmenné rody se váží s určitou formální podobou podstatného jména. Mluvčí se řídí také podobnostmi ve zvukové podobě slova. *Morfologicky se snáze adaptují anglická jména, která se ve výslovnosti zakončením shodují s českými typy, např. „software“ [softver], -u, m. Proto se často objevuje a prosazuje česká pravopisná varianta podle výslovnosti, srov. „game“ [gem i geim], -u, m., i „gem“, -u, m. Naopak nesklonná zůstávají především jména s odlišným zakončením (summary [sameri], neskl., s) (Bozděchová, 1997, str. 274).*

Přídavná jména v průběhu primární adaptace často zůstávají stranou procesu integrace do českého morfologického systému. Ve velkém množství případů si uchovávají svou původní morfologii, nepřijímají ani českou kategorii jmenného rodu, ani kategorii čísla, fungují plně jako slova nesklonná v syntaktické funkci anteponovaného přívlastku (*fit, groggy, top, trendy, fěr*). V průběhu sekundární adaptace mohou přijímat adjektivní koncovky (*trendový*). Zde se už jedná o adaptaci slovotvornou, stejně jako u sloves.

U sloves je produktivní tvoření slovotvornou příponou *-ova-* a infinitivním koncovým morfem *-t(i)*, tedy zařazení anglických sloves k typu *kupovat (zalogovat se, lobbovat, resetovat)*. Slovotvorná adaptace se realizuje skrze postupy a prostředky analogické s postupy domácími. Nejčastější bývá derivace u sloves, derivace, kompozice a zkratkové tvoření u podstatných jmen a konverze a derivace u přídavných jmen. Viz např. utváření pojmenování osob: *windsurfer/windsurfista*.

Toto jsou tedy způsoby, kterými se anglické výpůjčky adaptují na český morfologický systém. Zda dochází k opačnému procesu, tedy vlivu anglických morfologických

kategorií na česká slova (vliv anglického užití kategorie čísla, času apod.), budeme sledovat ve zkoumaných materiálech. Předpokládáme, že výskyt takových jevů bude velmi řídký. Navíc takové morfologické odchylky mohou často mít syntaktickou motivaci, jak se dovíme dále.

V oblasti syntaktické Bozděchová upozorňuje na používání nezvratných zájmen osobních namísto zvratných (zejména v reklamě), akuzativní vazby typu *diskutovat něco* a na syntaktické frazémy typu *být in*, *být out* apod. Nepředpokládáme, že bychom se s jevy tohoto typu setkali v námi analyzovaných textech. Syntaktické anglicismy, jejichž výskyt ve zkoumaném materiálu předpokládáme, budou spadat do etapy primární adaptace a nebude se jednat o ustálené a běžné jevy, jako je to v případě anglicismů uváděných Ivanou Bozděchovou.

Jevy vyplývající z primární adaptace souvisí s těsným kontaktem jazyka výchozího a cílového. Taková situace vzniká v případě českých imigrantů ve Spojených státech, jejichž čechoamerickým periodikům se ve své studii věnuje Alena Jaklová (2004). Předpokládáme, že principy transferů a vlivů angličtiny na češtinu, které předkládá, budou aplikovatelné i v rámci naší práce. Je třeba však brát v úvahu, že jevy, které Jaklová zmiňuje, budou v případě překladatelů mnohem méně zjevné a frekventované, byť princip přenosu bude obdobný. Třebaže se tedy jedná o analýzu odlišných textů a promluv, může být pro nás přínosem a inspirací.

Jaklová upozorňuje, že *podle tradičních rovin jazykového popisu je často nesnadné jednoznačně zařadit konkrétní jevy do té či oné kategorie, neboť to, co se povrchově jeví např. jako morfologická odchylka, může mít motivaci syntaktickou. Z hlediska ryze formálního je navíc obtížné přesně ohraničit, co je míněno syntaktickou rovinou jazykového popisu, zejména v pojetí morfologicko-lexikálního rozhraní existují z pochopitelných důvodů tradiční, dosti významné rozdíly mezi lingvistikou českou a anglosaskou* (Jaklová, 2004, str. 159).

Stejně jako Bozděchová si Jaklová všímá omezeného výskytu zvratných zájmen. Zároveň ale dodává, že *tento prohrěšek je stále typičtější pro projevy mladší generace v České republice* (Jaklová, 2004, str. 160). Jako zásadní vidí vliv angličtiny v oblasti slovosledu. Anglický pevný slovosled, kde postavení větného členu indikuje jeho syntaktickou funkci, ovlivňuje strukturu české věty, která se řídí především zákonitostmi aktuálního členění větného a postupuje od východiska (tématu) k jádru výpovědi (rématu). Např. věta *Podezřelé nákladní auto odjelo spěšně do Irské*

republiky, ve které je rématem *podezřelé nákladní auto*, zcela kopíruje anglický slovosled, který vyžaduje počáteční postavení podmětu. V tomto případě je angličtina schopna naznačit informační zatíženost podmětu pomocí neurčitého členu, češtině však takové prostředky chybí. Pro nás však bude v tomto případě důležité uvědomit si, kdy se jedná o vliv anglického slovosledu a kdy pouze o jev příznakový pro psanou i mluvenou publicistiku.

Slovosledné vlivy angličtiny Jaklová vidí také u jiných větných členů, především příslovečných určení, pro která je v angličtině typická finální pozice, ačkoli nemusí být nijak informačně zatížena. To je opět v rozporu s funkční větnou perspektivou uplatňovanou v české syntaxi.

Dalším jevem je hojné užívání opisného pasiva na úkor pasiva zvratného, kterým angličtina nedisponuje, nebo v případě vhodnější aktivní konstrukce. *Užití pasiva je ve všech případech motivováno vágností konatele děje, který v pasivu zůstává nevyjádřen. Naproti tomu pasivum s vyjádřeným konatelem slouží v angličtině k jeho zdůraznění. Vhodným českým ekvivalentem je aktivní konstrukce s koncovým, a tedy informačně důležitým podmětem. Pod vlivem angličtiny se však často vyskytují pasivní konstrukce s konatelem děje v instrumentálu: Členové delegace...byli přivítáni Jarmilou Vogelovou* (Jaklová, 2004, str. 161).

Kvůli absenci flexe v angličtině může být dále predikativum užito v nominativu. Jmenná část přísudku slovesně jmenného, která následuje po sponě, bývá v češtině v instrumentálu (*Byl mnoho let občan West St. Paul*).

Dále Jaklová vidí anglický vliv v častých odchylkách od českých předložkových vazeb: *včetně Vašich dětí pod 18 let* (children under eighteen), *každý den týdne* (every day of the week). Časté jsou odchylky v užívání předložky *pro*, motivované užitím anglického *for* (*Pro všechny lidi... je nutností, aby se přestali cítit osamocení*).

V neposlední řadě pak poukazuje na nadužívání slovesných adjektiv pod vlivem anglických participiálních konstrukcí a vliv anglického jmenného způsobu vyjadřování (*možnost existence*).

Karel Kučera, který se ve své studii také věnuje jazyku českých imigrantů, dále upozorňuje na vliv anglického přívlastku vyjádřeného anteponovaným substantivem a na odlišnou rekcí anglických sloves, tedy odchylky od předložkových vazeb, stejně jako Jaklová. Zvláštní zmínku pak podle něj zasluhuje souslednost časů v nepřímé řeči: *říkal, že šel do školy* (= že jde).

Při klasifikaci anglicismů v rovině lexikální využívá Bozděchová rozdělení podle J. Obdržálka. Ten dělí anglicismy na a) pravopisné formy s anglickou výslovností (laser), b) pravopisné formy s českou výslovností (radar), c) pravopisné formy podle chybné výslovnosti (volejbal), d) s přepisem původní výslovnosti (displej). Při formální adaptaci často vznikají grafické dublety, které se mohou přechodně užívat vedle sebe, dokud nepřeváží jedna z nich.

Dále Bozděchová zmiňuje kalkování a sémantické tvoření (*uživatelsky přívětivé prostředí* – user-friendly environment, *virtuální realita* – virtual reality, *časovač* – timer). Jaklová hovoří o tzv. citátových kalcích, které zhruba odpovídají druhému typu Obdržálkovy klasifikace. Jedná se o nepřeložené lexikální anglicismy, které mohou a nemusí být morfologicky počesťované (*transportace* – doprava, *kolektovat* úroky). Jako druhý typ vymezuje kalky sémantické, tedy doslovné překlady, kdy dochází k posunu nebo obměně významu českého slova pod vlivem angličtiny (*generační mezera* – generation gap, lépe: generační propast). Předpokládáme, že ve zkoumaných materiálech by mohl být výskyt sémantických kalků relativně vysoký. Pod vlivem angličtiny se v textech mohou objevit slova nehodící se do daného kontextu, s mírně posunutým, nebo odlišným významem, než jaký získávají ve stejném kontextu v angličtině. To může být důsledkem horší schopnosti překladatele odlišit jemné významové nuance obou jazyků, která je způsobena intenzivním kontaktem s výchozím jazykem.

Zde se již pohybujeme v oblasti těsně související s rovinou sémantickou. *Kromě adaptace fonologické a morfologické, prodělává přejaté slovo i adaptaci sémantickou. Podléhá obecné tendenci k úžení významu, neboť bylo přejato proto, aby zaplnilo prázdné místo v lexikálním systému jazyka a pojmenovalo předmět nebo jev související s kulturou jazyka výchozího. Proto přejaté slovo není uživatelům cílového jazyka známo v jiném významu* (Filipovič, 1996, str.341). V rámci primární adaptace může docházet k nulovému posunu ve významu a k úžení významu, během adaptace sekundární navíc k rozšiřování významu.

Jak již jsme se zmínili v souvislosti s rovinou lexikální, může docházet v překladu k nepřesnostem pod vlivem sémémů a sémů, které má přejaté slovo ve výchozím jazyce. V mnoha případech se významy v obou jazycích překrývají, zřídka se však přesně kryjí. Může se pak lehkost stát, že význam přejatého slova není vhodný pro

kontext, ve kterém je slovo užito. I takových jevů si budeme ve zkoumaném materiálu všimnout.

V rovině stylistické si budeme všimnout, jak užití anglicismů ovlivňuje text jako celek, jak se podílejí na utváření funkce textu a jaká je jejich úloha v konkrétních funkčních stylech. Zaměříme se na styl publicistický, a to především publicistický beletrizovaný a dále styl odborný, tedy styly, kterými jsou výrazně utvářeny námi analyzované texty. Dále nás bude zajímat, jak konkrétní funkční styl ovlivňuje výběr jazykových prostředků a záměrné užití anglicismů.

Galinsky (Hilgendorf, 1994, str. 5) se pokusil postihnout a popsat funkční využití anglicismů, přičemž pro jejich začlenění do textu nachází sedm hlavních důvodů:

1) Evokace americké atmosféry a prostředí (*Conveying an American atmosphere or setting*) Uvádí příklad z německé rozhlasové hry *Der gute Gott von Manhattan*, která obsahuje množství odkazů k lokacím v New Yorku a často využívá takové idiomatické výrazy a frazeologismy, ke kterým v němčině buď neexistují vhodné ekvivalenty, nebo, pokud existují, neposloužily by evokaci atmosféry. To demonstruje na názvu čtvrti *Village* (z *Greenwich Village*), který po přeložení do němčiny zcela ztrácí své původní konotace.

2) Zpřesnění (*Precision*)

Galinsky ilustruje tento bod pomocí slova *job*, které bylo přejato do němčiny, neboť slouží k zachycení představy, kterou mají Němci o americkém přístupu k práci. *Job* tak slouží k označení dočasné, sezónní práce, je v protikladu k německému přístupu, pro který je typické často za celý život nezměnit zaměstnání. Toto slovo tedy zabírá zcela specifickou část sémantického pole, které jinak disponuje množstvím dalších výrazů k označení práce.

3) Záměrný klam a eufemizace (*Intentional disguise and euphemism*)

V tomto případě anglický výraz může nahradit výraz domácí za účelem zjemnění a obroušení původního významu. Autor uvádí spojení *strip-tease*, které nahradilo německé *Entkleidungsnummer* a *Nackttanz*.

4) Stručnost (*Brevity*)

Domácí jazyk přejímá krátké anglické jednoslabičné nebo dvouslabičné výrazy, a nahrazuje jimi delší výrazy původní. Tyto snahy jsou v souladu s obecnou tendencí jazyka ke zjednodušování. Autor uvádí anglické slovo *trend*, které se úspěšně uchytilo i v češtině a nahrazuje delší synonymické výrazy.

5) Překlady metaforických pojmenování (*Metaphorical translations*)

K překladům anglických obrazných pojmenování dochází podle autora např. u zahraničních korespondentů, kteří často tlačeni termínem uzávěrky překládají obraty domácím čtenářstvu neznámé. Domníváme se, že důvodem k takovým překladům může být i bod 1) (viz výše). Povšimneme si, zda k takovým překladům bude docházet i v námi zkoumaném materiálu.

6) Prvek komiky a satiry (*A comic or playful touch, satire*)

Toto funkční užití nebude pro naši práci, vzhledem k charakteru zkoumaných textů, zásadní.

7) Různorodost ve vyjádření (*Variation of expression*)

Zde se jedná o snahu autora vyhnout se pomocí anglicismů častému opakování stejných výrazů, což by mohlo působit staticky a monotónně.

Tímto způsobem tedy lze popsat funkční využití anglicismů, tedy jejich záměrné začlenění do textu za jistým účelem. Případům, kdy anglicismu nebylo užito úmyslně a dochází tak k určité stylistické neobratnosti nebo posunu ve významu, se budeme věnovat v dalších kapitolách pojednávajících o jednotlivých rovinách jazyka.

V rámci roviny stylistické nesmíme opomenout funkční styly, které utváří námi analyzované texty. Články, které vycházejí v NG, v sobě zahrnují prvky několika stylů, přičemž nejvýraznější je styl publicistický, a to publicistický beletrizovaný a styl odborný. Můžeme hovořit o textech populárně naučných (tedy jakýchsi beletrizovaných formách věcné literatury), které stojí na pomezí stylu odborného a uměleckého. Obracejí se k zájemci, který má jen nevelké poznatky z oboru, a tomu je podřizován výběr faktů a beletrizace zpracování. Jednotlivé projevy pak mají blíže buď k publicistice nebo literatuře krásné.

Publicistický styl beletristický je charakterizován *nárůstem beletrizace vyjádření a subjektivity. Záměrná snaha po aktualizaci formální stránky vede k ozvláštnění jazyka obrazným vyjádřením skutečnosti pomocí metafor, metonymií, synekdoch, personifikace apod. Častá bývá emocionálnost výrazu...Do popředí vystupují individuální rysy původce projevu, který odhaluje svůj subjektivní styl...Vedle funkce informativní a ovlivňovací plní při využívání prvků uměleckého stylu také funkci estetickou* (Čechová, 2003, str.230). Z beletristicky zaměřených publicistických útvarů je pro NG zásadní reportáž s prvky uměleckého stylu. Narozdíl od zpravodajské reportáže, která se snaží poskytnout úplnou a nezájatou informaci, beletrizovaná reportáž přináší přímé svědectví o určité události, popisuje fakta, která jsou podbarvena postojem a názory

autora. Po formální stránce v ní nalézáme vedle prvků stylu uměleckého také prvky čistě stylu publicistického, jako je nociónalita výrazových prostředků poukazující na novost a neotřelost tématu, krátké syntaktické útvary vedle bohatě rozvitých vět, časté enumerace, několikanásobné větné členy. Dále jsou pro publicistický styl příznačné časté polovětné přívlastkové konstrukce (sloužící jako prostředek kondenzace vyjádření), hromadění genitivních vazeb a apoziční struktury.

Při postihnutí prvků anglického publicistického stylu budeme vycházet ze studie Davida Crystala a Dereka Davyho (1996, str. 178-190). I zde se projevuje tendence k jmennému vyjadřování, využívání jmenných výrazů na úkor gramatických prostředků jazyka, např. v nadpisech článků. Využívány jsou především věty oznamovací s běžným pořádkem slov (SVOMPT). V rámci této ustálené struktury může nicméně docházet k odchylkám, např. posunutí podmětu za přísudek, pokud je vyjádřen slovesem označujícím promluvu (*Said Dr Mason...*), nebo postavení příslovečného určení na počátku věty. V běžné promluvě bývá důvodem takového umístění funkce zdůrazňovací. V jiném případě se může jednat o tendenci přesouvat všechny nerematické složky co nejdále od jádra výpovědi, tedy na počátek věty, nebo snahu eliminovat riziko, že v příliš dlouhé větě se příslovečné určení ocitne izolováno od přísudku. V publicistickém stylu však můžeme pozorovat tendenci umisťovat příslovečná určení do počáteční pozice bez jakéhokoliv zřejmého důvodu. Dále v rámci pevného anglického slovosledu vzniká v tomto stylu mnoho složitých rozvitých souvětí, která fungují na množství úrovní definovaných vztahem koordinace (*coordination*) a dominance (*subordination*). V rámci vztahu koordinace jsou časté výčty, apozice a paralelismy. Dominace je charakterizována častým užitím vedlejších vět podmětných, předmětných, vztažných, méně pak příslovečných. Výrazně se v rámci dominačních vztahů uplatňují polovětné konstrukce založené na přičestí minulém a přítomném. Hojná je premodifikace a postmodifikace jmen pomocí adjektiv nebo jiných, často nových adjektivních struktur (*seven-to-ten-hour man*). Převládá užití minulého času prostého.

Zajímavé je časté opomíjení interpunkce, ke kterému dochází ve snaze eliminovat narušování textu pauzami a podtrhnout tak plynulost a tempo textu. Bohatě anglický publicistický styl využívá pomlčky, a to hlavně pro zdůraznění vsuvek v textu, přestože by pomlčky mohly dobře být nahrazeny obyčejnými čárkami. Takto je navozován dojem větší nezávislosti parenteze, text je tak méně monotónní, je dramatičtější a plastičtější.

Postihnout všechny jevy, se kterými se můžeme setkat v analyzovaném materiálu není jednoduché, reportážní útvar výrazně přesahuje do jiných funkčních stylů a prvky publicistické se objevují v těsném sousedství s prvky uměleckými. Zásadní je pro nás nadále předpoklad, že ne všechny příznakové jevy, které se objeví ve zkoumaných textech, budou důsledkem vlivu angličtiny. Proto budeme muset mít na zřeteli, že např. nocionalita výrazových prostředků, genitivní vazby a bohatě rozvité přívlastkové konstrukce, jsou jevem příznačným nejen pro anglický, ale i český publicistický styl.

V textech NG můžeme nalézt i prvky funkčního stylu odborného, a to především v pravidelných rubrikách typu *Geographica* nebo *Kdo by to řekl?*. Funkce těchto textů se označuje jako odborně sdělná a jde o to, *vytvořit u vnímatele jednoznačné a úplné představy o předmětu sdělení, cílem projevů je konečně i to, aby vnímatel poznatky textem tlumočené přejal, zaujal k nim stanovisko a zařadil je do svého obsahu vědomí* (Čechová, 2003, str. 175). Textová výstavba je přizpůsobena požadavku jasnosti a přehlednosti, typická je pečlivě promyšlená kompozice. Základním slohovým postupem odborného textu je postup výkladový a úvahový, uplatňuje se i odborný popis. Předpokládáme, že ve zkoumaném materiálu se budou vyskytovat i prvky postupu vypravovacího, který je jedním z prostředků beletrizace a je typický pro práce popularizující. Syntaktická stavba odborných textů pak odráží složitost a hierarchii sdělovaných myšlenek, často se proto objevují dlouhé věty nebo složitá souvětí. Zároveň tyto texty směřují k ekonomičnosti vyjádření, zbavují se redundantních vyjádření a slovního balastu. K tomu slouží rozmanité prostředky syntaktické kondenzace, jako jsou infinitivní konstrukce nebo slovesná substantiva a adjektiva.

V rámci odborného stylu se vytváří specifická vrstva lexikálních jednotek – termínů a odborných názvů. Josef Filipec a František Čermák označují termín jako *specifický lexikální znak označující, popř. pojmenovávající pojem. Pro svůj pojmový význam zaujímají termíny v lexikální zásobě mezní pozici. V jejich významu chybí, popř. je potlačena složka pragmatická, postojová, modální, což má důsledky pro specifickou stylistickou funkci termínů* (1985, str.94). Význam termínu má tedy ostřejší hranice než ostatní vrstvy slovní zásoby a je přesně dán nezávisle na kontextu. *Anglická (cizí) slova slouží potřebě přesnosti a komunikace, kterou pociťují vědci na celém světě. Cizí slova by měla jasně označovat fakta a mít svou váhu i za hranicemi domácího jazyka* (Hilgendorf, 1996, str.5). V terminologii se tedy projevuje tendence k internacionalizaci a v nově vznikajících, rychle se rozvíjejících oborech vznikají stále nové termíny, a to i

pod vlivem termínů cizích (*vyresetovat, kliknout, chatovat, nalogovat se*). Dochází k jejich rychlému začlenění do systému, neboť jsou zcela funkční.

Dalším rysem odborného vyjadřování je sklon k nominalizaci, tedy relativně vyššímu podílu substantiv a celých nominálních spojení. To souvisí s multiverbizací v odborném stylu – místo jednoho slovesa je použito spojení slovesa s oslabeným lexikálním významem a substantiva. Vznikají tak verbonominální konstrukce typu *provádět abstrakci, být odrazem, vykonat návštěvu*. Stejně jako u stylu publicistického je zde častá premodifikace a postmodifikace substantiv (nominální konstrukce), ale živý popis je vystřídán adjektivy odborného rázu. Často jsou využívány pasivní konstrukce.

V hlavních rysech se český odborný styl kryje s anglickým. V textech, které budeme zkoumat, bude docházet k silnému prolínání prvků výše popsaných stylů, spolu se stylem uměleckým, kterému se zde nebudeme obšírněji věnovat pro šíři jeho jazykových prostředků a malou relevanci vzhledem k tématu práce. Styl umělecký je totiž ve výběru výrazových prostředků omezován pouze záměrem autora a nevykazuje tak výrazně distinktivní rysy jako styl publicistický a odborný.

2.2 PROBLEMATIKA PŘEKladu

Proces překladu, dílčí procesy překladu a to, jak výsledky formálně a obsahově odpovídají původnímu textu, je obecným předmětem zájmu naší práce. V této kapitole stručně shrneme základní teoretické problémy překladu a jazykových operací, ke kterým při překladu dochází.

Teorie překladu je mezioborová disciplína a zasahuje do mnoha dalších oblastí, jako je sémiotika, psychologie, kulturní antropologie a další. Základním východiskem teorie překladu je *jazykovědná analýza textu překladu v konfrontaci s textem originálu* (Kufnerová, 1994, str.9).

Kufnerová rozlišuje dvě vrstvy překladového textu, a to 1) vrstvu systémových shod a rozdílů, kde je třeba hodnotit respektování odlišností v systémech obou jazyků a jejich nerespektování, které je důsledkem neznalosti jednoho nebo obou jazyků. Dále vyděluje 2) vrstvu textových shod a rozdílů, kde jde o vhodné převedení sémantického obsahu z výchozího do cílového jazyka. Téma naší práce souvisí především s první z vrstev.

Centrální je v lingvistice překladu otázka ekvivalence. K té dochází po prvním, přípravném stádiu překladu, tzv. stádiu interpretačním. Ve stádiu ekvivalence dochází k samotné *formulaci překladu jakožto sekundárního textu* (Kufnerová, 1994, str. 12).

V nejširším pojetí jde vlastně o ekvivalenci textovou, tzn. že je třeba soustředit se na jednotky vyšší než je samotné slovo. Jiří Levý konstatuje, že *jazykové prostředky dvou jazyků nejsou „ekvivalentní“, a proto nelze převádět mechanicky. Nekryjí se přesně významy a jejich estetické hodnoty. Proto je překlad tím obtížnější, čím větší je úloha jazyka v umělecké výstavbě textu* (Levý, 1963, str. 68-69). Poukazuje na nesouměřitelnost jazykových materiálů nejen po stránce formální, ale i sémantické, která je ještě výraznější. Dále hovoří o přímém a nepřímém vlivu, který má text originálu na překlad. Přímý vliv textu se projevuje např. *přítomností neústrojných vazeb tvořených podle originálu* (Levý, 1963, str.74). Nepřímý vliv se projevuje jako snaha překladatele odlišit překlad od stylistických rysů originálu. Autor poukazuje na fakt, že *zvláště překladatelé nadanější a teoreticky poučení o vyjadřovacích zvláštěnostech jazyka, z něhož překládají, se pak mnohdy úzkostlivě takovým prostředkům vyhýbají* (1963, str.74). Dalo by se tedy usuzovat, že v některých případech mohou erudovaní překladatelé ve své snaze o čistotu překladu napáchat více škod, než kdyby překládali spontánně a intuitivně. Často bývá ta varianta překladu, která vzešla z pera daného překladatele jako první, tou nejlepší.

Kufnerová dále hovoří o *systémových korelacích*, které má překladatel k dispozici. Jedná se o protiklady jako *větná/nevětná konstrukce, osobní/neosobní modifikace věty, osobní/neosobní orientace slovesného děje. S nimi může programově pracovat, tj. využít systémové korelace k vytváření korelací textových, translačních, sloužících ke splnění požadavku ekvivalence...Vlastní problematika překladu však, začíná teprve tam, kdy už respektování není možné* (Kufnerová, 1994, str.18).

To, kde je respektování zákonitostí anglického jazykového systému na místě a anglický prvek vstupuje do češtiny za určitým účelem, a naopak to, kdy se již jedná o anglicismy nefunkční a jazykovou interferenci nežádoucí, je jedním z problémů, kterým se chceme věnovat v této práci.

III. ROVINA MORFOLOGICKÁ

Při analýze materiálů budeme postupovat od nižších jazykových jednotek ke komplexnějším, proto začínáme rovinou morfologickou. V jejím rámci vydělíme dvě oblasti. V oblasti první se zaměříme se na způsoby, kterými se projevuje anglické tvarosloví v češtině, nicméně vzhledem k výrazné systémové odlišnosti obou jazyků nepředpokládáme vysoký výskyt takových jevů. Předmětem našeho zájmu v oblasti druhé bude to, jak český morfologický systém ovlivňuje anglické výpůjčky a jakými různými způsoby dochází k začleňování lexikálních anglicismů do tvaroslovného systému češtiny. V rámci jednoho jevu tak často bude docházet k prolínání vlivu na rovině morfologické i lexikální.

Český morfologický systém je výrazně rozrůzněnější než anglický, disponuje větším množstvím polymorfénních slov a bohatou škálou morfémů (prefixy lexikální a gramatické, sufixy slovotvorné, kmenotvorné a gramatické, které dále lze dělit na slovnědruhově a gramatické koncové či nekoncové). Angličtina má naopak mnoho monomorfénních slov, jednoslabičných, nebo i víceslabičných, která nejsou morfologicky rozložitelná. Absenci flexivních sufixů angličtina kompenzuje schopností konverze, tedy uplatnění slova v rámci více slovních druhů bez jakýchkoli formálních změn slova.

Bohatší je angličtina v rámci gramatické kategorie času, kdy k vyjádření složitých časových vztahů může využít bohatou škálu složených slovesných tvarů. Další slovesnou kategorií, která funguje v obou jazycích rozdílně, je kategorie vidu, která v angličtině může být vyjádřena volným morfem (*to drink sth up*), popř. vyplývá z průběhového tvaru slovesa, který jednoznačně odpovídá vidu nedokonavému. Prosté slovesné tvary mohou mít dokonavou i nedokonavou sémantiku.

Anglickým substantivům není přiřazována kategorie jmenného rodu, respektive jmenný rod v angličtině je přirozený, v češtině pak gramatický. Gramatický jmenný rod je tedy přiřazen anglickému substantivu při adaptaci do českého systému, ve kterém neexistují bezrodá substantiva. Tak mohou vznikat dubletní tvary (*image* –f., m.). Pádová kategorie má taktéž různé uplatnění, anglická substantiva fungují v jediném tvaru, jsou nesklonná, o formálním vyjádření pádu lze mluvit pouze u zájmen, která využívají tvarů pro 1. a 4. pád. U kategorie čísla nepředpokládáme žádnou interferenci, významnější je snad pouze rozdíl, jak se v obou jazycích tato kategorie uplatňuje v případech typu *ženy měly na hlavě klobouk* (oproti anglickému *women were wearing hats* – tzv. *subject-*

object concord). V takovém případě využívá čeština tzv. singulár podílný, kdy větší množství předmětů je formálně vyjádřeno pomocí jednotného čísla.

3.1 VLIV ANGLICKÝCH MORFOLOGICKÝCH KATEGORIÍ V ČEŠTINĚ

V této podkapitole se tedy zaměříme na způsoby, kterými se může projevovat anglický morfologický systém v češtině. Zjistíme, zda lze nalézt v českých překladech vliv jednotlivých anglických morfologických kategorií a do jaké míry se tomu tak děje. Zároveň si uvědomujeme, že gramatická shoda, kterou se budeme níže zabývat, se jeví jako jev morfologický v českém pojetí a že z hlediska angličtiny jde spíše o záležitost syntaktickou. Jak již bylo řečeno, ve srovnání se syntaktickou a lexikální vrstvou jazyka, zde neočekáváme hojný výskyt anglicismů, a to jakéhokoliv charakteru.

3.1.1 Vliv anglické morfologické kategorie čísla

Ze substantivních kategorií jsme si povšimli občasného vlivu kategorie čísla.

a) Jedná se o jev zmíněný výše, tedy užití plurálu v případech, ve kterých by čeština užila právě singulár podílný.

Od velkolepých bitev druhé světové války už uplynulo šedesát let, ale starosti o jejich dopadech na životní prostředí trvají. (10/03, str.12) – užití plurálu v tomto případě působí v češtině velmi nepřírozeně, navíc slovo *dopad* samo o sobě málokdy čeština užívá v plurálové podobě. Navíc je zde užit i nesprávná pádová forma substantiva, gramaticky správná je akuzativní vazba *starosti o jejich dopady*. Zde se však již nejedná o vliv anglického textu, ale nedostatečnou překladatelovu znalost češtiny.

Několik faktorů, jako jsou aktuální polohy jiných planet, způsobuje, že Mars... (1/04, str. 33) – zde by čeština užila singulár podílný: *aktuální poloha jiných planet*.

Po 11. září 2001, pod upřenými pohledy světa, hledají saúdští Arabové rovnováhu. (10/03, str. 33) – k angličtině zde může docházet k určité logické shodě v kategorii čísla, pokud je svět vnímán jako celek složený z mnoha jednotlivin. V češtině užití plurálu opět působí nepatřičně.

Naše životy se vrátily k normálu. (9/03, str. 38) – zde je užito slovo *život* ve významu *způsob života* a užití plurálu je zde proto nevhodné.

Přestože pobýval i v rušných džunglích brazilských měst, přijímá dnes obyčej a životní způsob svého lidu. (8/03, str. 37) – slovo *džungle* zde není užito ve svém primárním významu, ale významu přeneseném, funguje jako abstraktum označující vřavu, zmatek a chaos. Proto by zde bylo lépe užít singuláru. V angličtině je zřejmě motivace užití

plurálu taková, že každé město představuje jeden případ džungle. Setkáváme se zde s tzv. *notional concord*, tedy principem shody podle logického významu.

Darwin v roce 1835 shromáždil několik hnědavých ptáčků, na nichž nebylo nic pozoruhodného – kromě velikosti a tvaru jejich zobáků. (11/04, str.59)

b) Vlivem angličtiny docházelo ve zkoumaných textech k užití plurálu také v případech, kdy se plně nekryla kategorie počitatelnosti daného substantiva v obou jazycích. Substantiva, fungující v češtině většinou v čísle jednotném tak přechází k číslu množnému.

Obrovská množství živin a usazenin v jeho přítocích (6/05, str. 127) – pravděpodobně překlad z: huge amounts of nutrients and sediments, v češtině slovo *množství* už samo o sobě nese význam nejednotlivosti, užití plurálního tvaru je nadbytečné.

Vykopávky nádherných bronzů a jiných artefaktů dynastie Šang ze začátku 20. století tuto tradici potvrzovaly. (7/03, str. 93) – slovo *bronz* funguje v češtině pouze jako podstatné jméno látkové, neoznačuje předměty vytvořené z bronzu jako angličtina. Slova látková v češtině potřebují pro vyjádření kategorie čísla tzv. singulativum, které může fungovat v plurálu i singuláru (např. kus bronzu, kusy bronzu). Proto je zde užití plurálu opět nevhodné.

Zdá se, že živé stromy prožívají stresy, jakým nebyly vystaveny v uplynulých tisíci letech. (9/04, str.90) – slovo *stres* je v češtině stále vnímáno jako nepočitatelné vzhledem ke svému abstraktnímu charakteru, v množném čísle je příznakové a silně hovorové.

Charlie Paull dokumentoval silné proudy..., které přesouvají obrovské objemy písku. (6/04, str. 95) – z: huge volumes of sand, zde může být užití plurálu motivováno slovesným významem postupnosti a opakování, přesouvány tedy mohly být jednotlivé *objemy* písku, nicméně je těžké hovořit o ideální překladové variantě. Zde užitý plurál tak není zcela nefunkční.

c) V zkoumaných textech jsme se také setkali s tím, že pod vlivem angličtiny byla substantivům ponechána původní plurálová koncovka –s.

Nazývá to „cop“, což je zkratka anglického slova pro kopulaci. Když zhlédnete dostatečný počet „cops“, začnete chápat, proč si samice vybírá. (7/03, str. 64)

Po letech natáčení filmů o bezstarostných bombajských yuppies režisér prohlašuje... (2/05, str. 105) – v obou případech se jedná o slova, ke kterým čeština jen těžko hledá ekvivalenty, proto je přejímá v nezměněné podobě i spolu s plurálovou koncovkou. Český plurálový sufix čeština nemůže poskytnout z důvodu nejasného jmenného rodu (*cops*) a neobvyklé zvukové podoby (*yuppie*).

3.1.2 Morfologická kategorie pádu

Jelikož jsou anglická podstatná jména nesklonná, mohou v tomto směru vnášet do češtiny jediný možný vliv, a to užívání podoby nominativu ve všech pádech. Zařazení substantiva do systému skloňování vyžaduje jeho přiřazení ke kategorii jmenného rodu, a to u anglických přejímek není vždy snadné, zvláště pokud mají pro češtinu atypické zakončení. Nesklonná zůstávají v češtině především vlastní jména, hlavně názvy organizací, institucí a společností.

Jako ředitel pro vědu a výzkum při Wildlife Conservation Society...mám za úkol (4/04, str. 88) – koncový sufix *-y* je pro češtinu netypický, nechává proto substantivum v předložkovém pádu v původní podobě. V zásadě jde o citátovou přejímku, kde i obecné podstatné jméno zůstává nepřeloženo.

John Leibacher, ředitel Global Oscillation Network Group (7/04, str. 51) – zakončení na souhlásku lépe odpovídá českému skloňovacímu systému než předchozí případ, nicméně neodpovídá pravidlu, které dává souhláskové zakončení do souvislosti s mužským rodem. *Group* je vnímáno jako rodu ženského pod vlivem českého ekvivalentu *skupina*.

Měsíc po jeho smrti uveřejnil v New England Journal of Medicine studii. (8/04, str. 40) – mimo jiné je zde, stejně jako v předchozích případech, zohledněn fakt, že se jedná o dlouhá víceslovná spojení, která se bez překladu mohou těžko přizpůsobit českému skloňování. Roli zde dále hraje i to, že substantivum se nenachází v koncové pozici celého spojení a flexe tak nepřichází v úvahu.

Palubní inženýr ve White Knight uvolnil Space Ship One ze závěsu. (4/05, str. 77) – psaná i zvuková podoba substantiva odpovídá českému typu, přesto zůstává nesklonné, motivem může být i neživotnost nositele názvu, popřípadě neobvyklá souhlásková skupina v zakončení.

Byla připravena vyplout z Dogwood Harbor. (6/05, str. 124) – ani zde po formální stránce nic nebrání adaptaci, přesto zůstává zachována nesklonná podoba.

Je to přesvědčivý chlapík, je mu dvacet sedm let, pracuje v oblasti reklamy a public relations. (10/03, str. 62) – jedná se o spojení, které se v češtině poměrně ustaluje, svou nesklonnou podobu si zachovává spolu s plurálovým koncovým morfem *-s*.

Úřad pro rybolov a ochranu přírody...však nikterak nezchladil nadšení Auntie Mary pro její větrem ošlehaný domov. (8/03, str. 84) – neobvyklé výslovnostní zakončení opět nedovoluje integraci do českého tvaroslovného systému, navíc se jedná o slovo

v češtině neobvyklé a užitě pouze pro konkrétní případ (evokace prostředí a atmosféry anglického venkova), proto jeho adaptace do češtiny není zapotřebí. Českému čtenáři neznalému angličtiny však zůstanou konotace utajeny a bude se domnívat, že se jedná o neutrální jméno.

Jako nesklonná se mohou v českém morfologickém systému adaptovat i přídavná jména.

Jestliže po operaci konzumuje sladká nebo tučná jídla, dochází k takzvanému dumping syndromu. (8/04, str. 36)- přídavné jméno je zde užito v nezměněné podobě včetně anglického sufixu -ing, který zde funguje jako sufix adjektivní. Užití nesklonného tvaru adjektiva je zřejmě podmíněno tím, že bylo přejato celé spojení *dumping syndrome*, a do českého skloňovacího systému bylo začleněno pouze substantivum. V jiném případě by toto adjektivum zřejmě přijímalo adjektivní sufix -ový. Primární motivací přejímky celého spojení je zřejmě překladatelova bezradnost nad vhodným českým ekvivalentem, stejně stručným a výstižným jako je anglický model.

Kdysi bývali profesionální hráči duckpin bowlingu celebritami. (3/05, str.12)- přídavné jméno opět zůstává v nesklonné podobě, neboť flexi obstarává substantivum.

V baru na nábreží hlasitě vyhrává country hudba. (6/05, str. 132) – *country* je v češtině běžně užíváno v substantivní podobě, zde funguje jako nesklonné adjektivum kvůli svému pro češtinu nevhodnému zakončení (x *rocková hudba*).

3.1.3 Morfologická kategorie času

Ve zkoumaném materiálu jsme si povšimli i občasný vliv kategorie času. Tyto jevy zařazujeme do této kapitoly, třebaže se zde již pohybujeme na rozhraní s rovinou syntaktickou. Gramatická kategorie času vyjadřuje vztah promluvy k času slovesného děje, a právě sloveso je syntaktickým jádrem věty, vytváří kolem sebe pole gramatických vztahů a určuje podobu ostatních větných členů. Přestože se tedy jedná o odchylky morfologického rázu, mohou mít vliv i na syntaktickou strukturu věty.

a) Zřídka, ale přece jsme narazili na vliv anglické časové souslednosti.

Dozvěděli jsme se, že řada ryb trávila většinu času uvnitř omezené oblasti. (9/03, str. 43)- z kontextu článku jasně vyplývá, že děj vedlejší věty probíhá současně se slovesným dějem věty hlavní, v tomto případě si čeština žádá užití času přítomného.

Byrd zjistil, že nejméně v polovině hnízd racků krátkozobých byla mláďata a že podíl obydlených papuchalcích nor byl vysoký. (8/03, str.89)

b) Vlivem časů, kterými čeština nedisponuje, mohou v českém překladu vznikat neobvyklé větné konstrukce. Uvědomujeme si, že zde se již pohybujeme v oblasti roviny syntaktické, domníváme se však, že motivace těchto jevů je v zásadě morfologická. Morfologie je jinak pojímána v češtině a jinak v angličtině. V češtině má kvůli bohatosti flexe významnější postavení a jakékoliv morfologické odchylky tak mají větší dopad na podobu textu.

V době, kdy končil, už jeho prezentace zabrala více než hodinu a nedobrovolné obecenstvo si už nějakou chvíli muselo klást otázku... (9/03, str. 123) – pravděpodobně z: when he finished, his presentation had taken over an hour x lépe: prezentace skončila po více než hodině a netrpělivé obecenstvo...Pod vlivem anglického času vyjadřujícího předčasnost překladatel vytvořil pro češtinu ne úplně typickou strukturu.

„Když přijdete o školu,“ prohlásila Ruth Andersenová, „přišli jste o město.“ (5/04, str.65) – z: When you lose the school, you have lost the town. – čeština nejčastěji překládá čas předpřítomný jako čas minulý, v tomto případě je však kvůli hypotetičnosti slovesného děje pro češtinu vhodnější čas budoucí.

c) Dále pod vlivem angličtiny překladatelé užívají minulý čas v případech, kdy by čeština v dané stylistické oblasti užila přezens historický. Jak jsme se zmínili výše (kap. 2.1), pro anglický publicistický styl je typické užití préterita, čeština však při líčení či popisu události přiklání k času přítomnému, který lépe evokuje situaci. Podrobněji se tomuto jevu budeme věnovat v kapitole věnované rovině stylistické.

3.1.4 Vliv anglických slovních druhů

Několikrát jsme se ve zkoumaném materiálu setkali s tím, že pod vlivem anglického modelu byl užit slovní druh, který nebyl nijak na závalu srozumitelnosti, přesto nebyl vždy zcela vhodný. Nejčastěji se jednalo o vztah příslovce a přídavného jména v rozvitých konstrukcích.

Patří mezi sedmnáct takzvaných nekontaktovaných kmenů. (8/03, str.34) – pravděpodobně z: so-called tribes, pod vlivem přičestí minulého, které má adjektivní charakter, překladatel užil přídavné jméno, třebaže nejde o rozvíjení substantiva ale adjektiva. Bylo by proto vhodnější užít příslovce *takzvaně*.

Toto město se honosí nejlepším kotvištěm, což z něho činí logické centrum polemiky o rybářství. (8/03, str. 80) – pravděpodobně z: which makes it the logical center x lépe: což z něho logicky činí, rozvíjíme spíše sloveso než podstatné jméno

Když se tyto součástky montují, vzniká každý z oněch typických malých a hranatých vozů vycházejících z továrny jeho firmy. (2/05, str. 6) – pravděpodobně z: each of those typical small and angular vehicles, opět rozvíjíme přídavné jméno, nikoliv substantivum, lépe: typicky malých a hranatých vozů

Mnozí se přestěhovali do měst, kde následně prudce vzrostla nezaměstnanost. (8/03, str. 58) – pravděpodobně z: the unemployment consequently increased, slovo *následně* se významově zcela nekryje s anglickým *consequently* (konjunkt s důsledkovým významem), proto není doslovný překlad vhodný. *Následně* znamená především *potom*, nikoliv *následkem čehož*. Zde už se tedy pohybujeme na rozhraní s rovinou lexikální a sémantickou.

3.1.5 Vliv analytického způsobu stupňování

V některých případech překladatelé využívají analytického způsobu stupňování i tam, kde to není nutné. Předpokládáme, že se jedná o vliv anglického modelu.

Černoši obdělávají stále více přeplněné a vyčerpané obecní pozemky. (8/03, str. 59) – vliv analytického způsobu skloňování, který v angličtině vždy doprovází participia.

Dialekty stád jsou si o to podobnější, čím jsou více spřízněné. (4/05, str. 119) – opět analytické stupňování pod vlivem originálu, zde je však jeho užití zcela funkční, tvar *spřízněnější* by zde mohl působit poněkud neobratně vzhledem k už jednou použitému syntetickému tvaru v předchozí větě. Roli hraje i slovosled. Varianta *čím více jsou spřízněné* se nám zdá přijatelnější.

V souvislosti s touto podkapitolou uvádíme i vliv anglického nominálního vyjadřování, projevujícího se v konstrukcích typu:

Oceány však potřebují více pomoci. (9/03, str. 44) – pravděpodobně z: more help x větší/intenzivnější pomoc

3.1.6 Vliv anglických nereflexivních zájmen

Třebaže Jaklová řadí tento jev do roviny syntaktické (viz. kap. 2.1), dle našeho názoru se jedná o jev projevující se pouze v rámci jednoho slovního druhu, který žádným výrazným způsobem neovlivňuje syntaktickou strukturu věty. Nicméně je nepopíratelné, že užití zvrátého přivlastňovacího zájmena, které identifikuje původce děje s vlastníkem nějaké substance, je podmíněno syntaktickými vztahy ve větě. Na tento jev jsme několikrát narazili i v námi zkoumaných materiálech.

Otroctví tohoto typu je v současné době nejrozšířenější, i když v mnoha částech světa dosud přežívá v jeho tradiční podobě. (9/03, str. 55) – třebaže existují případy, kdy je užití nezvratného zájmena možné (původce děje není zcela totožný s podmětem), tato konstrukce si zcela jasně žádá užití zvratného zájmena a prokazatelně se jedné negativní interferenci angličtiny.

Ve vašem nákupním středisku brzy uvidíte potulující se bandy. (10/03, str.28) – takové užití nezvratného zájmena může fungovat např. v jazyce reklamy, domníváme se, že v tomto případě by bylo opět vhodnější zájmeno zvratné.

Přes den jsem žvýkal mou oblíbenou pochoutku, sušená sobí srdce. (8/04, str. 130)- spíše zvratné zájmeno

Myslím, že jsem měl pro tuto stránku, mou poslední ve funkci šéfredaktora, skvělý nápad. (3/05, str. 32) – užití nezvratného zájmena mohlo být kromě anglického modelu také motivováno potřebou zdůraznit význam přináležitosti.

V rámci této podkapitoly také zmiňujeme jevy, kdy dochází pod vlivem anglického modelu ke ztrátě reflexivity u sloves:

Jednou z jejích oblíbených činností je tření o oblázky v mělké vodě vybraných pláží. (4/05, str. 118)- z: one of her favourite activities is rubbing against the pebbles, pod vlivem původního textu překladatel zcela vypustil samostatný zvratný morf *se*. Vhodnější překladovou variantou se nám zdá být užití infinitivu. Patrná je zde interference gerundia.

Skrývání je klíčem k přežití v tomto dravém světě. (6/04, str. 104) – z:hiding is the key to surviving in this predaceous world, stejný případ jako předchozí

Jakmile voda začala vsakovat do trsů suché trávy, probudila žáby. (12/04, str. 64) – z: as the floodwater soaked into the thatch of dry grass...Je možné, že zde došlo ke kontaminaci mezi slovesy *vsakovat se* a *prosakovat*.

3.1.7 Vliv anglických afixů

Pod vlivem anglického modelu také dochází k přejímání, popř. překládání morfematických částí anglického slova, především prefixů a sufixů. V případě překladu tak můžeme hovořit i o morfologických kalcích.

a) Překlad cizího prefixu pod vlivem anglického originálu:

Překladatel doslovně překládá prefix, neboť se jedná o nejschůdnější a zároveň zcela funkční způsob překladu. Těžko bychom v češtině hledali jiné, vhodnější alternativy.

Průzkumné vrty odstranily velké množství podpovrchových kapalin. (9/04, str.63) – z: subsurface liquid, jedná se o překlad mezinárodně užívaného slovotvorného prefixu

Čínská předindustriální minulost (4/04, str. 19) – z: the preindustrial past

b)Překlad anglického prefixu:

Dal jsem si za cíl najít poslední kouty podvodního ráje (2/04, str. 130) – z: underwater heavens

Nyní testují žvýkačku...jako proti opatření proti vysílení. (1/05, str.45) – z: fatigue countermeasure

c)Přejímka prefixu:

Žili zde kdysi dávno nějakí „protoInkové“? (2/04, str. 117) – z: proto-Inca

Suborbitální let...dokazuje, že obloha nemá hranic. (4/05, str. 2)

Supererupce má mnohonásobný vliv na biosféru (3/05, str. 14) – adjektivum *super* se zde nachází v prefixální pozici, narozdíl od angličtiny však čeština užívá toto slovo ve významu silně kladného hodnocení, nikoliv velikosti a rozsahu, tedy významu, který nese uvedený příklad. jedná se o obecný překladatelský problém, kdy význam je jasný čtenářům ovládajícím angličtinu, pro ostatní ale může být zavádějící.

d)Přejímka sufixu:

Jediným, plně přejímaným sufixem, se kterým jsme se v rámci naší práce setkali, je sufix -ing, a to vždy ve spojení s anglickým nebo mezinárodním základem:

A tak jedeme...šplouchajícím bahnem rychlostí 95 km/h po dvouproudové silnici, kde nám hrozí akvaplaning. (4/04, str. 45) –zajímavé je, že zde k přejímce nedošlo pod přímým vlivem originálu (threatening to hydroplane), nýbrž vlivem obecného překladatelova povědomí o způsobu utváření slovesných substantiv v angličtině a existenci anglické přejímky *akvaplaning* v rámci českého lexika.

Red Bull začal organizovat extrémní sportovní soutěže, od kitesurfingu po paragliding (1/05, str 47) – přípona -ing je přejímána kompletně s cizím základem slova a slouží k pojmenování činnosti nebo aktivity, která u nás nemá tradici. U činnostech, se kterými se měli uživatelé jazyka možnost seznámit dříve, dochází k adaptaci do českého morfologického systému (*surfování*, viz níže).

Nákupní centra s bowlingy (8/03, str.115) - přípona -ing zde už neslouží jako slovotvorný prostředek pro pojmenování činnosti nebo aktivity u nás do té doby neznámé, jako je tomu v předchozím případě, nýbrž už pro pojmenování prostoru nebo místa, kde tato činnost probíhá.

e)Překlad sufixu:

V čele kráčeli kněží odění do splývajících bílých rób. (4/05, str. 38) – z: flowing attires, pod vlivem anglické přípony –ing, která utváří slovesné adjektivum, bylo i v českém překladu použito slovesné přídavné jméno utvořené z přechodníku přítomného koncovým morfem -í, třebaže zde může zcela posloužit slovo *splývavý*. Zde se nejedná o překlad afixu jako v předchozích případech, ale užití českého ekvivalentu, jehož podoba odpovídá anglické sufixální formě.

Nastává bezměsíčný únorový večer. (6/05, str. 125) – z: moonless night, sufix –less přeložen do češtiny v rámci jejích možností jako prefix *bez-*, aby tak komplexnost významu zůstala zachována v rámci jediného slova.

Tyto diagramy znázorňují marsovskou zimu na severní polokouli... (1/04, str. 33) – z: Martian winter. Pod vlivem anglického sufixu se překladatel snažil nalézt vhodný ekvivalent, nicméně výsledná podoba adjektiva působí nepřírozeně. Vhodnější je vyjádření přívlastkem neshodným: *zima na Marsu*.

Bílé a hnědé plochy se suchostí blíží povrchu Měsíce. (1/04, str. 41) – z: approaching the dryness of the Moon's surface. Analogicky se sufixem –ness užil překladatel slovotvorný prostředek vyjadřující abstrakta, tedy –ost.

3.2 ADAPTACE ANGLICISMŮ DO ČESKÉHO MORFOLOGICKÉHO SYSTÉMU

Mnohem větší množství jevů zahrnuje druhá oblast roviny morfologické, a to oblast zahrnující způsoby, jakými čeština nakládá s přejatými lexémy. V rámci morfologické adaptace čeština přiřazuje substantivům kategorii jmenného rodu a způsob skloňování, tedy příslušné deklinační koncovky. Slovesa přiřazuje k typu *kupovat* pomocí kmenotvorné (slovotvorné) přípony –ova- a dále přidává příslušné konjugační koncové sufixy. České slovotvorné formanty přijímají i přídavná jména, pokud nezůstávají nesklonná (viz výše).

3.2.1 Adaptace substantiv

V případě substantiv je zřetelná snaha přizpůsobit přejaté jméno českému skloňovacímu systému podle zakončení. Nejlépe se adaptují substantiva odpovídající svým zakončením českým skloňovacím typům.

Čtyřicet procent vlastní herny, binga či kasina. (10/04, str. 117)– zakončení jména plně odpovídá tvrdému vzoru neuter.

Sjíždím ústí na kajaku a skifu. (6/05, str. 124) – došlo ke zjednodušení anglické pravopisné podoby *skiff* a přiřazení k neživotnému tvrdému vzoru rodu mužského. Tento tvar se již plně adaptoval v českém jazyce díky sportovní terminologii.

Vážnými kandidáty jsou okraje pevninských šelfů. (4/05, str. 11) – anglická pravopisná podoba *shelf* byla přizpůsobena české, adaptace probíhá stejně jako v předchozím případě. V některých případech zůstává anglická pravopisná podoba zachována:

Dám si tyhle dvě plechovky, to je jako bych do sebe dostal půllitr speedu. (1/05, str. 39) Pro lepší přizpůsobivost výpůjček může čeština nahrazovat původní anglické sufixy vlastním zakončením nebo ekvivalentem:

Kdyby se surfování převedlo na hudbu, nevznikla by žádná symfonie. (5/05, str. 10) – anglické gerundium je nahrazeno českým substantivem slovesným, sufix *-ing* je kompenzován příponou *-í*, která spolu s participiem trpným utváří podstatné jméno slovesné.

Říční surfaři jedou na téměř nekonečné vlně. (5/05, str. 10) – původní sufix *-er* byl nahrazen českým slovotvorným formantem *-ař*. Od anglického základu tak vzniká český slovotvorný typ. Setkali jsme se však i s případy, kde byl anglický sufix zachován:

Chtějí-li surfeři chytit dobrý vítr, mohou si objednat službu... (6/05, str. 65) – pod vlivem měkkého zakončení dochází i k měkčení v rámci původního slovotvorného formantu. K určité variantnosti dochází i v případě typu:

Zahynula posádka raketoplánu Columbia... (2/04, str. 24) – zde zůstává zachována původní podoba jména v rámci nominativu jmenovacího. V následujícím odstavci článku však již můžeme číst:

Pátrací tým posbíral téměř čtyřicet procent Columbie. (2/04, str. 24) – jméno bylo přiřazeno k paradigmatu měkkého ženského typu skloňování, třebaže mu formálně neodpovídá zakončení jména v nominativu.

V rámci morfologické adaptace je substantivu přiřazena kategorie jmenného rodu a to i v některých případech, kdy pro své neobvyklé zakončení substantivum nepřijímá deklinační koncovky a zůstává nesklonné:

...a zdaleka předčí monolitické Stonehenge. (1/04, str. 94) – místní název je zařazen k jmennému rodu střednímu, třebaže zvukové zakončení implikuje maskulinum a můžeme se s tímto názvem v rodě mužském setkat.

Ptá se William C. Baker, předseda neziskové Chesapeake Bay Foundation. (6/05, str. 124) – kategorie jmenného rodu je vyjádřena pomocí adjektivního koncového formantu,

který přejímá kategorie řídicího substantiva. K ženskému rodu bylo slovo *foundation* přiřazeno pravděpodobně analogicky podle českého slova *nadace*.

Vše způsobila zemětřesením vyvolaná vlna cunami, která zasáhla více než deset zemí kolem Indického oceánu. (4/05, str.8) – přes angličtinu přejaté slovo *cunami* nabývá ženského rodu v důsledku užitého nominativu jmenovacího (tedy substantiva *vlna*), možné je i užití rodu středního:

Sestavil seznam cunami, která v minulosti zasáhla do oběhu světa. (4/05, str. 28).

V internetové jazykové poradně ÚJČ AV se můžeme dočíst: *Podle Akademického slovníku cizích slov je výraz cunami středního rodu (jako i jiné výrazy zakončené ve výslovnosti na -i: alibi, buly, derby). V praxi se však toto jméno objevuje i v rodě ženském. Důvodem je bezesporu asociace s českým výrazem vlna... Za správné je v tuto chvíli třeba považovat oba rody... Zdá se však, že větší naději má cunami v rodě ženském, tuto variantu volí i odborníci v oblasti geofyziky.*

3.2.2 Adaptace adjektiv

Zde dochází k přijímání českých slovotvorných přípon, jedná se v podstatě už o adaptaci slovotvornou (viz kap. 2.1). K té jsou využívány především přípony *-ový* a *-ský*.

Ray Johnson, ředitel výzkumného centra Chicagské univerzity v Luxoru... (6/05, str.96) – v případě místního pojmenování dochází k adaptaci pomocí formantu *-ský*.

Stejně tak v případě: *Apokalyptická vlna hollywoodského stylu by nás čekala jen v případě...* (4/05, str. 11)

Jakýkoli předcházející pilotovaný kosmický systém... (4/05, str. 78) – dochází k přijetí koncového formantu *-ý*, který se připojuje k českému přičestí trpnému (ekvivalent anglického přičestí *piloted*, které může fungovat v rámci rozvitého preponovaného přívlastku)

Fay se ve své powerpointové prezentaci proklikával řadou pozoruhodných fotografií... (9/03, str. 122) – český sufix se pojí přímo k anglickému substantivnímu základu

Myslí tím, že je načase navléknout si fleecové spodní prádlo. (6/05, str. 124) – v zájmu eliminace sousedního postavení dvou samohlásek bylo ze substantivního základu vypuštěno koncové *-e*. Lze však předpokládat, že k tomuto adjektivu existuje překladový ekvivalent.

Tak popsal místo voják sedící vedle mne v charterovém letadle, když jsme přistáli. (4/05, str. 134) – jméno se adaptuje pomocí slovotvorného formantu –ový, který se připíná za původní anglický sufix –er.

Georgův ultralight, což je paraglidingové křídlo s motorovým pohonem, se velmi dobře osvědčil. (2/05, str. 134) – český sufix se opět připíná za anglický.

3.2.3 Adaptace sloves

Způsob, jakým přijímá čeština anglická slovesa jsme podrobněji rozebrali v úvodu této kapitoly. Vedle zařazení k typu *kupovat* dochází také k využívání škály prefixů, především gramatických, pro odstínění vidového významu.

Předseda svazu William C. Doherty po celá léta lobboval, aby dosáhl svého cíle. (7/04, str. 134) – v rámci morfologické adaptace si sloveso ponechává původní pravopis

Ředitel společnosti následně postponoval schůzi... (11/03, str. 67) – sloveso bylo přejato do češtiny i s cizím prefixem

Fay...proklikával řadou pozoruhodných fotografií. (9/03, str. 122) – sloveso kliknout narozdíl od většiny ostatních přejatých sloves přijímá kmenotvorný formant –ou- a řadí se tak k typu *tisknout*. V tomto případě vyjadřuje opakovaný děj, význam opakovanosti je vyjádřen pomocí prefixu pro- a kmenotvorným formantem –áva-, typickým pro iterativní slovesa. Sloveso tak nabývá vidu nedokonavého. Původní pravopisná podoba základu byla změněna a přizpůsobena češtině.

3.2.4 Přechylování jmen

Anglická ženská příjmení jsou v drtivé většině případů přizpůsobována českému systému a opatřována sufixem –ová.

„Nikdy bych školu pro vězeňský personál nedokončila,“ říká Janice Marshalllová. (6/05, str. 133)

Kathy Kightlingerová a Nikki LeFebvrová sledují rychle se pohybující raketu... (4/05, str. 77)

Zcela důsledně však k přechylování dochází pouze u jmen anglického původu, u jmen, která jsou zjevně neanglická, jsme se setkali i s případy nepřechylování:

Předsedkyně odborové organizace Mirta Moreno Moreno sedí za stolem přeplněným spisy... (8/03, str. 125)

IV. ROVINA SYNTAKTICKÁ

Narozdíl od roviny morfologické, kde nalezené anglicismy nebyly zastoupeny v nijak hojném počtu, očekáváme v rámci roviny syntaktické vysokou rozrůzněnost a frekvenci vlivů originálního textu. Tyto anglicismy budou méně zjevné, než tomu je v ostatních rovinách jazyka a budou vyplývat především z pevného anglického slovosledu, z odlišného vyjádření přívlastkových struktur, jinak fungujících předložkových vazeb a v neposlední řadě z anglické tendence k sevřenému, kondenzovanému vyjádření užitím gerundií, participií a infinitivu. Kromě těchto hlavních okruhů se budeme věnovat i méně častým syntaktickým anglicismům. Zároveň se pokusíme určit, kdy se nejedná o vliv originálu, ale o jev příznakový v publicistickém stylu jako takovém.

4.1 VLIV ANGLICKÉHO SLOVOSLEDU

Anglický pevný slovosled vyplývá z analytického rázu jazyka, tzn., že v důsledku neměnné pozice větných členů (SVOMPT) v rámci syntaktické jednotky jsou vyjadřovány syntaktické vztahy a úloha větných členů v těchto vztazích. Zatímco tedy čeština může větné členy rozlišit na základě flexe, a proto může docházet k libovolnému obměňování větného pořádku, angličtina zachovává určitý syntaktický vzorec jako prostředek srozumitelnosti textu. I v češtině ale existují v tomto směru určitá omezení. Česká bezpříznaková věta funguje na základě tzv. aktuálního členění větného, které vyžaduje, aby informačně nejzatíženější větný člen zaujímal ve větě finální postavení (réma), a v počáteční pozici naopak stál člen vyjadřující informaci již obecně známou, sloužící pouze jako východisko ke sdělení rématu. Povšimneme si tedy, jak se spolu srovnávají tyto dvě protichůdné tendence a do jaké míry ovlivňuje anglický slovosled funkční větnou perspektivu české věty.

a) Příslopečné určení je v koncovém postavení, přestože není rématem výpovědi:

Vzduch je plný soutěživosti na velbloudí soutěži krásy poblíž Hafar al Batnu. (10/03, str. 51)- vzhledem k faktu, že se zde jedná o úvodní větu obrazového komentáře, lze se domnívat, že jde o vliv tendence typické pro publicistický styl a syntaktická struktura tak může být v tomto kontextu vnímána jako bezpříznaková. Současný vliv anglické předlohy je však též zjevný.

600 000 lidí pracujících v odvětví pěstování a zpracování kávy zůstalo bez práce, v Guatemale hladoví více než půl milionu dělníků v tomto oboru. (9/03, str. 57)- x v Guatemale hladoví v tomto oboru více než půl milionu dělníků. Zde je situace odlišná, finální postavení příslopečného určení může být jen těžko zdůvodnitelné tendencemi

v publicistice, jedná se o přímý vliv vzorové anglické struktury. Odlišný případ by byl, pokud bychom spojení *v oboru* nevnímali jako příslovečné určení ale přívlastek, modifikující jméno *dělníků*. Pak by jeho postavení vedle rozvíjeného členu bylo opodstatněné.

Zdroj života starých Mayů byl ukryt v podzemním světě cenote, neboli v jeskynních jezerech a řekách, které vznikly po dopadu velkého meteoritu před 65 miliony let. (10/03, str. 94).- x které vznikly před 65 miliony let po dopadu velkého meteoritu. Jde zde o vliv anglické finální pozice tematického (kulisového) adverbiale.

Na konci rituálu vylil plechovku ananasové šťávy na zem. (11/04, str. 141) – z: he poured a can of pineapple juice on the ground. Z kontextu vyplývá jako réma spojení *plechovka ananasové šťávy*. Narozdíl od angličtiny nemůže čeština označit jádro sdělení pomocí členu neurčitého, proto by zde bylo vhodnější finální postavení předmětu.

K finálnímu postavení pod vlivem anglického modelu může docházet i u větě vyjádřených syntaktických členů, v našem případě příslovečného určení:

Jejich oči žhnuly ve světle našeho reflektoru, když jsme v člunu pluli proti proudu koryta. (12/04, str. 66) –z: Their eyes gleamed blood-red in our spotlight as we motored up the channel.

je to kalmar peruánský, který ze své nálevky často chrlí vodu, když ho rybáři vytahují na palubu. (8/04, str. 130) –z: which often spew water as fishermen haul them aboard.

Sběrač medu se obvykle pokryje blátem, než vykouří hnízdo. (4/05, str. 62) – pravděpodobně z: ...covers himself in mud, before he smokes out the nest.

b) Dochází k přejímání pevného pořadí podmět-přísudek, a to i v případech, kdy podmět je rématem sdělení:

Květiny oživují farmářské hospodaření ve vyprahlém údolí Imperial jižně od Salton Sea. (3/05, str. 123)

Losí samec, zraněný u řeky, čelí o samotě nepříteli v rezervaci Denali na Aljašce. (5/04, str.45)

- vzhledem k tomu, že se v obou případech jedná o úvodní větu článku, může opět jít pouze o vliv publicistického stylu. Obdobná situace také nastává u obrazových komentářů, kdy podmět je tematický právě díky zobrazení. To však není případ výše uvedených příkladů.

Zastánci těchto možností poukazují na fakt, že jeho hrudní kost a část hrudního koše chybí. (6/05, str. 88) – z: his chest-bone and a part of his rib-cage are missing x podmět, který je jádrem výpovědi, by měl stát za přísudkem.

A další otázka *vyvstala*. (4/05, str.90) – z: another question has arisen x *vyvstala* další otázka

Zajímavý je vliv anglického slovosledu ve strukturách typu:

Monte León založil Mauricio Brown. (1/04, str. 118)

Sníh a led vystřídají kvetoucí rostliny. (12/04, str. 15)

Zde burácení příbojových vln může přehlušit výkřik. (8/03, str. 117) – překlad kopíruje strukturu anglického vzoru, přestože v české větě, narozdíl od anglické není zřejmé, který větný člen je podmětem a který předmětem. Proto je potřeba syntaktické vztahy upřesnit, např. pomocí pasivní konstrukce: výkřik může být přehlušen burácením příbojových vln.

c) Předmět má fixní postavení za přísudkem:

Jak je to dávno, kdy jsme viděli tohle? (6/04, str. 93) –z: How long has it been since we've seen this? x *Jak je to dávno, kdy jsme tohle viděli?*

4.2 VLIV ANGLICKÝCH KONDENZOVANÝCH STRUKTUR

Angličtina v hojné míře využívá tzv. prostředků větné kondenzace, neboli větných kondenzorů. Ty přispívají ke jmennému, zhuštěnému vyjadřování, se kterým se sice lze setkat i v češtině, zejména ve stylu publicistickém (viz kap. 2.1), nicméně ne v takovém rozsahu jako v angličtině, ve které větné kondenzory fungují jako prostředky většinou bezpříznakové. V mnoha případech, kdy angličtina využívá prostředků kondenzace, je pro češtinu vhodnější rozvolněné vyjádření pomocí vedlejší věty. Angličtina staví své polovětné konstrukce na tvarech gerundia, přičestí a infinitivu. Jejich slovesný charakter způsobuje, že do syntaktické struktury vnáší *sekundární predikaci* (Dušková, 1994, str. 542).

Jelikož vysoký stupeň zhuštění textu je i jedním z rysů publicistického stylu, nelze vždy větnou kondenzaci přičítat vlivu originálního textu.

4.2.1 Vliv gerundia

Gerundium má slovesné rysy (v zásadě všechna dějová substantiva vykazují slovesné rysy a prvky sekundární predikace) i rysy jmenné, primárně se však jedná o substantivum. To znamená, že ve větě funguje jako syntaktické substantivum ve funkci podmětu, předmětu, jmenné části přísudku, přívlastku a příslovečného určení. Jeho slovesné rysy se projevují zachováním vazby slovesa a rozlišením kategorie rodu a

času. Stejně jako substantiva pak může stát po předložce a být premodifikováno přívlastňovacím zájmenem. V češtině mu odpovídá podstatné jméno slovesné.

a) Gerundium ve funkci podmětu:

*Proč se načasování obrácení pole mění? (7/04, str.20) -z: Why does the timing of the field reversal vary? – Jako slovesné substantivum bylo přeloženo nejen gerundium, ale i substantivum *reversal*, v českém překladu tak vzniká silně zhuštěná struktura *načasování obrácení pole* umocněná navíc neshodným přívlastkem. Výsledek působí poněkud neobratně a krkolomně.*

b) Gerundium ve funkci příslovečného určení:

Dospělou samici potřísněnou krví po krmení vítají při návratu do doupěte dvě mláďata. (6/05, str.38)- pravděpodobně z: An adult female covered in blood after feeding...

El Nino začal zvyšováním teploty vody před šesti lety odhánět pelagické ryby od pobřeží. (8/04, str. 128) – pravděpodobně z: by increasing the water temperature...

Nejdříve ho unaví nárazy hlav a údery ocasních ploutví a poté ho přidržením pod vodou utopí. (4/05, str.117) – pravděpodobně z: by holding it under the water

c) Gerundium ve funkci atributu:

Díky pokroku v předpovídání ustávají meteorologické zlaté časy. (8/04, str. 48)

Po měsících pečlivého zaznamenávání součástí královské pohřební výbavy začal Carter...(6/05, str.94) – pravděpodobně z: after months of completing the list of the parts...Výrazný je zde i vliv neshodného přívlastku na nominální charakter textu(viz níže). Jevy v tomto oddíle nejsou výrazně příznakové a nemáme jednoznačné, ryze české varianty, kterými bychom je nahradili.

d) Zajímavé jsou také případy, kdy k využití slovesného podstatného jména nedochází pod vlivem anglického gerundia, ale jiného substantiva, pro které čeština nenachází vhodný ekvivalent a uchyluje se proto právě k substantivu slovesnému, přestože jako vhodnější způsob překladu se nabízí vedlejší věta. V české struktuře se pak tento vliv opět navenek projevuje jako větná kondenzace:

*Zdá se že ne, alespoň podle hydrologů a badatelů v oboru klimatologie, kteří objevili kolísání dešťových srážek v této oblasti v osmnáctiletém cyklu. (12/04, str. 83) – z: climate researchers, who have detected an 18-year oscillation. Sloveso *objevit* se v češtině pojí především s podstatnými jmény, která označují určitou předmětnou substanci, nikoliv s abstrakty. Vhodnější by zde proto bylo užití vedlejší věty předmětné: objevili, že dešťové srážky kolísají.*

Jak je složité pustit vozidla na cestu napříč neznámou krajinou bez ovládání člověkem. (11/04, str. 12) –z: without human guidance x napříč neznámou krajinou, aniž by byla ovládána člověkem

4.2.2 Vliv participia

Stejně jako gerundium i participium se podílí na utváření jmenného charakteru textu, jedná se však primárně o tvar slovesný. Rozlišuje gramatické kategorie rodu a času (relativní časy – současnost a předčasnost). V námi zkoumaných textech bude relevantní pouze vliv participií činných a trpných vyjadřujících současnost se slovesným dějem primární predikace, neboť pro vyjádření předčasnosti čeština nedisponuje prostředky kromě systému přechodníkových forem. Jejich výskyt v analyzovaném materiálu byl však téměř nulový. V češtině odpovídá participiu přídavné jméno slovesné.

a) Participium činné ve funkci atributu:

El Nino – zvyšující teplotu moře a odhánějící ryby od pobřeží do chladnějších vod – ničí ptákům zdroje potravy. (8/04, str. 131) – pravděpodobně z: increasing the water temperature and driving the fish away from the coastline

Spojené účinky propadajícího se pobřeží a stoupající hladiny moře jsou mohutné. (9/04, str. 53) –z: a sinking coastline and a rising ocean.

Tito velcí stopaři, migrující kosatky požírající mořské savce... (4/05, str. 114) – pravděpodobně z: migrating orcas feeding on small mammals..., zde už dochází k příliš vysoké koncentraci slovesných adjektiv na malém prostoru, vhodnější by bylo využití vedlejší věty, popřípadě vystavět celou větu jinak Stejně je tomu v případě:

Byla to celá nabídka možností, představující širokou paletu ekosystémů oplývajících množstvím biologických druhů. (9/03, str. 123)

Mám za sebou další neuvěřitelnou etapu svého pokračujícího vzdušného průzkumu bohatství Afriky. (1/05, str. 16) –z: my continuing aerial reconnaissance of Africa's abundance. Zde se na zhuštění vyjádření a rozvití nominální struktury podílí spolu s participiem i přívlastek neshodný. Domníváme se, že přídavné jméno slovesné mohlo být z českého překladu zcela vypuštěno a přispělo by se tak k větší přehlednosti textu bez většího zásahu do obsahu jeho sdělení, překlad participia zde proto považujeme za redundantní.

b) Participium ve funkci příslovečného určení:

Sledováním výlovu tun ústřic jsem strávil mnoho dní. (6/05, str. 124) – pravděpodobně z: I spent many days watching..., zajímavé je, že třebaže se jedná o vliv participia,

v překladu se projevuje jako slovesné substantivum, tedy ekvivalent typický především pro gerundium. Nejedná se však o nevhodný překlad.

c) Participium trpné ve funkci atributu:

Silnice duchů, lemovaná kostrami porouchaných vozidel a pomníčky obětím automobilových nehod ozdobenými kříži a květinami z plastu. (8/03, str. 116)

Objevil jemný rubáš ozdobený girlandami spletenými z větvek vrb a oliv... (6/05, str.94)

Slavnost Lupercalia, konaná každý rok 15.února, zůstala důležitým římským svátkem až do roku 494 n.l. (1/05, str. 109) – z: held February 15, the Lupercalia remained... Ani zde se nejedná o nevhodné překladové varianty. Stylistickým problémem pak může být přílišná frekvence trpných příčestí v rámci jedné věty.

4.2.3 Vliv infinitivu

Infinitiv se může uplatnit jak ve funkci nominálních větných členů, tedy podmětu a předmětu, tak ve funkci adverbialní a atributivní. V češtině bývá často nahrazován vedlejší větou .

a) Infinitiv ve funkci doplňku:

Moje oči tvrdí něco jiného, dokud nespatřím malou tečku plazit se po jednom stupni. (8/04, str. 128) – pravděpodobně z: until I see a small dot crawl ...Pro češtinu je běžnější užití vedlejší věty doplňkové, která je zde nominalizována x dokud nespatřím malou tečku, jak se plazí...

Šahrukh bleskurychle podepisuje kousky papíru – ještě jsem neviděl rozdávat autogramy tak rychle. (2/05, str.99) – pravděpodobně z: I have never seen anyone give the autographs so fast. Zde se jedná o nominalizaci věty předmětné, jejíž užití by bylo vhodnější.

b) Infinitiv jako součást přísudku slovesného složeného:

Pomohl mu začít orat pole a připravovat půdu. (8/03, str.57) – pravděpodobně z: he helped him start to plough the field. Zde se v důsledku překladu objevují v těsném sousedství dva infinitivy, bylo by vhodné strukturu rozvolnit, např. příslovečným určením: pomohl mu v začátcích...

c) Účelový infinitiv:

Každoročně v květnu přicházejí občané města a tisíce návštěvníků dotknout se sochy svatého patrona. (1/05, str. 98) – z: citizens come to touch a statue. Zde je užití

infinitivu v souladu s tendencí češtiny vyjadřovat účel buď pomocí vedlejší věty nebo infinitivu.

Snídám tady necelých tři sta metrů od Kubánců, kteří jsou cvičeni mě zabít. (4/05, str. 134) – pravděpodobně z: who are being trained to kill me. Narozdíl od předchozího případu zde působí užití infinitivu neobratně, vhodnější je užití věty účelové.

Vliv infinitivu na kondenzaci textu se může projevit i např. užitím substantiva:

K deformaci mořského dna a vytlačení velkého objemu vody musí být zemětřesení nejméně o velikosti 7,5 RichtEROVY stupnice. (4/05, str. 9) – pravděpodobně z: To deform the bottom of the sea and push up big volumes of water, there must be...Vhodnější by zde bylo využití vedlejší věty účelové.

Vařící voda k přípravě kávy nebo čaje pomohla snížit výskyt nemocí mezi dělníky v přelidněných městech. (1/05, str. 45) – z: boiling water to make coffee or tea helped decrease...Kondenzovaná struktura by zde mohla být rozvolněna pomocí adjektiva: vařící voda *potřebná* k přípravě kávy... V případě, že *boiling* je v anglické větě podmětem, byl by logičtější překlad: *Převařování vody (...) pomohlo...*

4.2.4 Vliv přívlastkových konstrukcí

V analyzovaném materiálu jsme narazili také na vliv dalších prostředků nominalizace, jako je především postponovaný přívlastek.

a) Ke kondenzaci dochází pomocí předložky *of*:

Oblíbenost čokolády vedla k rozšíření pěstování kakaovníku. (4/04, str. 10) – z: Chocolate's popularity sparked the spread of cacao cultivation.

To je příčina prvního období průmyslového rozvoje pouště. (8/04, str. 125) – pravděpodobně z: the cause of the first period of the industrial development of the desert.

Základna si uchovala svou proslulost jako místo zadržení 550 osob. (4/05, str. 134) – pravděpodobně z: the place of imprisonment

b) Ke kondenzaci textu také dochází pomocí dalších předložek:

Přistěhovalci do země byli většinou mladí lidé. (8/03, str. 117) – pravděpodobně z: the immigrants to the country...Vzniká tak češtině nepříliš vlastní struktura, která by měla být nahrazena vedlejší větou přívlastkovou.

Na městské přístavní hrázi jsem se setkal se statným rybářem s tváří lemovanou černými vlasy a brýlemi s kovovými obroučkami. (8/05, str. 117) – pravděpodobně z: I met a

fisherman with a face...Vzhledem k opakovanému užití předložky *s* by bylo opět vhodnější užití vedlejší věty přívlaskové.

Průvod se zastavil u monumentální stavby s vysokými cihlovými zdmi vymezujícími volný prostor uvnitř. (4/05, str. 39) – pravděpodobně z: monumental building with (its) brick walls enclosing the inner open space. Jazyková ekonomie zde není na místě, pro zpřehlednění věty by byla vhodnější opět vedlejší věta přívlasková.

4.3 VLIV ANGLICKÉHO ZPŮSOBU VYJADŘOVÁNÍ PŘÍVLASKU

Stejně jako v češtině i anglický přívlasek rozvíjí syntaktické substantivum a je vypustitelný, aniž by výrazně narušil obsahovou stránku věty, tzn. že je fakultativní z hlediska formální úplnosti syntaktické struktury (Dušková, 1994, str. 484).

Český přívlasek shodný přejímá gramatické kategorie řídícího substantiva, tedy kategorie rodu, čísla a pádu, nejčastěji je vyjádřen adjektivem, zájmenem nebo číslovkou. Přívlasek neshodný se neshoduje se substantivem a jeho tvar se nemění. Vázanost na substantivum se projevuje těsnou pozicí za substantivem, ke kterému se vztahuje. PMČ (2000, str. 503) rozlišuje neshodný přívlasek s fixovanou formou, kdy se participanty umístěné v pozici podmětu a předmětu stávají přívlaskem (*ptáci zpívají – zpěv ptáků*) a přívlasek se stává větným komplementem, je tedy důležitý pro větný obsah a tato obligatorní determinace vyplývá z intence slovesa. Neshodný přívlasek s nefixovanou formou označuje různé okolnosti a funguje jako suplement (*cesta zpátky, nádoba z hlíny*).

Anglický přívlasek v prepozici může být realizován celou škálou způsobů: pomocí adjektiva, konvertovaného substantiva, posesivním pádem substantiva, adverbem, participiem činným nebo trpným. Přívlasek v postpozici může být vyjádřen infinitivem, participiem, vedlejší větou vztaznou nebo předložkovou vazbou (předložky *of, to*). V angličtině, kde je adjektivum tvarově neměnné, nemůže se přizpůsobovat substantivu v rodě, čísle a pádě, jak je tomu ve slovanských jazycích, nelze mluvit o přívlasku shodném a neshodném. Stírá se tu také rozdíl mezi skutečným adjektivem a konvertovaným substantivem (Dušková, 1994, str. 485). V následujících podkapitolách se zaměříme na jevy nalezené ve zkoumaném materiálu, které vyplývají z odlišností ve vyjadřování přívlasku v češtině a angličtině.

4.3.1 Vliv anglického přívlastku v prepozici

V některých případech překladatelé automaticky převedli anglický preponovaný přívlastek jako český přívlastek shodný. Tato interference, přestože nebyla nijak na závalu porozumění, v některých případech vedla k mírným posunům ve významu, či působila v českém textu rušivě.

Jeden z kmenových programů využívá koně k terapii drogově závislých. (10/04, str. 110)

– z: One tribal program uses the horses as therapy. Zde dochází ke změně významu ve smyslu kmenový program = základní program, v článku se ale mluví o indiánských kmenech, lépe je tedy využít přívlastku neshodného: program kmene.

Na zdi kanceláře Dennise Rousseaua visela jedna z rezervačních map. (10/04, str. 114)

– z reservation maps x mapa rezervace

Nejvyšší soud sice uznal lakotský nárok, avšak nabídl jen...finanční kompenzaci. (10/04, str. 121) – z: the Lakota claim x nárok Lakotů

Jedový paradox – mnoho může zabít, špetka léčit. (10/04, str. 38) – z: the poison paradox x paradox jedu

Red Bull začal organizovat extrémní sportovní soutěže. (1/05, str.47) – z: extreme sporting events. Překlad zde implikuje, že průběh soutěží byl extrémní, jedná se však o extrémní sporty. Proto se domníváme, že je vhodnější užití neshodného přívlastku v předložkovém pádě: soutěže v extrémních sportech. Tento i výše zmíněné příklady v tomto oddílu poukazují na nízkou kompetenci překladatele.

Jsou decimovány chorobami a současným životním stylem. (6/05, str. 132) – pravděpodobně z: their present life style x styl života. Toto spojení je funkční a běžné i v češtině.

Mohli to být i hominidé, kteří si osvojili novou stravovací strategii. (4/05, str.102) – z: feeding strategy x strategie stravování

Zatímco většina hollywoodských režisérů je středem veřejného zájmu, Aditja je prakticky samotář. (2/05, str. 106) – pravděpodobně z: public attention x zájem veřejnosti

V tomto městě, které se považuje za světovou žulovou metropoli, mívají náhrobní kameny až dramatický náboj. (10/03, str. 132) – pravděpodobně z: world granite centre x žulová metropole světa

4.3.2 Vliv rozvitého preponovaného přívlastku vyjádřeného přičestím minulým

V pozici atributu často angličtina využívá minulého přičestí, které může být snadno adjektivizováno. Má většinou pasivní význam, je tedy odvozeno od sloves tranzitivních. V premodifikaci se užívá méně než v češtině, v této pozici je nositelem rezultativního významu (*a torn dress, worn shoes*). V nerezultativním významu je řídký (*guided missiles, a trusted friend*). Některá participia sama o sobě nemohou stát v prepozici, mohou tak ale fungovat, pokud jsou sama premodifikována (*the above-mentioned case, the recently found manuscript*) (Dušková, 1994, str. 582). I v námi zkoumaných textech jsme se setkali s vlivem, který má takto strukturovaný anglický přívlastek na postavení přívlastku českého. Jedná se ve většině případů o strukturu, která není na závalu porozumění, a v češtině je zcela přijatelná, přestože vliv originálního textu je zjevný.

Ulity se hromadí na příbojem ošlehaných pobřežních skalách. (2/04, str. 47) – z: surf-blasted rocks

Vodou poháněným bucharem drtili zrna a železnou rudu. (2/04, str. 81) – z: the water-powered trip-hammer

Vyzdobili je na slunci vybledlými ovčími obratly. (7/03, str. 61) – pravděpodobně z: sun-faded sheep vertebrae

To mi řekl, když jsme se procházeli nedávno sklizeným polem. (7/03, str. 92) – pravděpodobně z: recently cropped field. Zde už není vliv anglického modelu plně v souladu s češtinou, jako tomu bylo v předchozích případech. Rušivý prvek je však spíše původu lexikálního, neboť adverbium *nedávno* se v češtině váže spíše k momentu promluvy než slovesného děje. Vhodnější by proto bylo např. spojení *čerstvě sklizené pole*.

Na českém textu se může odrazit i schopnost angličtiny hromadit preponované přívlastky (viz níže):

Neobvykle zběsilým, smrtícím, lebku drtícím kousnutím soupeře si král udržuje svůj titul. (7/03, str. 76) – pravděpodobně z: unusually savage, deadly, skull-breaking bite.

Koncentrace členů několikanásobného přívlastku je na možnosti češtiny už příliš vysoká. Vhodnější by bylo postponovat část přívlastku pro zpřehlednění syntaktických vztahů. Tento příklad zařazujeme do této podkapitoly, přestože se jedná o přívlastek založený na přičestí činném, nikoliv trpném. Princip transferu je totiž stále stejný.

Po staletí jsme... vypouštěli do ovzduší teplo pohlcující plyny. (1/05, str. 42) – z: heat-trapping gases. Vhodnější překlad by možná byl *teplo zadržující plyny*.

4.3.3. Rozdíly v řazení rozvitého preponovaného přívlastku

Angličtina má silnou schopnost hromadit shodné preponované přívlastky, čeština nejčastěji užívá nerozvitý nebo slabě rozvitý preponovaný přívlastek, v případě většího počtu rozvíjejících přívlastků už využívá obousměrného rozvíjení pro větší přehlednost. V případech, kdy v češtině dojde k nahromadění většího počtu shodných adjektivních přívlastků, jsou přívlastky řazeny takto:

Na první místo, tedy nejdále od modifikovaného substantiva, staví čeština ukazovací zájmena, dále přívlastňovací zájmena, číslovky a nakonec adjektiva. Adjektiva kvalitativní předchází adjektivům relačním (PMČ, 2000, str. 502). Kvalitativní adjektiva vyjadřují vlastnost, která může být hodnocena subjektivně, mohou být proto stupňována a přijímat hodnotící sufixy. Adjektiva relační vyjadřují objektivní vlastnost, vztah k materiálu, původu atd. Stupňována mohou být pouze v přeneseném významu. Ačkoli tedy adjektiva kvalitativní vyjadřují jakousi relativní vlastnost, z hlediska sémantické závažnosti jsou primární, neboť přinášejí specifitější a důležitější informaci o substantivu než adjektiva relační.

Angličtina nemá tento problém zcela vyřešen, rozhodující se však zdá být hledisko sémantické. Co do důležitosti a relevantnosti rysů, které členy rozvitého přívlastku vyjadřují, postupuje opačným směrem než čeština. Nejblíže substantivu stojí adjektiva vyjadřující významové rysy inherentní, nejdále pak ta vyjadřující rysy adherentní, které nesouvisí tak těsně se substantivem ani významově ani pozičně (Dušková, 1994, str. 488). Pokusíme se své předpoklady ilustrovat na následujících příkladech:

Ochmýření mladí puštíci nezůstanou v hnízdě dlouho. (3/05, str. 74) – pravděpodobně z: downy young owls. Na první místo v rozvitém přívlastku staví angličtina adjektivum vyjadřující adherentní informaci, neboť se dá předpokládat, že puštíci mají nějakou pokrývku těla. V pořadí druhé adjektivum naopak nese informaci pro obsah sdělení zásadnější, která blíže specifikuje určitou skupinu puštíků. Čeština preferuje řazení opačné a nejzásadnější sdělení klade do počáteční pozice celé nominální skupiny, proto je pro češtinu přirozenější konstrukce *mladí ochmýření puštíci*.

Uctívaného šedesátiletého herce Amitabha Baččana, který cestuje s ochrankou, pronásleduje sláva na každém kroku. (2/05, str. 104) – pravděpodobně z: the celebrated sixty-year-old actor. První adjektivum opět nese jakousi informaci „navíc“, druhé adjektivum pak přináší specifitější informaci, která je inherentním rysem substantiva.

Uspořádání přívlastků je tak zde opět v souladu s tendencí angličtiny. V češtině je vhodnější opačné pořadí: šedesátiletý uctívaný herec.

Naskýtá se vzácný pohled do beduínského ženského stanu. (2/05, str. 43) – pravděpodobně z: insight into a Bedouin women's tent. Anglické řazení zde postupuje směrem od substantiva, od specifitějších informací k obecnějším. Čeština preferuje obrácené pořadí: ženský beduínský stan.

Nabídl odpověď: společný původ, formovaný přírodním výběrem, jež modifikuje zděděné základní rysy. (11/04, str. 53) – z: modifying the inherited basic features. Adjektivum *zděděné* nese v rámci celého textu, který pojednává o genetickém původu člověka, význam adherentní, od počátku článku obecně známý, vyplývající z tématu článku. Proto je čeština bude řadit až na druhé místo v rozvitém přívlastku, tedy za adjektivum *základní*, které vnáší do propozice novou, specifitější informaci.

...přestože téměř všechny země stanovily zákonný minimální věk pro uzavření sňatku... (9/03, str. 74) – význam adjektiva *zákonný* opět vyplývá z celého tématu článku, nosnou informaci má adjektivum *minimální*, proto ho čeština bude preferovat na počátku spojení.

4.4 VLIV ANGLICKÝCH PŘEDLOŽKOVÝCH VAZEB

V rámci své syntaktické funkce vyjadřují anglické předložky syntaktické vztahy a specifikují a modifikují význam podstatných jmen. Svou funkcí se neliší od předložek českých. Odlišnosti v jejich užití, na které se zaměříme v této kapitole, vyplývají z faktu, že ne vždy se anglické a české předložky obsahově kryjí a že anglická slovesa nebo podstatná jména vyžadují v mnoha případech jiný typ vazby na podstatné jméno než slovesa a substantiva česká. Vliv anglické předložky také může být patrný v případech, kdy čeština vyžaduje bezpředložkové spojení a vazbu na určitý pád.

a) Přejímky anglické předložkové vazby:

Dokonce i dospělí muži... mají nyní krátký sestřih v tiché revoltě proti indiánským stereotypům. (10/04, str. 114) – z: in a quiet revolt. Toto spojení působí v češtině rušivě, vhodnější je využití předložky *jako* a zpřesnění významu pomocí dalšího substantiva: jako projev tiché revolty.

Zatímco Malada kladl svou síť do laguny hustě porostlé lekníny, Fish se brouzдал dál do zaplavené planiny. (12/04, str. 77) – z: Fish waded into the flood-plain. Předložka přejatá pod vlivem anglického modelu si obsahově neodpovídá se zvoleným slovesem, vhodnější se nám jeví spojení *brouzдал se po planině*.

Má nejdrobnější zrna ze všech konzumovaných obilnin – pod 1 milimetr. (3/05, str. 12)

– pravděpodobně z: under one millimetre x menší než jeden milimetr.

To zahrnuje vše od umělých hnojiv až k motorové naftě. (6/04, str. 76) – z: from fertilizers to the diesel. Předložka *k* funguje v češtině primárně ve významu prostorových vztahů. V tomto případě je vhodnější spojení *od umělých hnojiv až po motorovou naftu*.

Koně klopýtali na hladkých skalách. (2/04, str. 112) – z: the horses were stumbling on slippery rocks. V tomto významu, implikujícím pohyb směrem kupředu, by bylo vhodnější užití spojení *po hladkých skalách*.

Horníci chránění proti slunci a chladu pracují... (8/03, str. 126) – pravděpodobně z: the workers protected against the sun and the cold x chránění před sluncem a chladem

Zapustila pevné kořeny jako přední instituce v teorii i praxi pěstování rostlin. (12/04, str. 13) – z: as a leading institution in the science and practice of growing things. Spojení *instituce přední v něčem* je pro češtinu atypické, vhodnější by bylo postavit celou větu jinak: *instituce zaujímá přední místo ve znalosti teorie a praxe pěstování rostlin*.

Někteří leželi s otevřenou tlamou. (12/04, str. 66) – z: some lay with their mouth open. tento kalk předložkové vazby zní v češtině zcela přirozeně, možné je ještě opisné vyjádření *měli otevřenou tlamu*.

Kombinace těchto faktorů sehrála významnou roli ve vzestupu hladiny moří v posledních sto letech. (9/04, str. 53) – z: in the past hundred years. Anglicismus není na závadu, možné je ještě spojení *za posledních sto let*.

Na malované scéně zdobící dřevěnou skříňku je vyobrazen jako obránce Egypta před tradičními nepřáteli. (6/05, str. 88) – z: as the defender of Egypt against its traditional enemies. Užití předložky *před* je v češtině běžné ve spojení s podstatným jménem *obrana*, se jménem *obránce* působí tato předložka příznakově.

b) Užití nadbytečné předložkové vazby:

Cyklus začíná s magnetickými siločarami, jež probíhají od pólu k pólu. (7/04, str. 20) – z: the cycle begins with magnetic field lines. Pod vlivem anglického modelu byla automaticky přeložena předložka, která je redundantní a může být vypuštěna.

Letí střemhlav s takovou silou, že prorazí i ledovou krustu. (3/05, str. 68) – pravděpodobně z: it falls down with such force x letí dolů takovou silou

Jeho smrt nám připomíná, že jakýkoliv časopis včetně našeho je dokladem o statečnosti všech přispěvatelů. (2/05, str. 31) – pravděpodobně z: the proof of the courage x dokladem statečnosti

Jezero se nachází na zasněžené hoře Marcana, nedaleko od našeho tehdejšího tábora. (2/04, str. 115) – z: not so far from our present camp. Jedná se o stejný jev jako v předchozím případě. Zde může být předložka v překladu zachována, neboť tento anglicismus je málo zjevný a nijak nenarušuje český text. SSČ připouští u příslovce *nedaleko* vazbu na předložku i vazbu genitivní.

Řada z vysídlelců skončila ve vzdálených, zapadlých zemích. (8/03, str. 117) – pravděpodobně z: many of the evacuees. Substantivum *řada*, ve významu velkého množství, užívá předložkovou vazbu ve spojení se zájmeny (*řada z nás*) nikoliv podstatnými jmény (*řada lidí*). Vhodnější je tedy užití genitivní vazby bez předložky.

Týden před mým odjezdem našli kousek od brány do objektu mrtvého kojota. (9/03, str. 57) – z: the gate to the building. Zde je vhodnější užití genitivní vazby bez předložky: brána objektu.

Pošta je pro ni stále pravidelnou zastávkou. (7/04, str. 122) – z: the post office remains a regular stop for her. Domníváme se, že v tomto případě by čeština spíše užila posesivního zájmena namísto předložkové struktury: pošta je *její* pravidelnou zastávkou.

...v oblasti, kde si Omar Bongo během svého pětatřicetiletého funkčního období získal jistou reputaci jako mírotvůrce. (9/03, str. 120) – pravděpodobně z: certain reputation as a peacemaker x pověst mírotvůrce.

c) Vliv anglické genitivní vazby:

Vezmeme-li v úvahu všechny studie kofeinu, je velmi těžké tvrdit, že mírná spotřeba člověku škodí. (1/05, str. 57) – z: looking at all the studies of caffeine. Anglická genitivní vazba vyjádřená pomocí předložky *of* odpovídá českému genitivnímu vyjádření bez předložky, nicméně takové vyjádření nese v češtině primárně význam posesivní. Pro přesnost významu je vhodnější užít spojení *studie o kofeinu*.

Příběh jeho snahy zachránit kmen nazývaný Flecheiros začíná... (8/03, str. 12) – pravděpodobně z: the story of his effort to rescue... Substantivum *příběh* užívá genitivní vazbu bez předložky především ve spojení s životnými podstatnými jmény. V tomto případě je tedy vhodnější zvolit spojení *příběh o jeho snaze*.

d) Dále jsme pozorovali poměrně častý vliv předložky *for* ve spojení s časovými údaji, a to i v případech, kdy může být v češtině vypuštěna. Je zajímavé, že v tomto případě se překladatelé pod vlivem anglického modelu důsledně uchylovali ke spojení časového údaje s předložkou a možnost vyjádření bez předložky zcela opomíjeli.

Koncentrace oxidu uhelnatého v ovzduší je nyní vyšší, než byla po stovky tisíc let. (1/05, str. 42) – z: for hundreds of thousands of years. Předložka může být v českém překladu vypuštěna beze změny významu, její zachování však je taktéž možné a nepůsobí v textu rušivě.

Předseda svazu William C. Doherty po celá léta lobboval... (7/04, str. 134) – pravděpodobně z: was lobbying for years.

Ostrované používali jeskyni po tisíce let jako pohřebiště. (4/05, str.87) pravděpodobně z: for thousands of years.

e) Další funkcí předložky *for* v angličtině je uvození podmětu vedlejší infinitivní (popř. gerundiální) struktury, který je odlišný od podmětu nadřazené věty (Jaklová, 2004, str.162). V takových větách však není užití předložky *for* pro češtinu vhodné:

Cesta pod hladinu byla pro fotografa Davida Douileta i pro mne nevyhnutelná. (12/04, str.68) – z: For photographer David Douilet and me, going below the surface was inevitable. Čeština v takovém případě preferuje strukturu: Bylo nevyhnutelné, aby David Douilet i já jsme se ponořili pod hladinu.

Dále může předložka *for* uvozovat strukturu implikující účel, podmínku, tedy fungovat v případech, kdy je konatel děje obecný:

Pro vynoření se voda... z ponorky ručně vypumpuje. (10/03, str. 10) – pravděpodobně z: For the emerging of the submarine, the water is pumped up . Vhodnější česká struktura: Aby se ponorka vynořila, je z ní ručně vypumpována voda. Obecně je tedy v případě tohoto transferu vhodnějším ekvivalentem účelová struktura než automatický překlad předložkové vazby.

4.5 MÉNĚ FREKVENTOVANÉ SYNTAKTICKÉ ANGLICISMY

4.5.1 Vliv anglického nominativu v přísudku slovesně jmenném

V češtině ve většině případů funguje predikativum, tedy jmenná část přísudku stojící za sponovým slovesem, v instrumentálu. Výlučně nominativ čeština užívá ve významu identifikace, tedy pokud jde o ztotožnění něčeho s něčím, např. *To je Říp*, pak už ovšem sponové sloveso být je samostatným slovesným přísudkem s významem identifikačním. Dále se nominativ užívá ve významu zařazení, tedy předmět spadá do třídy vymezené predikátovým substantivem (*Kaktus je rostlina*).

Instrumentál obecně slouží k vyjádření funkce toho, co je označeno podmětem. Signalizuje více predikativnost než nominativ a může v případě potřeby odlišit

predikativní užití substantiva od užití jiného. Instrumentál je typický pro spisovné vyjadřování, je řídký v projevech hovorových (PMČ, 2000, str. 402).

Angličtina v důsledku nerozrůzněného systému flexe využívá v přísudku slovesně jmenném výhradně substantiva v nominativu a vliv tohoto jevu se objevil i v námi zkoumaných textech. Anglicismy tohoto typu však nebyly nijak frekventované.

Nejvýraznější pozůstatky z doby dynastie Šang jsou vedle věštebných kostí bronzové nádoby. (7/03, str. 107) – bronzové nádoby zde fungují v úloze pozůstatků staré kultury, primárním významem zde vyjádřeným je funkce. Domníváme se, že užití instrumentálu by bylo v tomto případě na místě.

Za vrčením se skrývá zvíře, které je zdatný lovec a svědomitý rodič. (8/03, str. 35) – opět je definována funkce, úloha podmětu. Vhodnější je užití instrumentálu.

Kolonie termitů jsou obří stavební společnosti, které proměnily deltu Okavango. (12/04, str. 83) – zachování nominativu zde mohlo být motivováno rozvitím predikativa, překladatel pravděpodobně nechtěl přísudek zahltit instrumentálním deklinačními koncovkami.

Jeho funkce je ředitel hřbitovů a parků. (10/03, str. 135) – jedná se o vyjádření funkce, vhodnější je užití instrumentálu.

Zisk ceny X byl pouze velmi dobrý začátek. (4/05, str. 77) – užití instrumentálu by zde bylo vhodnější vzhledem k potřebě eliminovat tendenci k hovorovému vyjadřování v seriózních periodikách, jinak užití nominativu zde nesnižuje kvalitu překladu.

Kdo byli? (4/05, str. 84) – pravděpodobně z: Who were they? Vzhledem k tématu článku, které se zabývá způsobem života předchůdců člověka, je zde obsahu věty bližší význam vyjadřující funkci. Zároveň v krátké otázce tohoto typu působí tázací zájmeno v nominativu neobratně. Domníváme se, že vhodnější je v tomto případě užití instrumentálu.

Vědci zjistili, že Osedax je na počátku života volně plovoucí bezpohlavní larva. (2/05, str. 15) – živočich není identifikován jako larva ani není řazen do třídy larev, jedná se jen o stádium jeho života, způsob existence a potažmo funkci. Zde bychom opět volili instrumentál.

4.5.2 Verbonominální struktury

V angličtině se setkáváme se specifickým typem předmětných vazeb, založených na slovese s oslabeným lexikálním významem a substantivu, které nese lexikální význam celého spojení. Vyjadřují jednorázový děj (*to have a chat, to give a wink*) a mívají

alternativní slovesné vyjádření. V našem materiálu jsme se nesetkali s přímým vlivem těchto „čistých“ verbonominálních konstrukcí, několikrát jsme ovšem narazili na vliv vazeb odpovídajících verbonominálním strukturám výstavbou a charakterem, třebaže ne vždy nesly všechny rysy uvedené v úvodu této kapitoly. Výskyt vlivu těchto vazeb v analyzovaném materiálu byl poměrně omezený.

Jestliže shromáždíme 3000 mužů a vyzveme je, aby napadli Kung-fang, dostaneme pomoc. (7/03, str. 93) – pravděpodobně z: we will get help. Verbonominální konstrukce zde byla nejspíše přeložena z nedostatku jiných prostředků vyjádření, které by zachovaly kondenzovaný, nominální charakter konstrukce. Jistou alternativou může být využití opisného pasiva, přestože vyjádření se tak posouvá směrem k formálnosti a hyperkorektnosti: bude nám pomoheno/bude nám poskytnuta pomoc.

Žena z Čeng-čou provádí na hradbě starověkého města z doby dynastie Šang rozcvičku spolu se skupinou dole. (7/03, str. 108) – z: to do exercise. Zde je využití verbonominální konstrukce v souladu s tendencemi v publicistice, která tíhne k multiverbizaci namísto jednoslovných vyjádření (cvičit – provádět rozcvičku).

Z prstenu hledí bohyně Athéna, náušnice mají motiv z Blízkého východu. (1/05, str. 107) – z: earrings have Near Eastern motifs. Převzetí verbonominální struktury působí nápadně a stylisticky neobratně. Vhodnější je např. vyjádření *náušnice jsou zdobeny motivem z Blízkého východu*.

Poryv větru...měl rozmarnou nevypočitatelnost tornáda. (6/05, str. 54) – pravděpodobně z: had the unpredictability of a tornado. Vhodnější by bylo např. vyjádření: byl nevypočitatelný jako samotné tornádo.

Aristokraté nemají rádi revoluci a Napoleon Bonaparte udělal revoluci. (5/05, str. 43) – z: to make revolution

Můj pilot při kopírování řeky dělá strmé obraty. (1/05, str. 16) – z: he makes low-level passes. V obou těchto případech je sloveso *make* překládáno jako *dělat*, což vede k nepatrné míře hovorovosti.

Na Mokeny byl vykonáván nátlak, aby přijali jiná náboženství jako křesťanství, buddhismus a islám. (4/05, str. 69) – pravděpodobně z: to put pressure. Vhodnější český překlad by pravděpodobně byl *vyvíjet nátlak*.

4.5.3 Vliv anglické vazby There is

Součástí této vazby je tzv. podmětové *there*, která formálně zaujímá postavení podmětu a předchází vlastnímu podmětu věty. Může mít několik funkcí. Jedná se o funkci

existenciální, vyjadřující obecnou existenci něčeho ve světě, funkci existenciálně lokativní, která slouží k vyjádření pozice a místa, na kterém se substance nachází, funkci dějovou a modální. Pro naši práci jsou zásadní první dvě funkce, jejichž vliv se v některých případech projevil ve zkoumaných textech (Dušková, 1994, str. 353 -355).

a) Typ existenciální:

Dnes jsou lidé, kteří mají potíže, nalákání do otroctví a dluhů...je jich tolik, protože je mnoho zoufalých lidí. (9/03, str.55) – pravděpodobně z: there are many desperate people. Zde je vliv vazby patrný, český text si navíc může žádat určité doplnění ve formě příslovečného určení, např. na světě je mnoho zoufalých lidí.

Za posledních 250 let vlády této dynastie bylo možná více než 13 000 obětí. (7/03, str. 88) – z: There were more than 13 000 victims...V tomto případě působí užití této vazby nepatrně příznakově a nepůsobí v českém textu zcela přirozeně. Stylisticky méně neobratné vyjádření by si vyžadovalo zcela jinou výstavbu věty, např. *bylo obětováno více než 13 000 lidí.*

Nikdo ani nesnil, že bude možnost nahlédnout pod povrch hvězdy. (7/04, str. 20) – z: nobody dreamt there would be the possibility of looking...Stejně jako v předchozím případě, i zde by bylo vhodnější větu přeformulovat: *že budeme mít možnost...*

Protože je tu značné kolísání, dá se říci, že jaro teď přichází zhruba o dva týdny dříve než před dvaceti lety. (2/04, str. 32) – z: though there is considerable variation...

b) Typ existenciálně lokativní:

Sahara je synonymem pro vyprahlou zemi – je to největší poušť na světě...a jsou tam místa, kde prší jen jednou za sto let. (10/04, str. 12) – z: there are places where it rains only about once a century. Zde bylo doslovně přeloženo nejen sloveso *být* ale i podmětové *there*, které v českém textu nabylo funkce příslovečného určení místa. Domníváme se, že stylisticky obratnější by bylo užití příslovce *zde*: jsou *zde* místa, kde prší..., popř. jsou *na ní* místa, kde prší...

V jednom pohřebním komplexu bylo 74 koster...v jiném hrobě bylo 37 koní...bylo tam rovněž 271 zbraní, nástrojů a malých bronzových předmětů...v jámě bylo 16 lidských koster a 6 psích. (7/03, str. 99) – v rámci jednoho odstavce jsme našli hojný výskyt sloves *být*, přeloženého z vazby *there is*. Domníváme se, že větší různorodost sloves by přispěla ke kvalitě překladu, neboť automatické překládání může výsledný text výrazně ochudit a učinit jej zbytečně monotónním. Vhodné by bylo oživit text pasivními konstrukcemi typu *bylo objeveno/nalezeno* apod.

4.5.4 Nadužívání ukazovacích zájmen

Pod vlivem anglického určitého členu může v překladech docházet k nadužívání ukazovacích zájmen v pozici před substantivem. Princip transferu spočívá v tom, že mezi členem určitým a demonstrativem je genetická příbuznost, neboť určitý člen se vyvinul z demonstrativa. Člen určitý si uchoval svůj původní demonstrativní význam v některých ustálených spojeních (*for the moment, nothing of the kind*) (Dušková, 1994, str. 59). Mimo tohoto významu ale nabyl i dalších, zásadnějších funkcí, jako je generická reference, situační určenost, určenost anaforická nebo kataforická. U těchto funkcí je užití ukazovacího zájmena coby ekvivalentu určitého členu problematické a mnohdy je demonstrativum užito zbytečně. Determinace substantiva v češtině připadá v úvahu v případě anaforické reference, nicméně je to jev typický spíše pro hovorovou vrstvu jazyka a jazyk spisovný se mu vyhýbá. Pokud se přesto demonstrativum objeví ve funkci anaforické v textech tohoto typu, lze usuzovat na vliv anglického modelu. Tento jev se ve zkoumaných textech vyskytl zřídka.

Půda pod našima nohama byla proděravělá drobnými otvory. Každý ten otvor vedl přímo dolů až do hloubky 2,5 metru. (7/03, str. 91). – pravděpodobně z: each of the holes went right down...

Všechny ty duchovní předměty byly vyskládány na malém oltáři uprostřed jeskyně. (9/03, str. 118) – pravděpodobně z: all the sacred objects

I když uděláme pro navrácení těch artefaktů cokoliv, nikdy je nenajdeme všechny. (7/03, str. 6) – pravděpodobně z: to get the artefacts back...

„Ale nedejte se ukolébat tím okolním klidem,“ varuje major Kim Pong-su. (7/03, str. 43) – pravděpodobně z: Don't let the calmness around put you at rest

4.5.5 Vliv opisného pasiva

Vzhledem k často odbornému charakteru zkoumaných textů lze konstatovat, že využití opisného pasiva je jev pro tento typ článků příznačný. V případech, kdy byla frekvence opisného pasiva relativně vysoká v rámci krátkého úseku textu a kde by čeština mohla využít pasivum zvrtné, se může jednat o vliv angličtiny, která pasivem zvrtným nedisponuje.

Při vykopávkách bylo nalezeno 195 bronzových nádob...přesto archeologické publikace byly zakázány a pracoviště v An-jangu bylo uzavřeno. (7/03, str. 99) – vzhledem k častému opakování stále stejných pasivních konstrukcí je vhodné proložit text i pasivem zvrtným.

Na zasedání této organizace bylo rozhodnuto o radikálním postupu proti všem snahám narušit rovnováhu ekosystému. (11/03, str. 103) – pravděpodobně z: it was decided to take radical steps... Zde má užití pasiva opisného vliv na nepatrný posun ve významu, opisné pasivum zde vyjadřuje cíl děje, finální stav. Užití pasiva zvratného by naopak indikovalo, dle našeho názoru vhodněji, proces nebo průběh určitého děje.

4.5.6 Uvození závislé věty

Pod vlivem anglického uvození vedlejší věty může dojít k automatické přejímce uvozovacího výrazu, přestože čeština preferuje jiný způsob spojení.

Kouřením cigaret se téměř zdvojnásobuje rychlost, s níž tělo metabolizuje kofein. (1/05, str.62) – z: Cigarette smoking nearly doubles the rate at which the body...V tomto případě se nám jeví jako vhodnější bezspojecné uvození a vazba na vztažné zájmeno v instrumentálu: rychlost, kterou tělo metabolizuje...Tento jev souvisí také s jevy uvedenými v oddíle o nadužívání předložek (viz kap. 4.4, b)).

Starověcí kněží si tyto nádoby předávali z ruky do ruky, jak sestupovali po žebřících do nitra hrobky. (2/05, str. 87) – pravděpodobně z: as they descended down to the tomb. Vhodnější uvození je pomocí výrazu *když*, nicméně celá struktura by se zpřehlednila využitím kondenzační struktury *během sestupu do hrobky* v počáteční pozici celé věty.

Jak pryskyřice použitá při pohřebním rituálu ztvrdla, doslova přilepila Tutanchamonovo tělo k vaně jeho vnitřní rakve. (6/05, str. 94) – pravděpodobně z: as the resin used during the ritual...Zde je užitý stejný uvozovací výraz jako v předchozím případě, nicméně v odlišném významu, tedy nikoliv časovém ale důvodovém. Vhodnější by bylo tedy uvození pomocí výrazu *jelikož* nebo *protože*.

4.5.7 Kalky syntaktických konstrukcí

Do této podkapitoly zařadíme různorodé vlivy anglického způsobu výstavby věty, které nespádají do žádné z předchozích kapitol. Jedná se o jevy méně frekventované, vyskytující se v analyzovaných textech jen zřídka. Přesto je nesmíme opominout, neboť dotvářejí obraz anglického vlivu na překlad v rovině syntaktické.

a) Vliv syntaktické struktury na slovesný tvar:

I když uděláme pro navrácení těch artefaktů cokoli, nikdy je nenajdeme všechny. (7/03, str. 6) – pravděpodobně z: Whatever we do to get the artefacts back, we will never find them all. České souvětí zde kopíruje anglickou strukturu vedlejší věty přípustkové, která stejně jako věta časová a podmínková vyžaduje v rámci slovesné kategorie času

prézens. Čeština zde využila jako ekvivalentní čas futurum, vyjadřující hypotetický děj, neboť užití prézenta pro ni není možné (vyjadřuje reálný děj). Přesto ještě vhodnější pro vyjádření hypotetičnosti děje vedlejší věty se nám jeví sloveso v kondicionálu přítomném: i kdybychom udělali pro navrácení artefaktů cokoliv...

Kdyby jedna z forem samce byla zvýhodněna při páření, druhá forma by byla musela vyhynout. (4/05, str. 110) – pravděpodobně z : If one of the forms had certain mating advantages, the other one would have become extinct. Zde se jedná o vliv anglického kombinovaného souvětí podmínkového, které ve větě hlavní využívá kondicionál minulý pro vyjádření přípustky minulé nereálné. Užití kondicionálu minulého v češtině působí příznakově a implikuje vysoký knižní styl. Jeho využití zde není tak závazné jako v angličtině, a může být nahrazen kondicionálem přítomným beze změny významu.

Počet poláků dlouhozobých, kteří během zimy záviseli na vodních rostlinách, byl alarmující. (6/05, str. 127) – z: which depended on water plants...Byl užit překlad slovesa v tvaru aktiva, třebaže sloveso *záviset na něčem*, ve významu *potřebovat něco*, funguje v češtině především ve spojení slovesa *být* a přídavného jména slovesného odvozeného od přičestí činného tohoto slovesa – tedy spojení *být závislý*.

b) Kalky ustálených syntaktických struktur:

Termiti jsou mnohem víc než bledí brouci hryzající odumřelé rostliny a spravující podzemní houbové farmy. (12/04, str. 83) – z: termites are a lot more than pasty white bugs...Zde byla doslovně přeložena anglická syntaktická struktura, která nepůsobí v textu výrazně rušivě, nicméně vhodnějším překladem je jednodušší vyjádření *termiti zdaleka nejsou jen bledí brouci*.

Byla to vynikající káva, ale ještě mnohem více. (1/05, str. 61)– z: it was about excellent coffee, but it was more than that x bylo to mnohem více než jen vynikající káva

A to by mohlo znamenat delší pracovní dobu pro každého. (12/04, str. 14) – z: that could mean longer hours...Zde je automaticky přeložena anglická struktura *sth means sth*, která nese význam účinku a důsledku, a přestože je v češtině běžnější spojení slovesa *znamenat* s vedlejší větou obsahovou, jeho vazba na infinitiv zde působí přirozeně a nenarušuje plynulost textu.

Další medvěd znamená další bitku. (5/04, str. 54) – z: another bear means another fight. Jedná se o překlad stejné struktury jako v předchozím případě, ještě výraznější je zde nominálnost obou prvků spojených slovesem. To už je vyjádření pro češtinu ne zcela

přirozené a žádá si přestavbu celé věty, např. *Příchod dalšího medvěda povede k dalšímu zápasu*. Stejný je i případ:

Více medúz pro lososy znamená více lososů pro lidi. (10/03, str. 26) – z: More jelly fish for salmon means more salmons for people.

Celé je to o automobilkách, jež prostě musejí najít nejlepší díly a součástky za nejlepší ceny. (2/05, str. 6) – z: it's all about motor works... Tato původně anglická struktura se postupně ustaluje i v češtině, především v hovorových promluvách.

Protože poptávka po Mini nadále přesahuje nabídku, tak pokud jde o zákazníky, jmenuje se to úspěch. (2/05, str. 7) – z: it's called success. Stejně jako v předchozím případě se při kategorizaci této struktury pohybujeme na rozhraní s rovinou lexikální, resp. oblastí frazeologie. Přesto primární dopad těchto struktur se projevuje v syntaktické výstavbě, nikoliv ve významu.

Jednou za rok nestačí, je třeba nalézat důvody k oslavám. (3/05, str. 87) – z: Once a year is not enough... V anglické větě funguje adverbialní vyjádření jako podmět, v češtině je třeba podmět zpřesnit, neboť samotné příslovečné určení jeho funkci nepřebírá, např. *Slavit jednou za rok nestačí...*

Nejen ti, kteří vykládají písmo doslova, ale i další lidé zůstávají nepřesvědčení o principech evoluce. (11/04, str. 38) – z: they remain unpersuaded about evolution. Tento syntaktický kalk, který kopíruje spojení anglického verba *remain* s přičestím minulým (v češtině nahrazeno přídavným jménem slovesným, utvořeným od přičestí minulého), může na některé recipienty působit neobratně. Vhodnější je český překlad ani *další lidé nejsou přesvědčeni*, neboť adjektivum přesvědčený v češtině zřídka přijímá záporný prefix.

V savaně propukla zřídka viděná rozhodující zkouška síly. (6/05, str. 40) – pravděpodobně z: a rarely seen test of strength. Jedná se o kalk přívlastkové struktury kondenzované pomocí přičestí minulého (v češtině kompenzováno přídavným jménem slovesným). Vhodnějším českým překladem může např. být *nevidaná zkouška síly*.

Jedním z důvodů je to, že jsou skvělí v prchání před nebezpečím. (7/04, str. 16) – z: they are fabulous at running away from danger. V tomto případě se jedná o variantu anglického ustáleného vyjádření *to be good at sth*, kde bylo neutrální adjektivum *good* nahrazeno adjektivem emotivně zabarveným, s vyšším intenzifikačním prvkem. V češtině působí využití této struktury spolu s podstatným jménem slovesným příznakově, může však být akceptováno jako prostředek k zachování vyššího stupně

uštěnosti textu a větné kondenzace. Vhodný český překlad by byl např.: ...*dokáží vše prchat před nebezpečím.*

Kalky dalších syntaktických struktur:

žáné si nyní mohou dovolit takový luxus, jaký byl generaci zpět zcela představitelný. (6/04, str. 71) – z: a level of luxury unimaginable a generation ago.

umostatný morfémový útvar ago byl nahrazen adverbium zpět, a to v souladu s řazením anglickém modelu, tedy za substantivem. Vhodnější se nám jeví např. vyjádření *za předchozí generace*, popř. *o jednu generaci dříve*

navá hejna fregatek se v dálce líně vznášela vzhůru. (2/04, str. 135) – z: lazed up in the distance. Stejně jako v předchozím případě překladatel automaticky přeložil i verbiální částici. Jelikož její význam, tedy pohyb odzola nahoru, je již vlastní použitému slovesu *vznášet se*, je její užití zcela redundantní. Užití tohoto slovesa ve vidu nedokonavém se nám taktéž jeví jako nevhodné, zde se však již nejedná o vliv anglického modelu, ale o stylistický cit daného překladatele. Z překladu celkově není usné, zda se jedná o pohyb vzhůru, nebo pohyb ve výšce.

ětšina novorozeňat v rozvinutých zemích ve skutečnosti přichází na svět se stopami ofeimu v těle. (1/05, str. 41) – z: In fact, most babies in the developed world... Doslovným přeložením tohoto obratu dochází k mírnému posunu ve významu. Obrat *ve skutečnosti* poukazuje na skutečný reálný stav oproti mylnému předpokladu. Zde je ale užito spojení *in fact*, aniž by bylo prováděno jakékoliv srovnání předchozími závěry. Význam této struktury postihuje spíše vyjádření typu: *Realita je lokonce taková....*

je štěstím se stane něco podobného na jiné planetě. (4/05, str. 11) – With luck this will happen on a different planet. Předložku *s* v této struktuře je možné v češtině užít, nicméně podstatné jméno pak musí být modifikováno dalším podstatným jménem ve funkci singulativa: *s trochou štěstí*, popř. lze užít jinou předložku: *při troše štěstí*.

S ústy plnými kátu prodává obchodník v Maribu ve velkém výběru zbraně. (2/05, str. 51) – z: in great assortment x nabízí široký výběr zbraní

Pod zdáním chaosu však čínské intelektuální prostředí procházelo revolučními změnami. (7/03, str. 93) – z: under the impression of chaos x během zdánlivého chaosu

d) Shoda podmětu a přísudku v čísle – vliv anglické shody gramatické

Nejsilnějším principem shody podmětu a přísudku v čísle je v angličtině shoda gramatická, a to především v psané a formální angličtině.

Krajinu kolem kráteru Holden na jižní polokouli Marsu svírají sníh a led. (1/04, str. 31)

– z: Snow and ice grip the landscape. Ve shodě s několikanásobným podmětem užívá angličtina přísudkové sloveso v plurálu. V češtině se jako stejně vhodné jeví užití singuláru podle principu shody podle blízkosti.

Oblast udržují v chudobě nedostatek deště, chudá půda a větry. (1/04, str. 111) – z:

Lack of rain, the poverty of the soil, and the winds have kept the region poor. Angličtina opět užívá shody gramatické, vzhledem k členu sousedícímu s predikátem může jít i o shodu podle blízkosti. Každopádně pod vlivem anglického modelu bylo překladatelem převzato sloveso v plurálu, třebaže se zde pro češtinu jeví jako vhodnější a méně násilný singulár.

e) Vliv anglického vyjádření záporu:

„Pořádná bouře,“ říká Tim později „Nemyslím si, že bych kdy viděl něco podobného.“

(4/04, str. 49) – z: I don't think I've ever seen anything like it. Zde byla přeložena anglická uvozovací struktura, ve které je sloveso, vyjadřující myšlenkové procesy, v záporu. To v angličtině funguje jako určitý prostředek eufemizace, zmírnění obsahu vedlejší věty obsahové. V tomto případě je tímto způsobem vyjádřena malá míra nejistoty. Pro češtinu se nám ve spojení se zápořem zdá vhodnější užití jiného slovesa, např. *Nepamatuji se, že bych kdy...*

Již od dětství nikdy netoužil po ničem jiném, než jít v otcových šlépějích. (2/05, str. 106)

– z: he never longed for anything else...Adverbium *never* je jediným prostředkem negace v této větě, český překlad ho přejímá přestože využil zároveň další prostředky negace (záporné sloveso a zájmeno) a celá věta tak je přehlčena záporu. Adverbium *nikdy* by proto z českého textu mělo být vypuštěno.

f) Vliv struktur s anticipačním „It“:

Zvláštní je také to, že dospělé ryby dorůstají velikosti 50 cm. (6/05, str. 78) – z: It is also

interesting that...Užití kataforického ukazovacího zájmena v překladu je nadbytečné, došlo k tomu pouze pod vlivem anglické struktury. Zcela postačující je vyjádření: *Zvláštní je také, že...*

Ještě nikdy jsem neviděla, aby gepardi šli po hyenách. Udělat to je dost nebezpečné.

(6/05, str. 40) – z: It is dangerous to do this. Pod vlivem anglické uvozovací struktury s anticipačním *it* dochází k překladu infinitivního podmětu věty, který je v češtině v tomto případě redundantní. Podmět může být zastoupen pouze anaforickým ukazovacím zájmenem: *je to dost nebezpečné.*

Během výzkumu bylo nutno vynosit v kbelících tuny hlíny. (4/05, str. 87) – z: It was necessary to...Uvozovací struktura je v českém překladu kompenzována slovesem být a modálním adverbiem, jedná se o překlad zcela funkční. Možné je také využití pasiva zvrátneho: muselo se vynosit...Stejný je případ:

...a pečlivě je prosit na nedalekém rýžovém poli, aby bylo možné najít artefakty a kosti. (4/05, str.87) – z: so that it would be possible to find...

g) Nadužití přivlastňovacího zájmena:

Ty, který miluješ Théby, strávíš miliony let se svou tváří obrácenou k severním vánkům. (6/05, str. 99) – z: you will spend millions of years with your face turned to... Zvrtné přivlastňovací zájmeno je v českém textu nadbytečné, názvy částí těla nevyžadují v češtině důsledně determinaci posesivním zájmenem jako v angličtině.

Kvůli své vlastní bezpečnosti se mláďata potřebují rozptýlit dokonce ještě dříve, než se naučí létat. (3/05, str. 74) – z: for their own safety...Spojení *své vlastní* je syntaktickým kalkem, v češtině je vhodné jeden ze členů spojení vypustit.

V. ROVINA LEXIKÁLNÍ

V této kapitole se budeme zabývat formální adaptací lexikálních anglicismů, dále sémantickými kalky a vlivem angličtiny v oblasti frazeologie a idiomatiky. Jak jsme uvedli v kap. 2.1, J. Obdržálek vymezuje čtyři způsoby převzetí anglického lexému. K tomuto dělení dospěl také s přihlédnutím k adaptaci anglicismu vzhledem k jeho zvukové podobě. Mluvená podoba jazyka není ovšem pro naši práci relevantní, proto při analýze formální adaptace budeme sledovat dvě hlavní tendence: tendenci k uchování anglické pravopisné formy a tendenci přizpůsobovat pravopis anglicismu výslovnosti.

Dalším předmětem našeho zájmu budou kalky sémantické, tedy překlady anglického modelu, u kterých nějakým způsobem dochází k obměně nebo posunutí významu.

Poslední sledovanou oblastí, ve které dochází k lexikálním výpůjčkám, je oblast frazeologická. Zde nepředpokládáme vysokou frekvenci výskytu vzhledem k vysoké úrovni překladatelů, maximálně u frazémů blízkých svým vyjádřením češtině a představujících tak při překladu určité riziko.

Jsme si vědomi toho, že toto rozdělení anglických vlivů ve zkoumaných textech není příliš detailní. Rozhodli jsme se pro něj pro větší přehlednost kapitoly a jednodušší uspořádání nalezených anglicismů. Dalším důvodem je fakt, že při podrobnější analýze jsme se ocitali v množství přechodových pásem a hranice mezi jednotlivými typy lexikálních anglicismů se velmi rozostřovaly.

5.1 FORMÁLNÍ ADAPTACE

V této podkapitole se budeme věnovat způsobu, jakým se čeština vyrovnává s jinou pravopisnou podobou anglických lexémů, tedy případům, kdy ponechává výpůjčky nezměněné a kdy je přizpůsobuje svému pravopisnému systému.

5.1.1 Vliv anglické pravopisné podoby

Ve zkoumaných textech jsme narazili na velké množství lexikálních anglicismů s nezměněnou pravopisnou podobou. Vzhledem ke geografickým tématům mnoha článků se jedná především o názvy vlastní, místní a další.

a) Názvy místní

V souvislosti s názvy místními je třeba zmínit problematiku tzv. exonym, tedy domácích podob cizích toponym. Čeština je běžně užívá např. v souvislosti se známými světovými metropolemi (např. *Londýn*, *Mnichov*, *Řím*). V námi zkoumaných textech je

však vysoká frekvence méně známých či úplně neznámých toponym, která nemají české ekvivalenty. Jedná se o tzv. endonyma.

Nedaleko zimujících labutí malých, které přilétly z aljašského North Slope... (6/05, str. 124)

...v oblasti rozvodí a ústí, kam spadají části šesti států a celý District of Columbia. (6/05, str. 124)

Byla připravena vyplout z Dogwood Harbor... (6/05, str. 134)

b) Názvy periodik, organizací, společností a institucí

Zajímavý je fakt, že ne vždy doprovází tyto přejaté názvy český překlad. Setkáváme se zde tedy s různým přístupem překladatelů ke čtenáři a s různými předpoklady, z kterých překladatelé vychází. Ponechání původního názvu bez překladu může být motivováno snahou nezkreslit fakta a nepřispět k nepřesnosti obsahu textu překladem, který při sebevětším úsilí zůstává nedokonalým, neboť v češtině neexistuje stoprocentní ekvivalent názvu pro něco, co u nás neznáme. Ve většině případů se redakce NG alespoň pokusila odlišit cizí název od zbytku textu typem písma a užila kurzívu. Zachování původní pravopisné podoby tedy přispívá k přesnosti sdělení, zcela v souladu s odborným charakterem některých článků. V podstatě tato tendence silně převládala nad druhým přístupem, tedy opatřováním cizích názvů českým překladem:

...který od roku 1995 společně provozují Evropská kosmická agentura (European Cosmic Agency)... (7/04, str. 50)

Vědci v Národní laboratoři silných bouří (National Severe Storm Laboratory)... (4/04, str. 37)

...Meyer Kahn jako předseda South African Breweries (Jihoafrické pivovary, nyní SAB Miller). (4/04, str. 106)

Ve větším množství případů nebylo užito českého ekvivalentu:

Měsíc po jeho smrti uveřejnil New England Journal of Medicine studii. (8/04, str. 41)

...říká fyzik Craig DeFrost z South-west Research Institute. (7/04, str. 51)

John Leibacher, ředitel Global Oscillation Network Group. (7/04, str. 51)

c) Původní zkratky

Zkratky organizací a institucí (tzv. akronymy) stejně jako jejich názvy jsou některými překladateli opatřeny překladem plného znění, jiní dodají celý název v původním znění bez překladu, další vkládají původní název i překlad.

S překladem:

DARPA, Výzkumně vývojová organizace Pentagonu, tento závod sponzorovala... (11/04, str. 16)

Vědci z amerického Národního úřadu pro oceány a atmosféru (NOAA)... (9/04, str. 57)

Překlad i původní znění:

Samočinná podvodní vozítka AUV (autonomous underwater vehicles)... (11/04, str. 16)

Centrum pro kontrolu a prevenci chorob (Centre for Disease Control and Prevention, CDC)... (8/04, str. 40)

Obezita je definována indexem tělesné hmotnosti – BMI (Body Mass Index). (8/04, str. 40)

Christensen vede tým odpovědný za vývoj systému pro záznam tepelného vyzařování (Thermal Emission Imaging System, THEMIS)... (1/04, str. 33)

...dálkově ovládané podmořské plavidlo (remotely operated vehicle, ROV). (1/04, str. 81)

Pouze původní znění:

Vše obstarala FEMA (Federal Emergency Management Agency)... (2/04, str. 4)

...satelit SOHO (Solar and Heliospheric Observatory) (7/04, str. 39)

Letní stěhování z aljašské rezervace National Wildlife Refuge (ANWR) (9/04, str. 82) – v případech jako je tento ani překlad není nutný vzhledem k osvětlení názvu pomocí preponovaného substantiva.

Výjimečné jsou případy, kdy zkratka zůstává zcela bez vysvětlení. Děje se tomu tak v případě světově známých organizací (NASA), jejichž zkratky nepotřebují vysvětlení. Ve zkoumaném materiálu jsme se nicméně setkali např. i s případem, kdy v grafickém znázornění sociálního postavení severoamerických indiánů se hojně vyskytlo spojení *populace ALAN*, aniž by bylo vysvětleno, že se jedná o *American Indian and Alaska Native population*. (10/04, str. 116 – 117)

V rámci jedné věty se pak můžeme setkat s přístupem, který spojuje všechny výše nastíněné tendence: užití zkratky, přeloženého názvu společnosti a původní anglický název společnosti, a to i přesto, že se pokaždé jedná o jinou organizaci:

...plavby dlouhé 2400 námořních mil, kterou společně financovaly tři instituce (americká NOAA, Japonské námořní centrum pro vědu a technologii a Fisheries and Oceans Canada). (1/04, str. 76)

d) Další názvy:

Bez překladu:

...zlá matka *Clauda Raina* potají ukapávala jed do nápojů *Ingrid Bergmanové* ve filmu *Notorious*. (10/04, str. 40) – překladatel zde ponechal název filmu v původní podobě, přestože existuje český překlad (Pověstný muž). Zároveň se zde projevuje tendence ponechávat některé názvy filmů *Alfreda Hitchcocka*, především ty jednoslovné, nepřeložené (*Vertigo*, *Psycho*, *Frenzy*).

...využívá nový satelit zvaný *Coriolis* aparaturu *Solar Mass Ejection Imager*. (7/04, str. 20)

...před dvanácti lety jsem o něm v tomto časopise psal v článku „*Hanging in the Balance*“... (6/05, str. 124)

...říká *Muqtedar Khan*, který se přistěhoval z Indie a je autorem knihy *American Muslims: Bridging Faith and Freedom*. (2/05, str. 9)

...ladili 47. kanál, aby sledovali hindský pořad „*Visions of Asia*“. (2/05, str. 100)

S překladem:

...od roku 1996, kdy byl natočen film *Twister* (*Tornádo*). (4/04, str. 41)

Napsal knihu o důkaze existence vody na Marsu (*Water on Mars* čili *Voda na Marsu*)... (1/04, str. 41)

V knize *Beyond the silence* (*Za tichem*)... (3/05, str. 55) – zde je překlad uvedený v závorce mírně zavádějící, eliminuje množství konotací a významů, které nese původní název na pouhé místní určení.

Ve své autobiografické knize nazvané *The Midnight Disease: The Drive to Write, Writer's Block, and Creative Brain* (*Půlnoční nemoc: nutkání psát, psavcův blok a tvořivý mozek*) *Alice Flahertyová* doporučuje... (3/05, str. 61)

Zajímavé je ponechání části názvu článku v angličtině (tam, kde to výstavba nadpisu dovoluje):

„*Power! Money! Lust! Sex!*“ „*Moc! Prachy! Chtíč! Sex!*“ (1/05, str. 38) – v původním textu se tato zvolání opakují dvakrát za sebou, překladatel ponechal jednu část v originále a druhou přeložil. Vzhledem k tématu vážícímu se k londýnským klubům se patrně jedná o snahu evokovat atmosféru anglosaské kultury.

e) Další lexikální anglicismy s anglickou pravopisnou podobou:

Zde zároveň dochází k morfologické adaptaci anglicismů (viz kap. 3.2).

V lednu přistály na Marsu dva *rovery* a našly zde důkazy. (12/04, str. 15)

Člověkem neřízená vozidla, přestože byla vybavena *lasery*, *radarem* a systémy *GPS*, si nevěděla rady. (11/02, str. 20)

Plastový beagle „rámuje“ Riche Browna. (7/04, str. 130) – v češtině zároveň existuje přizpůsobená, běžně užívaná, pravopisná podoba psího plemene – bígl.

...jako bych do sebe dostal püllitr speedu. (1/05, str.39)

Civilní verze hummeru přináší plno zábavy oběma klukům. (6/04, str. 104)

Z břehu Billa Page požádal, aby pár yardů popojel... (6/05, str. 132)

Použij driver, hůl s velkou hlavicí... (4/05, str. 79) – pro potřeby českého čtenáře je výraz vysvětlen pomocí apoziční struktury.

Landery (části meziplanetárních sond, jež přistanou na planetě) tuto misi provedou... (1/04, str. 32) – v případě předmětů, pro které neexistuje český ekvivalent a užití anglicismu v původní pravopisné podobě je nevyhnutelné, napomáhá překladatel čtenáři v pochopení textu vlastním vysvětlením, či popisem daného jevu. Stejně je tomu v případě:

Nejnovější generace orbiterů (sond, nebo jejich částí, které zůstávají na oběžné dráze kolem planety)... (1/04, str. 32)

Dough Sieberg hází na hladinu „loonie“ – kanadskou jednodolarovou minci pojmenovanou po potáplici vyobrazené na jejím líci. (1/04, str. 88)

Myšlenka, že by rudá planeta mohla představovat hrozbu, nepochází jen z paperbackových příběhů... (1/04, str. 22)

Tak popsal místo voják sedící vedle mne v charterovém letadle... (4/05, str. 134)

Myslí tím, že je načase navléknout si fleecové spodní prádlo.. (6/05, str. 124)

Technologie „force feedback“ umožňuje, aby obsluha na palubě cítila to, co cítí... (5/04, str. 120) – původní pravopisná podoba je zcela na místě u názvů předmětů spadajících svým užitím do úzce specializovaných oborů.

Další tendencí ve zkoumaném materiálu je ponechávání původního výrazu alespoň v závorce pro zachování přesnosti a vysoké informativnosti textu:

Usedlé kosatky (residents) se zakulacenými špičkami hřbetních ploutví...a tiší stopaři, migrující kosatky (transients) požírající mořské savce... Jedinci tohoto typu (označovaného jako offshores) jsou velmi vzácní... (4/05, str. 117)

f) Původní pravopisná podoba se neliší od české výslovnosti:

Kontinentální drift je teorie. (11/04, str. 36)

V závěrečném spurtu se vrhají na ochablou kořist... (6/05, str. 34)

Stáhl data do svého laptopu. (4/05, str. 40)

Nedaleko od Robinsona sedí ve velitelském křesle, jaká známe ze Star Treku... (7/04, str. 94)

5.1.2 Vliv české výslovnosti na pravopisnou podobu

Pozůstatky jarní bouře udělaly z čipmanka předkrm... (3/05, str. 67)

Vše způsobila zemětřesením vyvolaná vlna cunami... (4/05, str. 8) – zároveň čeština užívá nezměněnou podobu *tsunami*, kterou přijímá pod vlivem angličtiny. V internetové jazykové poradně ÚJČ AV se dovídáme, že na základě zásad přepisu japonských jmen do češtiny (viz *Pravidla českého pravopisu, akademické vydání, kapitola Přídavek*) by se měla používat podoba *cunami*. Pokud jde o jazykové příručky, lze tento výraz nalézt pouze v *Akademickém slovníku cizích slov* (1995), a to jak pod heslem *cunami*, tak pod heslem *tsunami*, přičemž tato hesla nejsou vzájemně propojená. Praxe ukazuje, že se obě podoby skutečně užívají, ale že podoba *tsunami* zcela převažuje. Anglickému přepisu dává přednost většina deníků, preferují ho i odborníci (<http://www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm>). My jsme se však v rámci zkoumaných textů setkali pouze s citovanou podobou, odpovídající českému pravopisu. Toto zjištění je i v rozporu s tvrzením Dagmar Eisenmannové, překladatelky NG (viz kap. 1.2).

Ledovce ustupují, šelfový led se bortí. (9/04, str. 45)

Studené modré přitímí vítá potápěče, který skenuje spodní stranu ledové kry. (1/04, str. 75)

Z garáže se ozývalo pravidelné tok-tok-tok, zvuk vydávaný naftovým generátorem. (1/04, str. 111) – z: toc-toc-toc. Automaticky bylo převzato anglické citoslovce imitující zvuk, přestože typicky českým ekvivalentem je v tomto případě t'uk-t'uk-t'uk.

V některých případech odpovídá česká výslovnost zhruba anglické, dochází pouze k eliminaci jevů pro češtinu atypických, jako jsou např. zdvojené souhlásky:

...sjíždím ústí na kajaku a skifu... (6/05, str. 124)

Autor se skupinou trekařů spatřil zříceniny... (2/04, str. 115)

Až se z nich stanou kuřecí nugety... (4/05, str. 16) – česká výslovnost odpovídá anglické pravopisné podobě

5.2 KALKY

Od formálního hlediska se nyní přesuneme k aspektu významu, který souvisí s přejímáním anglických slov. Dělení je však pro větší přehlednost podřízeno formální podobě kalku.

5.2.1 Citátové kalky

V menší míře jsme se ve zkoumaných textech setkali i s citátovými kalky, tedy lexémy utvořenými od anglického (popř. mezinárodního) základu a přizpůsobené českému morfologickému systému (viz kap. 2.1). Ve většině případů je ovlivněn původní význam slova popř. je problematická stylistická stránka užití.

...říká Stephen Hodanish, specialista na blesky. (4/04, str. 41) – anglicismus je zde užit na úkor zcela vyhovujícího českého ekvivalentu *odborník*, nicméně není na závadu porozumění. S tímto konkrétním jevem jsme se setkali několikrát.

Princ s královskou autoritou zakončuje festival. (10/03, str. 32) – pravděpodobně z: king's authority. Zde je tohoto substantiva užito ve významu *pravomoc, pověření*, správný překlad tedy by měl být z *pověření krále/s královskou pravomocí*.

...v pozicích sahajících od taxikářů až po úředníky. (10/03, str. 39) – pravděpodobně z: positions x na pracovních místech

Vložil mi do ruky malý kousek zkamenělé kosti...vypadal pevně a solidně. (11/04, str. 63) – z: it felt solid and heavy. Opět dochází k posunu ve významu pod vlivem anglického modelu. Adjektivum *solidní* (a od něj odvozené adverbium) nese význam *spolehlivý, řádný, poctivý*, nikoliv *pevný* jako v angličtině.

Funguje pětikrát rychleji než konvenční radar. (4/04, str. 37) – z: conventional radar. Zároveň dochází k určitému posunu ve významu. V češtině nefunguje adjektivum *konvenční* ve stejném sémantickém rozsahu jako v angličtině, v tomto případě je vhodnější spojení: běžný radar (přestože i v češtině existuje např. spojení *konvenční zbraně* = všechny dosud užívané zbraně kromě jaderných, spadá však do oblasti mezinárodního práva a politiky).

Veškerá voda se z něj prudkou erupcí vyřinula a reliéf terénu se zhroutil do komplexních tvarů. (1/04, str. 31) – z: complex shapes. Primární význam tohoto adjektiva v angličtině je *složitý, spletitý, komplikovaný*. V češtině pak, jak uvádí Akademický slovník cizích slov (1998), je tento význam *souborný, všestranný*. V případě tohoto citátového kalku dochází pod vlivem anglického modelu opět k posunu ve významu.

Cílem jejich kolektivní mise bylo prozkoumat Kanadskou pánev. (1/04, str. 76) – z: their collective mission. Vhodnější české vyjádření zní *společná mise*. Anglický vliv je patrný i v samotném slovu *mise* (z: mission).

Hyeny jsou pokládány téměř za pochodující fašisty jako ve Lvím králi, filmu, který tento živočišný druh definoval mnoha lidem. (6/05, str. 38) – pravděpodobně z: which defined

this animal to many people. Přesto že význam tohoto slovesa je v obou jazycích velmi podobný a z velké části se překrývá, v tomto případě český význam zcela nevyhovuje. Vhodnější vyjádření by bylo např. *který toto zvíře přiblížil mnoha lidem/vytvořil představu o tomto zvířeti* apod.

...je zde nuceno pracovat milion dětí, protože jsou levnější a mají vhodnou výšku těla, aby mohly kontrolovat růst bavlníku. (9/03, str. 66) – primární význam tohoto slovesa v angličtině je *ovládat, mít pod svým vlivem*, v češtině pak *ověřovat, přezkoumat*. V tomto případě by byl vhodný překlad *regulovat růst bavlníku*. Ve významu *ovládat něco* užívá čeština tohoto slovesa spíše ve spojení *kontrolovat určité území*:

Kontroloval cenný solný pramen? (1/04, str. 100)

Zajímavá oblast citátových kalků jsou odborné názvy a termíny, které překladatelé přejímají v původní podobě pod vlivem anglického modelu. Základem původní podoby vědecké terminologie je ve většině případů kombinovaný vliv latiny a angličtiny.

Nejničivější a nejsmrtonosnější tornáda se vynořují ze supercel, což jsou konvektivní rotující bouře. Manchesterské tornádo roztočila právě jedna taková supercella. (4/04, str. 37) – z: a supercell. Zde pravděpodobně dochází k zařazení k rodu ženskému analogicky s českým významem *buňka*.

Silná gyra v západní Arktidě potlačuje přítok teplé atlantské vody... (1/04, str. 83) – z: a strong gyre (winds and currents) in the western Arctic... Překladatel neosvětlil odborný název, přestože i původní text obsahuje vysvětlení v závorce.

Kdysi neprostupný permafrost, trvale zmrzlá půda, která držela základy budovy.. (9/04, str. 63)

...znečištění slanou mořskou vodou, která je navíc plná suspenze a toxických látek. (4/05, str. 16) – z: suspension

...desertifikace půdy způsobená nadměrným spásáním srazila chov ovcí.

Domníváme se, že jejich odložená pouzdra stahují do bentické zóny ze dna množství organické hmoty. (6/04, str. 99) – z: bentic zone. Stejně jako v předchozím případě, i zde překladatel automaticky přebírá anglické názvy a termíny (přestože existují v této podobě i v češtině), aniž by počítal s menší odbornou vybaveností čtenáře.

...nicméně policie a forenzní vědci dokázali kotouč znovu získat... (1/04, str. 95) – z: forensic scientists

Sémantické kalky

pitoly pojednávající o kalcích a do roviny lexikální spadá také problematika kalků
ntických (viz kap. 2.1). Z toho důvodu, že tento jev také velmi těsně souvisí se
ntickou stránkou slova a oblastí významu, jsme se rozhodli zařadit podrobnější
zu sémantických kalků až do následující kapitoly pojednávající o rovině
ntické (viz kap. 6.1)

RAZEOLOGIE

Filipec a František Čermák definují frazém jako *jedinečné spojení minimálně dvou
i, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp.
pojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo)* (1985,
77). Dále uvádějí, že *jednotkou všech úrovní idiomatiky a frazeologie je z hlediska
álního frazém, z hlediska obsahově-sémantického idiom* (1985, str. 183). Jedná se
o dvě stránky téže věci.

líly ve frazeologii dvou odlišných jazyků vyplývají z odlišné historie, kultury a
ality národů. Do jaké míry si překladatelé tyto rozdíly uvědomují a respektují je,
me v následujících podkapitolách.

ch se pokusíme anglicismy rozdělit na frazémy, tedy spojení vyhovující citované
ici a dále obrazná vyjádření, která se svou povahou a charakterem blíží frazémům,
lně do této skupiny nezapadají pro možnost širšího užití, kompatibility jednotlivých
ů spojení s jinými prvky a nedostatečnou ustálenost.

Obrazná a další ustálená pojmenování

*země Custerových tažení a Tance duchů, kde se Siouxové Lakotové každým úderem
h srdcí snažili...* (10/04, str. 114) – z: with every beat of their hearts. Překlad
ického obrazného vyjádření zde není na závadu a nepůsobí příznakově.

h kultura a hospodářství jsou vybudovány na ovčím hřbetu. (1/04, str. 110) – z:
built on the sheep's back

o do staroitalského myšlení, sedm starých bronzových rytin, popisuje... (1/05, str.
– z: window on Italic thought

dání lacinější ropy se jeví jako ztracená hra... (6/04, str. 64) – z: a losing game x
ečná námaha

*tná hodinka v táboře Bonifas: to je oddech u ohně, pivo a vyprávění válečných
rek.* (7/03, str. 41) – z: a happy hour

Stejný příběh se odehrával v celé provincii. (1/04, str. 111) – z: It was a story repeated.... Tento anglicismus souvisí s širším významem podstatného jména *story*, než jaký má jeho český ekvivalent *příběh*. Stejně je tomu v následujících dvou případech:

tempo jejich tvorby však představuje jen část celého příběhu. (1/04, str. 44) – z: the part of the story

Příběh Medellínu však netkví v tom, jak lidé umírají, ale jak přežívají... (3/05, str. 84) – z: the story of Medellin

Myslím, že odpověď tkví ve dvou postřezích: „Tohle musí být zábava“ a „možná to dokáží.“ (4/05, str. 77) – z: this must be fun. Tento obrat, v angličtině velmi ustálený a fungující už jako určitá konverzační formulka, v českém překladu ztrácí svou příznakovost a stává se běžnou syntaktickou jednotkou. V rámci překladatelových omezených možností se však jedná o přijatelnou variantu překladu.

...bílkovina v slinách myších samců samici prozradí, zda je příslušný samec oním panem Správným. (7/03, str. 72) – z: Mr Right. Tento výraz souvisí s anglickou tendencí v hovorovém jazyce, která vyjadřuje vlastnosti spojením titulu *Mr* a adjektiva, popř. jiného slovního druhu. V češtině tento postup není běžný. Stejný je následující případ: *Jaké je to být čekajícím samcem, panem Osamělé srdce?* (7/03, str. 76) – z: Mr Lonely Heart

Svět historie a vědy jsme nechali za sebou... (5/05, str. 43) – z: we have left the world of history and science behind . Vliv výchozí anglické struktury je zjevný, vhodnější je vyjádření *opomenuli jsme svět historie a vědy*, popř. *nebrali jsme v úvahu...*

V rámci této podkapitoly také zmíníme další jev, třebaže se nejedná o obrazná pojmenování. V některých případech jsou překladatelé konfrontováni s názvy předmětů nebo jevů typických pro angloamerickou kulturu, a to především v oblasti příměrů a přirovnání. Autoři originálních článků přirovnávají popisované jevy k předmětům důvěrně známým a patřícím do každodenního života jejich čtenářské obce. Činí tak pro přesnější vykreslení popisovaného jevu a ulehčují tak čtenáři utvoření si určité představy. Překladatel pak čelí problému, jak převést takové přirovnání, aby byla zachována jeho původní funkce, tedy zachycení nějakého výrazného rysu popisovaného jevu.

Jsou tak pokrytá velkými vločkami mořského sněhu...že vypadají jako kroužky smažené cibule. (6/04, str. 100) – z: onion rings. Překladatel zde přijal pravděpodobně nejlepší možný způsob překladu, třebaže český čtenář , pokud nezná vzhled této tradiční

americké přílohy (to, že se skutečně jedná o kroužky, nikoliv plátky), si nepředstaví popisovaný jev tak dobře jako čtenáři američtí.

Právě zde objevili badatelé novou medúzu, dvakrát větší, než je běžná rodinná pizza. (6/04, str. 104) – z: a family-size pizza. Český čtenář, narozdíl od amerického, si těžko ihned vybaví velikost této medúzy, neboť v našem prostředí spojení *rodinná pizza* pro konkrétní velikost porce neužíváme a nevíme, jak velká skutečně tato pizza je.

Někteří překladatelé proto volí vlastní postupy a anglický příměr nahrazují jiným vyjádřením, bližším našemu kulturnímu prostředí:

Nenasytný lovec pulců a malých rybek má v průměru méně než čtyři centimetry. (12/04, str. 82) – z: the silver-dollar-size beatle. Přirovnání z oblasti amerických reálií nahradil překladatel evropskými délkovými jednotkami

A trpělivě snášíme kočovný život lovců...motely i pozdně noční bagety z restaurací rychlého občerstvení. (4/04, str. 40) – z: Subway sandwiches. U nás neprovozovaný fastfood Subway nemusí být českým čtenářům známý. Stejně tak *sandwich* byl nahrazen v našich podmínkách běžnější *bagetou*.

5.3.2 Frazémy a idiomy

Proto soudím, že se tak uzavírá plný kruh. (10/04, str. 118) – z: I guess it's come full circle. Jedná se o kombinaci českého rčení *kruh se uzavírá* a anglického ustáleného spojení *to come full circle*. Modifikující adjektivum užívané v angličtině je v v takto doslovně přeložené podobě v českém textu nadbytečné a nevhodné, poukazuje na přímý vliv anglického modelu.

Jsou to dva světy hovořící zcela odlišnými jazyky. (9/03, str. 69) – z: speaking different languages. Přejímka tohoto idiomu není na závalu porozumění a je dostatečně transparentní pro pochopení textu. Přesto tento obrat není češtině zcela vlastní. Stejně je tomu v následujícím případě:

Soumrak bílých farmářů začal onoho osudného dne... (8/03, str. 68) – z: the twilight of white farmers

V USA dnes recepty na jídla, jejichž přísadou je amarant, obohacují tavicí kotlík americké kuchyně. (3/05, str. 12) – z: melting pot. Zde se zjevně jedná o dvojsmyslné vyjádření, kdy substantivum *pot* bylo užito jako název kuchyňského náčiní i jako obrazný název americké společnosti. Při překladu do češtiny se však původní smysl této slovní hříčky stírá.

Nebezpečí na dosah ruky už nevzrušuje rodinu Čchung Čong-sana. (7/03, str. 45) – z: within arm's reach. V češtině má tento obrat jiné konotace, jeho význam je více přenesený. *Na dosah ruky* máme něco, co je naším cílem, popř. završením určitého úsilí, nevjadřujeme tímto způsobem malou vzdálenost.

Je šílený jako zajíc v březnu. (7/03, str. 64) – z: mad as a March hare

Stoupající finanční tlaky a technické požadavky donutily řadu výrobců aut, aby rozšířili své horizonty. (2/05, str. 6) – z: made them broaden their horizons. Tento obrat se ve svém anglickém významu nekryje plně s významem českým. Společný je oběma jazykům význam *vzdělávat se, učit*. Význam *rozšiřovat své pole působnosti* však už funguje pouze v angličtině, doslovný překlad zde proto není vhodný.

Když firma BMW připravovala uvedení nového Mini na trh...rozhodil Schmid se svými kolegy síť doširoka. (2/05, str. 6) – z: cast their net wide. Obdobné vyjádření funguje i v češtině, a to se substantivem v plurálu a bez rozvíjejícího adverbia: *rozhodit síť*. Užití adverbia je však i v českém textu v tomto případě žádoucí, neboť je rématickou složkou věty a jeho vypuštění by si žádalo jinou větnou stavbu.

Moore zároveň ukázal prstem i na zemědělsko-obchodní společnosti, které si pracovní čtyř od rodiny Ramosových najímaly. (9/03, str. 70) – z: pointed his finger at...Přejímka tohoto frazému není užita funkčně, původní význam *obvinít někoho* se v českém překladu vytrácí.

VI. ROVINA SÉMANTICKÁ

V této kapitole se stručně zaměříme na jevy postihující při překladu a transferu anglického prvku oblast významu. Je zcela přirozené, že problematika v této kapitole se z velké části spadá i do kapitoly předchozí, pojednávající o rovině lexikální, neboť sémantika slova je těsně spjata s jeho lexikálním významem.

Výrazným jevem spadajícím do této oblasti jsou sémantické kalky. Jedná se o výrazy, u kterých v důsledku nevhodného užití v českém textu dochází k posunu nebo obměně významu. To, že překlad anglického slova nefunguje v témže kontextu stejným způsobem jako jeho anglický model, je způsobeno rozdíly v šíři významu daného slova, v množství a typu jednotlivých sémů, patřících danému slovu, a v neposlední řadě odlišnostmi ve složce konotační.

Dále dochází v rovině sémantické k úžení významu, a to v rámci adaptace primární, a k rozšiřování významu v rámci adaptace sekundární (viz kap. 2.1). Budeme se stručně věnovat procesu úžení, neboť ten spadá do fáze relevantní pro naši práci. Rozšiřování významu je proces odlišný, který probíhá až po ukončení postupné integrace anglicismu do jazyka, a je tak mimo zaměření naší práce.

6.1 Sémantické kalky

V této kapitole se zaměříme na kalky sémantické, tedy doslovné překlady lexikálních jednotek, během kterých může dojít k posunu nebo obměně významu českého slova, tzn., že takto užitá slova nebudou svým významem zcela odpovídat kontextu, přestože tento význam ve stejném kontextu funguje v angličtině. Jejich význam se tak v českém textu posouvá směrem, ve kterém není funkční. Je zde tedy patrná tendence volit nejběžnější překlad daného slova bez ohledu na kontext, přičemž výsledné vyjádření nemusí odpovídat úzu českého jazyka. To lze přičítat zhoršené schopnosti překladatele vnímat jemné významové rozdíly v důsledku intenzivního kontaktu s cizím jazykem. (S posuny ve významu se lze setkat i v rámci kalků citátových – viz kap. 5.2.1, pro zjevnější vliv anglických lexémů jsme je ponechali v kapitole o rovině lexikální.)

Sváry, posuny loajality mezi kmeny Paštunů jsou pro předáka afghánských milicí Gule Muhammada dostatečné důvody... (12/04, str. 106) – z: shifting loyalties x nestálá/nedostatečná loajalita

Věří, že získá další informace o spojení mezi sopečnými výbuchy a klimatickými změnami. (10/04, str. 18) – z: the link between... x souvislost mezi...

Bin Hasan mi ochotně posílá výraz beduínské pohostinnosti. (2/05, str. 39) –
pravděpodobně z: the expression of hospitality x projev pohostinnosti

*Dokonce i Schmidovi činí potíže vystopovat všechny země, které jsou článkem
dodavatelského řetězu...* (2/05, str. 7) – pravděpodobně z: chain of suppliers x
dodavatelský řetězec

*...řeka se vine územím zvaným Panhandle, lemovaná neprostupnými houštinami
trvalých šáchorových bažin.* (12/04, str. 65) – z: permanent papyrus swamp x
nevysychající šáchorová bažina/trvale porostlá šáchorem

*Do Spojených států dorazil Red Bull v roce 1977: ...najal společenské hvězdy
v univerzitních kampusech, které působily jako propagátoři značky.* (1/05, str. 56) – z:
social stars x hvězdy univerzitní společnosti

Jsou ohrožení, žijí ve strachu. (9/03, str. 57) – z: they're threatened x jsou zstrašováni,
překladatel se zde pravděpodobně nechal zmást spojením *threatened species* a užil
analogického významu.

*Pro Brada je identita rostoucím zdrojem síly, která mu pomáhá vypořádat se s hlavním
americkým proudem.* (10/04, str. 119) – z: the mainstream America x většinová
americká společnost

Jako člověka, který změnil názory hlavního proudu lékařů. (8/04, str. 41) – z:
mainstream medicine's approach x názory tradiční medicíny. Slovo *mainstream* v sobě
zahrnuje i kvantitativní složku, možný proto je i např. překlad *názory většiny lékařů*.

Dosažení sociální rovnosti je pro původní Američany stále prchavým cílem. (10/04, str.
116) – z: elusive goal x nedosažitelným cílem

Darwin byl ostýchavý, konzervativní muž, který kladl pronikavé otázky. (11/04, str. 38)
– z: penetrating questions x otázky na tělo/otázky jdoucí k jádru věci

*Dnešní otroci nejsou ovládáni legálním vlastnictvím, ale tím, co Bales nazývá
„konečnou autoritou násilí“.* (9/03, str. 57) – z: final authority x nezvratná autorita

Nikdo nevěřil, že tito raní lidé by mohli překročit mořskou hranici... (4/05, str. 86) – z:
these early people x dávní lidé

Vědci jsou přesvědčeni, že se sklon osy změnil, přičemž ve vzdálenější minulosti... (1/04,
str. 33) – z: in the more distant past x ještě dříve

Nyní jsou však přesvědčeni, že v nedávné minulosti... (1/04, str. 29) – z: in the recent
past x v době ne tak vzdálené. Třebaže se jedná o překlad analogický s původní
podobou textu, nemusí se nutně jednat o anglicismus. Čeština např. běžně užívá

adjektiva *vzdálený* pro budoucnost. Sémantické kalky tohoto typu objevující se ve spojení se substantivy *past* a *history* byly ve zkoumaných textech velmi časté.

Pomalu projíždíme kolem stovek nouzových chatrčí, mezi nimiž kouří hromady odpadků... (4/04, str. 106) – z: smoking garbage heaps. Zde dochází k posunu významu nikoliv v důsledku různé kolokability slova ve dvou jazycích, nýbrž v důsledku rozdílů syntaktických a faktu, že v angličtině jsou hranice mezi tranzitivitou a intranzitivitou sloves méně ostré. Sloveso *kouřit* funguje jako intranzitivní pouze ve spojení s životným původcem děje, popř. ve zvrtné podobě s předložkovou vazbou na podstatné jméno: *kouřit se z něčeho*. Tento anglicismus se tedy ocitá na rozhraní roviny syntaktické a lexikální.

...jsou to Faliskové (můžeme o nich přemýšlet jako o těch, kdo byli ochotni se přizpůsobit), Sammité (válečníci) a Umbrové (uctívači). (1/05, str. 100) – z: the Faliscans (think of them as the accommodators)... x můžeme je považovat za ty, kteří...

Lidé začínají vidět, že otroctví je realita. (9/03, str. 71) – z: people become to see x začínají chápat

Všiml jsem si, že se mi nechtěně zkroutil prostředník a prsteník na pravé ruce. (5/05, str. 46) – z: fingers curling under involuntarily. Adverbium *nechtěně* implikuje nehodu, prvek neúmyslnosti v jinak kontrolovaném volném procesu. Zde je vhodnější adverbium *bezděčně/neovladatelně/samovolně*

...došel na vzdálené starověké pohřebiště uložené hluboko v poušti. (4/05, str. 40) – z: laid deep in the desert x daleko v poušti. Faktem však zůstává, že čeština běžně užívá adverbia *hluboko* ve spojení typu *hluboko v lesích*. Proto i ve výše citovaném případě může jít o správný překlad, který se sémanticky překrývá s původním anglickým vyjádřením.

Spirit a Opportunity v malém měřítku po geologické stránce prozkoumají lokality... (1/04, str. 32) – z: they will mount small scale geologic surveys x provedou nepřiliš rozsáhlé výzkumy. Pokud bychom přistoupili na uvedenou verzi překladu, bylo by třeba řešit spíše problém slovosledného charakteru.

6.2 Úžení významu

K tomuto jevu dochází v rámci primární adaptace, která odráží přímý kontakt dvou jazyků. Změny nastávající u přejatého slova v tomto období jsou dynamické a dávají vzniknout mnoha variantám. V rámci procesu úžení pak dochází k určitému okleštění významové stránky slova, tedy ke ztrátě velké části sémů, kterými dané slovo

disponovalo ve výchozím jazyce. V důsledku potřeby pojmenovat jev naší společnosti neznámý si totiž čeština vybírá pro své potřeby jeden konkrétní sém slova a zbytek významů opomíjí, neboť pro její aktuální potřeby nejsou zásadní. Dochází tak k úženi významu původně vícevýznamového slova.

Civilní verze hummeru přináší plno zábavy oběma klukům. (6/04, str. 104) – toto slovo čeština přejímá pouze jako název určitého typu automobilu, v českém prostředí tak toto slovo přichází o své další významy: 1. *energický, živý člověk*, 2. *kolibřík*

...jako bych do sebe dostal půllitr speedu. (1/05, str. 39) – slovo ztrácí své další významy: 1. *rychlost, tempo*, 2. *citlivost (filmu)*, 3. *světelnost (objektivu)* a další. Čeština jej užívá v pouze jediném z původních významů, tedy jako název povzbuzující drogy.

S ropným boomem potom v 70. letech nastaly stavební orgie. (10/03, str. 46) – čeština přejímá význam *výrazný nárůst něčeho*, tedy význam primární. Substantivum ztrácí další sekundární významy: *příčné ráhno, trám, rameno jeřábu*.

V lednu přistáli na Marsu dva rovery a našly zde důkazy. (12/04, str. 15) – narozdíl od předchozího případu zde čeština nepřejímá primární význam slova (*tulák*), ale význam přenesený, který potřebuje pro pojmenování nové skutečnosti.

Použij driver, hůl s velkou hlavicí... (14/05, str. 79) – jedná se o stejný případ jako předchozí.

Myslí tím, že je načase navléknout si fleecové spodní prádlo... (6/05, str. 124) – slovo ztrácí své slovesné významy *oškubat, obrat, oholit*, které čeština nemůže přijmout zároveň s významem adjektivním, neboť proces konverze pro ni není typický.

VII. ROVINA STYLICKÁ

V kapitole 2.1 jsme již zmínili, že zkoumané texty spadají svým charakterem do oblasti funkčního stylu publicistického, a to beletristického, stejně jako do oblasti stylu odborného a uměleckého. V analyzovaném materiálu tedy docházelo k prolínání mnoha protichůdných tendencí (snaha o přesnost, odbornost a užívání termínů na jedné, umělecké vyjadřování a opisnost na druhé straně), a to zcela v souladu s originálními texty, které se stejným způsobem nacházejí na rozhraní několika stylů.

V první části této kapitoly se pokusíme postihnout funkční využití anglicismů, a to podle Galinského klasifikace (viz kap. 2.1). Zaměříme se zde tedy na anglicismy užívané záměrně za určitým účelem, tedy jako prostředky stylové aktualizace (evokace atmosféry, překlady metaforických pojmenování) nebo prostředky modifikující formální stránku vyjádření (zpřesnění, stručnost, různorodost ve vyjádření).

V další podkapitole si povšimneme stylistických rozdílů plynoucích s odlišností mezi českým a anglickým stylem publicistickým. V zásadě se bude jednat o formální jevy, jako je způsob členění textu, výstavba souvětí, interpunkce apod.

7.1 FUNKČNÍ UŽITÍ ANGLICISMŮ

Anglicismy sloužící ke stylové aktualizaci textu, tedy zintenzivnění prvku atraktivity a přesvědčivosti, spadají v námi užívaném dělení do skupin vymezených těmito důvody užití:

a) Evokace angloamerické atmosféry a prostředí – užití vlastních jmen či místních názvů v nezměněné podobě je často nutné nejen z toho důvodu, že lze jen stěží hledat výstižný český ekvivalent, ale zachování anglické podoby vyjádření také lépe koresponduje s tématem těsně spjatým s angloamerickým kulturním prostředím. Český překlad, pokud je vůbec možný, by v některých případech působil až nepatřičně.

Výletníci, jako je partička Battle Creek Gang... (6/05, str. 120)

...kam spadají části šesti států a celý District of Columbia. (6/04, str. 124)

...jako dopisovatel Baltimore Sun. (6/05, str. 124)

...zlá matka Claudia Raina potají ukapávala jed do nápojů Ingrid Bergmanové ve filmu Notorious. (10/04, str. 40) – ponechání názvu filmu v původním znění lépe koresponduje se hereckými jmény spojovanými s americkým filmovým průmyslem.

Čtyřicet procent vlastní herny, binga či kasina. (10/04, str. 117)

Dough Sieberg hází na hladinu „loonie“ – kanadskou jednodolarovou minci... (10/4, str. 85)

Z břehu Billa Page požádal, aby o pár yardů popojel... (6/05, str. 132)

Kdysi bývali profesionální hráči duckpin bowlingu celebritami... (3/05, str. 12)

Využití takového kamene na desky kuchyňských linek v domech jupíků není dost vznešené... (10/03, str. 136)

Většina z výše zmíněných anglicismů předpokládá čtenáře obeznámené s angloamerickým kulturním prostředím. Určitá znalost angloamerických reálií je nutná pro pochopení obsahu sdělení.

b) Překlady metaforických pojmenování – jak jsme již zmínili v kap. 2.1, k automatickým překladům obrazných vyjádření dochází spíše pod časovým tlakem, popř. z nepozornosti nebo nedostatečné poučenosti, než že by se jednalo o záměr. Takového překladu může být užito i z výše jmenovaného důvodu, tedy evokace angloamerického kulturního prostředí, nicméně takový krok předpokládá vysoce vzdělané čtenáře, kteří pochopí souvislost mezi překladem a jeho anglickým vzorem.

Je hrdý nato, že je modrý límeček. (10/03, str. 134) – z: a blue-collar x dělník

je těžké prodat bílým límečkům image kožených bund.... (10/03, str. 136) – z: white-collars x úředníci

Otázka dosáhla bodů varu před více než třemi lety. (8/03, str. 78) – z: boiling point

V USA dnes recepty na jídla, jejichž přísadou je amarant, obohacují tavicí kotlík americké kuchyně. (3/05, str. 12) – z: melting pot

Anglicismy fungující po formální stránce roviny stylistické, ne významové jako výše zmíněné principy užití, tedy prostředky sloužící ke stylové kultivovanosti vyjádření a plynulosti textu, můžeme v rámci naší klasifikace rozdělit z hlediska těchto důvodů užití:

c) Zpřesnění – prostředky užití v této funkci vyhovují potřebě jednoznačného pojmenování. Spadá sem problematika úžení významu (viz kap. 6.2), kdy v českém prostředí nabývá slovo specifitějšího významu než v původním jazyce a zároveň tento princip užití koresponduje s tendencí k odbornému a jednoznačnému vyjádření.

Kdysi neprostupný permafrost, trvale zmrzlá půda, která držela základy budovy... (9/04, str. 63)

V závěrečném spurtu se vrhají na ochablou kořist a strhávají ji k zemi. (6/05, str. 38)

Jestliže po operaci konzumuje sladká nebo tučná jídla, dochází k takzvanému dumping syndromu. (8/04, str. 36)

Kontinentální drift je teorie. (11/04, str. 36)

Použij driver, hůl s velkou hlavicí... (4/05, str. 79)

Technologie „force feedback“ umožňuje, aby obsluha na palubě cítila to, co cítí... (5/04, str. 120)

Nejničivější ...tornáda se vynořují ze supercel..., manchesterské tornádo riztočila právě jedna taková supercella. (4/04, str. 37)

d) Stručnost – na základě tohoto principu užití anglicismu je české víceslabičné slovo nahrazeno anglickým lexém jednoslabičným nebo dvouslabičným, tak aby došlo ke zpřehlednění a zjednodušení textu. Vnímání textu je tak čtenáři o něco usnadněno.

Landery (části meziplanetárních sond, jež přistanou na planetě) tuto misi provedou... (1/04, str. 32) – při prvním užití tohoto substantiva překladatel opatřil text vysvětlením v závorce, nadále pak již užíval pojmenování samotné bez jakýchkoliv doplnění. tento postup se ukázal jazykově mnohem ekonomičtější, než by bylo užívání spojení meziplanetární sondy. Stejný je i následující případ:

Nejnovější generace orbiterů (sond, nebo jejich částí, které zůstávají na oběžné dráze kolem planety) totiž zrevolucionarizovala zkoumání Marsu. (1/04, str. 33)

V lednu přistály na Marsu dva rovery a našly zde důkazy... (12/04, str. 15)

Myšlenka, že by rudá planety mohla znamenat hrozbu, nepochází jen z paperbackových příběhů... (1/04, str. 22) – jednoslovné adjektivní vyjádření je mnohem úspornější než by si žádala čeština: příběhy vycházející v brožované podobě, popř. měkké vazbě

Stáhl data do svého laptopu. (4/05, str. 40)

e) Různorodost ve vyjádření – překladatel se užitím anglicismu snaží vyhnout opakování stejných výrazů, dochází tak k určité dynamizaci, oživení textu, který by jinak mohl působit příliš monotónně.

Šok, který v této zemi vyvolalo objevení ropných zásob otřásl tradičním způsobem života...S ropným boomem potom v 70. letech nastaly stavební orgie... (10/03, str. 46)

Lidská činnost působí negativně na život v oceánu...První výsledky skýtají naději...na účinné nástroje k záchraně oceánů, které lidstvo bombarduje nepříznivými vlivy. (9/03, str. 43)

7.2 VÝSTAVBA TEXTU

V této podkapitole si povšimneme způsobů, kterými anglický text ovlivnil překlad a zároveň se v některých případech zaměříme na to, jak se překladatelé vyrovnávají s odlišnou výstavbou originálního textu. Nejvýrazněji se projeví jako problematické z hlediska překladu tyto jevy:

a) Anglická rozvitá souvětí

Jak jsme již uvedli, anglický publicistický styl je charakterizován množstvím rozvitých složitých souvětí, definovaných vztahem koordinace a dominance (viz kap. 2.1). Tento fakt je ještě umocněn anglickou tendencí k nominalizaci vyjádření, která umožňuje vysoký stupeň zhuštěnosti textu a v důsledku toho vyšší koncentraci významových vztahů a rovin v rámci jedné věty. Většina překladatelů řešila tento jev ve zkoumaném materiálu určitým rozvolněním textu, tedy štěpením rozsáhlých souvětí založených na větné kondenzaci do jednodušších vět a nahrazováním kondenzačních struktur větami vztahnými. Přispěli tak větší přehlednosti textu a zachování přesnosti obsahu.

Zrodila se z deště, jenž padal 800 km odtud na angolských výšinách, které od delty dělí území dvou států. Záplavová vlna se přežene řekou Okavango a rozlije se v deltě, rozšíří její laguny a kanály a zaplaví rozlehlé záplavové území. (12/04, str. 64)

Původní text: *Generated by rainfall 500 miles and two countries away in the highlands of Angola, the flood wave snakes down the Okavango River and spreads acoess the delta, swelling its lagoons and channels and spilling outward to inundate its floodplains.*

Z tohoto případu vidíme, že zatímco autor originálu si vystačil se dvěma slovesy ve tvaru určitém v rámci jednoho souvětí, překladatel do češtiny musel pro sdělení stejného množství informací užít určitých slovesných tvarů sedm a navíc rozdělit původní souvětí na dvě souvětí kratší.

Vzdorná egyptská královna Kleopatra dala přednost smrti před vyhlídkou na to, že by ji Říman Octavianus ukazoval jako svou válečnou kořist. Říká se, že zvolila smrt jedem brejlovce. (5/05, str. 59)

Původní text: *Defiant Cleopatra, preferring death to being paraded as a spoil of war by the conquering Roman Octavian, opted, as it is said, for the fatal bite of an asp.*

Tam, kde si angličtina vystačila s pouhou polovětnou přívlastkovou konstrukcí, musel překladatel využít samostatnou větu se dvěma slovesy ve tvaru určitém. Zajímavý je nicméně fakt, že přestože míra kondenzace anglického textu je výrazně vyšší, není anglický text ve finální grafické podobě nápadně kratší než rozvolněný text český. Proto je toto rozvolňování z hlediska ediční praxe přijatelnou a běžně užívanou strategií.

Ne vždy však překladatelé volí tento postup a ve snaze dodržet stavbu anglické věty může být výsledek na úkor srozumitelnosti textu, popř. může být výsledný překlad zbytečně hutný či málo přehledný.

Polorozpadlý shluk omšelých domů podél pobřežní štěrkové cesty chrání před podzimními bouřemi kilometry dlouhé štěrkové a hlíněné lavice, které brání ve výhledu na migrující plejtvákovce šedé. (9/04, str. 63)

Původní text: *The ramshackle conglomeration of weather-beaten houses along the seaside gravel road stands protected from fall storm surges by miles-long berms of gravel and mud that block views of migrating gray whales.*

Ani nahrazování zhuštěných anglických struktur větami vztažnými nemusí být vždy dostatečným prostředkem ke zpřehlednění sdělení:

Podle průzkumu veřejného mínění, které provedl Gallupův ústav telefonickým dotazováním více než tisíce respondentů v únoru roku 2001... (11/04, str. 38)

Původní text: *According to a Gallup poll drawn from more than a thousand telephone interviews conducted in February 2001...*

Další tendencí, kterou překladatelé uplatňují při převodu rozsáhlých souvětí, je nahrazování přítomného příčestí ve funkci přechodníku určitým slovesným tvarem. Důvodem může být příznakovost až určitá archaičnost, kterou uživatelé jazyka u přechodníků pociťují.

Kousek od člunu šlapal vodu, vyplivl náústek, stáhl si masku a zvolal: „Máme nový druh!“ (2/04, str. 133)

Původní text: *Treading water next to us, he spit out his regulator, peeled off his mask and yelled, “We got a new species!”*

V tomto případě vidíme, že nehrazení přechodníku indikativem préterita není nejvhodnější, neboť se stírá vztah mezi slovesnými ději. Děj, který probíhá na pozadí dalších dějů, postavil překladatel na stejnou úroveň jako děje jednorázové. Stylisticky neobratně působí i blízké postavení slovesa vidu nedokonavého se slovesy dokonavými. To by mohlo být odstraněno užitím spojek pro vyjádření časových vztahů jednotlivých dějů: *šlapal vodu, pak vyplivl náústek, stáhl si masku...* Ani to se nám však nejeví jako nejvhodnější řešení vzhledem k posunu v časových vztazích, totiž od souběžnosti dějů k následnosti.

Výzkum života na souostroví jsme dokončili a zvedli jsme kotvu a zamířili na Fidži. (2/04, str. 139)

Původní text: *Having completed our survey of life in the islands, we pulled anchor and headed back toward Fiji.*

Příčestí minulé ve funkci přechodníku minulého, tedy vyjadřujícího předčasnost, nahradil překladatel opět prostým indikativem préterita a volně je spojil se zbytkem věty

poměrem slučovacím. Vysoký výskyt poměru slučovacího vyjádřeného spojkou „a“ v rámci relativně krátkého větného celku působí poněkud neobratně.

b) Préteritum v anglickém publicistickém stylu

Jak jsme již zmínili v kap. 2.1, v anglickém publicistickém stylu převládá užití minulého času prostého. Oproti tomu publicistický styl český užívá jak préteritum, tak prézens, který se uplatňuje především v rámci publicistického stylu beletristického jako prostředek stylové aktualizace. Tzv. prézens historický, vlastní především stylu uměleckému, ale uplatňující se i v běžném vypravování, se užívá při popisu událostí a situací za účelem dynamizace a rozpohybování děje. Jelikož publicistický styl beletristický vykazuje množství prvků stylu uměleckého, i užití prézentu historického zde nachází uplatnění. V anglických textech i v takovém případě je však důsledně užíván čas minulý a vliv tohoto jevu je ve zkoumaných textech patrný:

Proti stolům jsou umístěny velké plazmové obrazovky jako zdroje audiovizuálních informací. Zvláštní obrazovka je i u pódia. Jednotliví ministři jako obvykle usedli na své přidělené místo. Po krátkém zdržení – White s Fayem zatím horečně zápolili se správným zapojením laptopu do počítačového systému – vstoupil prezident... V dobře padnoucím obleku světlém obleku vypadal jako ze škatulky. Neřekl nic. Posadil se a kývnutím dal svému ministrovi...znamení, aby zahájil jednání. Doumba jednoduše oznámil, že doktor Fay s doktorem Whitem budou shromážděné informovat... „A tak jsem se rovnou pustil do své...prezentace,“ řekl Mike Fay (9/03, str. 120)

Původní text: *Large plasma screens face the tables for audiovisual briefings, with a separate screen positioned to serve the podium. The ministers took their assigned places. After a slight delay, while Fay and Fay struggled hastily to patch a laptop computer into the room's system, the president entered...looking dapper in a bright yellow business suit. He said nothing. he sat down, with a nod, signaled his minister...to start the proceedings. Doumba anounced simply that Dr. Fay and Dr. White would address the group... “And so I just launched into my...show,” Mike Fay said...*

Můžeme vidět, že překladatel automaticky užívá slovesné časy podle anglického modelu. První slovesný tvar je užit v prézentu, stejně jako v anglickém originálu. Přestože i další slovesné tvary by byly užity vhodněji v čase přítomném, překladatel pod vlivem předlohy přechází k času minulému. To je v rozporu s jeho snahou navodit napjatou atmosféru důležitého jednání s gabonským prezidentem. Napětí je evokováno např. pomocí krátkých jednoduchých vět (*Neřekl nic.*) a užití prézentu historického by

také bylo namístě. Nejnapadněji působí záměna časů v případě posledního slovesného tvaru *řekl*, kde čeština užívá pro popis události prostřednictvím druhé osoby v drtivé většině čas přítomný.

c) Užití pomlček

Z grafických prostředků využívá anglický publicistický styl hojně pomlček, a to v místech, kde je pro češtinu běžné užití čárek. Ve zkoumaném materiálu překladatelé v drtivé většině případů přejímají pomlčky jako prostředek nápadnějšího a výraznějšího vydělení vsuvky z textu. Tento jev na některé působí v takové míře, že pomlčky umisťují i tam, kde se v originálním textu vůbec nevyskytly. Využití pomlček text určitým způsobem vizualizuje a dodává mu na plastičnosti, která je v rámci často velmi dlouhých a komplikovaných souvětí žádoucí.

...tato mumie – jedna z několika set mumií nalezených podél chilského pobřeží – patří kultuře sevřené mezi Pacifikem a Andami. (8/03, str. 69)

Kříže vyznačují místa, kde řidiči – možná ukolébání k spánku monotónní krajinou – našli svou smrt. (8/03, str. 74)

Díky analýze DNA a rádiovému sledování – jakož i přímému pozorování se svítilnou a triedrem, tak dlouhým, až mu z toho trnul krk – Kays objevil nezvyklou sociální strukturu kynkažuů. (9/03, str. 80) – zde je užití pomlček motivováno i potřebou odlišit od zbytku textu relativně složitější konstrukci, jejíž jednotlivé úseky by bez náležitého vyčlenění mohly splývat s textem, nebo působit nepřehledně.

VIII. INDIVIDUÁLNÍ VLIV PŘEKLADATELE

Na výsledné podobě překladu se podílí nejen vliv původního textu, ale významnou roli hrají i schopnosti a erudovanost samotného překladatele. Vzhledem k závažnosti nedostatků v některých překladech jsme se rozhodli prezentovat tyto prohršky v samostatné stručné kapitole.

Na následujícím příkladu bychom rádi ilustrovali, jak vysoká může být míra interference angličtiny v českém překladu. Uvádíme zde několik pasáží z článku *Indiáni: stopy jejich obrození*, který vyšel v NG v září 2004. Nejedná se pouze o vliv anglicismů na jednotlivých úrovních jazyka, jak jsme je analyzovali v předchozích kapitolách, ale spolučinitelem je zde i nedostatečná znalost jazyka a jeho mechanismů. V důsledku toho dochází v textu k nepřesnostem, posunu a zkreslení významu nebo i podstatným změnám v obsahu sdělení.

1) *Také k sebevraždám zde dochází dvakrát častěji. V této části Ameriky se zdá, že krajina nebyla ovlivněná připomínkou událostí na sklonku 19. století. je to země Custerových tažení a tance duchů, kde se Siouxové-Lakotové každým úderem svých srdcí snažili zabránit příchodu bílých a ztratě svých posvátných území. Hrob Sedícího býka je daleko... Za větrného nedělního odpoledne se děti v arizonském Tuba City V Navažské indiánské rezervaci učí chytat mladé kusy dobytka lasem.* (str. 114)

Původní text: *They also commit suicide twice as often. In this part of America, whole landscapes seem raw with the memory of what went on here in the 19th century. This is the land of the Custer campaigns and the Ghost Dance, where Lakota Sloux resisted the coming of the whites and the loss of their sacred lands with every beat of their hearts. Sitting Bull's grave is out here... Children get lessons in calf roping as Sunday afternoon winds down in Tuba City, Arizona, on the Navajo Indian Reservation.*

2) *Brad se pamatuje na obdivované Světové obchodní středisko, které si prohlížel ze svého bytu v Jersey City... Po pádu věží 11. září se Brad jako jeden z mnoha Mohóků zúčastnil odstraňování trosek a hledání zasypaných lidí... O několik dnů později našla Bradova parta radiovou věž, o které Brad snil. „Přestal jsem pracovat a stoupl si na ni,“ řekl, „avšak nebyl to takový pocit jak jsem si myslel.“* (str. 119)

Původní text: *Brad remembers admiring the World Trade Center from his apartment in Jersey City... After the towers came down on 9/11, Brad was one of the many Mohawk who worked to clear the debris and search for remains... A few days later Brad's crew*

found the radio tower he'd dreamed about. "I ended up standing on it," he says, "but not in the way I thought."

3) Byron říká: „Rozhodně nejvýrazněji se ztotožňuji se svým indiánským dědictvím.“ Jojo by se ráda stala advokátkou specializující se na indiánské právo. Tříměsíční Skylar Wildcat je v náručí svého otce Lucase vyzdvižen vzhůru během obřadu Společného díkyvdání v Park Hill v Oklahomě. Wildcatův klan učí své děti příběhy a písně Čerokijů. Když se Skylar otočí, slavnost za účasti většiny novorozenců z rodiny pokračuje modlitbami a poděkováním Velkému duchu formou obřadního tance na dvorku Skylarovi tety. (str. 113)

Původní text: *Though immersed in maistream young culture, "I most definitely identify more with my Indian heritage," says Byron. Jojo hopes to become an attorney specializing in Indian law. In Park Hill, Oklahoma, three-month old Skylar Wildcat gets a lift from his father, Lucas, at a Thaksgiving get-together. The Wildcat clan teaches its children the stories and songs of the Cherokee. When Skylar turns one, the event – as with most family birthdays – will be celebrated with a stomp dance on the family's ceremonial grounds in the yard of Skylar's aunt.*

V případě posledního souvětí, v důsledku nepochopení smyslu věty vedlejší, překládá překlad čtenáři obsah sdělení dost odlišný od původního textu. Výše uvedené nepřesnosti nevyplynou jen z vlivu původního textu, ale i, jak jsme již řekli, z nedostatečné znalosti výchozího jazyka. Toto zjištění je silně v rozporu s našimi předpoklady, že úroveň a kompetentnost všech překladatelů NG bude nadstandardní. Zároveň je třeba uvést, že výše zmíněné odstrašující příklady tvoří ve zkoumaném materiálu spíše výjimku a jejich výskyt nebyl vysoký.

VIII. ZÁVĚR

Nyní se pokusíme shrnout výsledky analýzy zkoumaného materiálu, a to v rámci dosavadního dělení, tedy na jednotlivých rovinách jazyka. Po vyhodnocení každé z pěti hlavních oblastí vyvodíme obecné závěry a stanoviska.

Dle předpokladu, který jsme uvedli v kap. 2.1, byly anglicismy vyskytující se v rovině morfologické méně frekventované než v rovinách ostatních. Část jevů spadajících do této roviny navíc stojí na pomezí s rovinou syntaktickou. To souvisí s širokým přechodovým pásmem mezi oběma rovinami a faktem, že zákonitosti syntaktické vynahrazují angličtině chudší flexi. Nejvýraznějším a zcela přirozeným jevem bylo začleňování anglických přejímek do českého morfologického systému, kdy nedocházelo k odchylkám od předpokládaných způsobů morfologické adaptace. V rámci substantiv se objevily dubletní tvary, a to jak při utváření zakončení slova (přiřazování slovotvorných a tvarotvorných afixů), tak při zařazování slova ke jmennému rodu.² Vlastní ženská jména anglického původu důsledně podléhají přechylování.

Ve zkoumaném materiálu jsme našli i vliv fungující opačným směrem, tedy vliv anglické morfologie na češtinu. Jedním z výraznějších projevů tohoto vlivu byly odlišnosti vyplývající z tzv. *subject-object concord*, kdy se v angličtině shoduje podmět s předmětem ve jmenné kategorii čísla. Čeština naopak tuto situaci řeší singulárem podílným, přesto jsme našli interferenci anglického principu shody v čísle.³ Výrazný je také vliv nesklonného užívání anglických substantiv a adjektiv, vlastní citátové přejímky tak formálně fungují ve všech pádech v nominativu. Zajímavý je fakt, že se příležitostně projevil i vliv anglické kategorie času, respektive způsobu jejího užití. Výskyt těchto jevů byl řídký, a pokud k nim docházelo, pak v rámci anglické časové souslednosti, popř. se jednalo o vliv syntaktických konstrukcí postavených na v češtině neexistujícím čase předpřítomném.⁴ Dále docházelo k občasnému výskytu analytického způsobu stupňování, a to i ve spojení se substantivem.⁵

Relativně častým prohřeškem se ukázalo být přejímání anglických nereflexivních zájmen, popřípadě ztráta reflexivity u sloves a slovesných substantiv. Jedná se o jev, jehož vysoký výskyt jsme vzhledem k avizované odbornosti překladatelů nepředpokládali, naše domněnka se tedy nepotvrdila. V případě nezvratných zájmen může jít nejen o vliv angličtiny, ale i dlouhodobého trendu v češtině nahrazovat zvratné

² viz kap. 3.2.1

³ viz kap. 3.1.1

⁴ viz kap. 3.1.3

⁵ viz kap. 3.1.5

přivlastňovací zájmeno nezvratným. Domníváme se však, že kvalitní překladatel by měl být vůči hovorovým tendencím své mateřštiny imunní a eliminovat je ve svých překladech v maximální možné míře. Znatelný je také vliv anglického systému prefixů a sufixů, dochází k jejich překladu i přejímání, ve většině případů zcela v souladu českými principy jejich užití.

Obecně můžeme říct, že v rovině morfologické se splnily naše předpoklady týkající se morfologické adaptace anglických přejímek, avšak vliv anglického morfologického systému na češtinu byl o něco vyšší, než jsme předpokládali, přestože celkový výskyt těchto jevů nebyl nijak hojný.

Vysoký vliv anglického jazyka jsme zaznamenali v rovině syntaktické. Jednalo se často o anglicismy systémové, a to v mnohem větší míře, než jsme předpokládali, vyplývající z odlišného uplatnění syntaktických struktur a jejich častého opakování v anglickém textu. Je zde tedy určitým způsobem eliminován princip nahodilosti, fungující např. v rovině lexikální. U většiny z analyzovaných jevů v této rovině jsme zaznamenali množství příkladů, které daný jev dobře ilustrovaly. Jednalo se jak o jevy funkční a v češtině akceptovatelné (často související s tendencemi publicistického stylu), tak o projevy nedostatečné znalosti výchozího i cílového jazyka a nízké kompetence překladatele. Náš předpoklad, že se bude jednat o anglicismy nenápadné a velmi málo zjevné, se potvrdil jen částečně.

Výrazný je vliv pevného anglického slovosledu, kdy pod vlivem angličtiny posouvají překladatelé do koncového postavení nerematické větné členy. Často se tak děje v úvodních větách textu, v tom případě pak lze poukazovat na vliv publicistického stylu. Nalezli jsme však i případy, u kterých byl vliv původního textu zjevný.⁶

Další velkou oblastí anglického vlivu se ukázaly být prostředky větné kondenzace. Patrný je v českých překladech vliv gerundia, participií i infinitivu. V mnoha případech se jedná o zcela funkční překlady, které odpovídají českým pravidlům, a ke kterým bychom jen těžko hledali jiné ryze české ekvivalenty. Zároveň jsme narazili na případy, kdy automatické přejímání kondenzovaných struktur vedlo k vysokému stupni zhuštění textu a bylo na úkor jeho přehlednosti.⁷ Vysoký výskyt kondenzačních struktur tak často působil stylisticky neobratně až krkolomně. Ke zhuštěnému nominálnímu charakteru

⁶ viz kap. 4.1

⁷ viz kap. 4.2

textu také přispíval vliv anglických přívlastkových struktur založených na předložkách (především *of*, *with* a dalších).⁸

Jedním z nejvýraznějších vlivů v angličtině v rovině syntaktické vůbec, byla interference anglického způsobu vyjadřování přívlastku. Zásadní byl v analyzovaném materiálu vliv anglického přívlastku v prepozici, který v mnoha případech překladatelé převáděli do češtiny jako přívlastek shodný. Některé z těchto případů byly funkční a v češtině užívané, jiné se již pohybovaly na hranici přijatelnosti a svědčily o nižších schopnostech překladatele.⁹ Dále byl v této oblasti zřetelný vliv anglického preponovaného přívlastku vyjádřeného přídělníkem minulým, který ve většině případů byl pro češtinu zcela přijatelný. Výjimku tvořily případy, kdy došlo k přílišnému nahromadění participií činných před substantivem.¹⁰ Určité rozdíly jsme zaznamenali ve způsobu řazení rozvitého preponovaného přívlastku, jednalo se však o nepříliš frekventovaný jev, který odpovídal našemu předpokladu, že v rovině syntaktické se budeme setkávat především s málo nápadnými anglicismy.

Poslední z rozsáhlých oblastí anglického vlivu byla oblast zahrnující předložkové vazby. Zde jsme se setkali s velkým množstvím anglicismů, a to relativně různorodých. Docházelo jak k automatickým přejímkám anglické předložky namísto adekvátní předložky české, tak k nadužívání předložkové vazby pod vlivem anglického modelu. Setkali jsme se s vlivem předložky *for* jak ve spojení s časovými údaji, tak ve funkci prostředku uvozujícího podmět vedlejší infinitivní struktury nebo implikujícího účel.¹¹ Výskyt tohoto jevu byl však relativně řídký.

Mezi méně frekventované syntaktické anglicismy jsme pak zařadili vliv anglického nominativu v přísudku slovesně jmenném. Třebaže výskyt tohoto jevu nebyl nijak vysoký, byl vyšší, než jsme předpokládali. Jedná se opět o jeden z méně zjevných syntaktických anglicismů.¹² Výskyt vlivu verbonominálních vazeb byl poměrně omezený¹³, o málo výraznější byl vliv anglické struktury *There is*.¹⁴ Ani jeden z těchto vlivů nepůsobil v českém překladu výrazně rušivým dojmem, můžeme jim přičítat pouze zapříčinění drobných stylistických neobratností. Stejný je případ vlivu anglických

⁸ viz kap. 4.2.5

⁹ viz kap. 4.3.1

¹⁰ viz kap. 4.3.2

¹¹ viz kap. 4.4 e)

¹² viz kap. 4.5.1

¹³ viz kap. 4.5.2

¹⁴ viz kap. 4.5.3

určitých členů, který vede v překladu k nadužívání ukazovacích zájmen¹⁵, a vlivu anglického opisného pasiva¹⁶.

Dále jsme se setkali s velkým množstvím syntaktických kalků, tedy překladů syntaktických konstrukcí, které jsou svým charakterem těžko zařaditelné do některého z výše jmenovaných oddílů. Jedná se o pestrou směs nahodilých syntaktických anglicismů, které vznikly v důsledku přímého kontaktu překladatele s anglickým modelem a nenesou tak výrazný prvek systémovosti jako předchozí syntaktické anglicismy. Množství těchto kalků je funkční, třebaže angličtinu ovládajícímu čtenáři je anglický původ jasný. Na druhé straně jsme ve zkoumaném materiálu našli syntaktické kalky silně příznakové, které působí v textu překladu dojmem cizorodého prvku. Přestože je sémantika takové struktury transparentní a srozumitelná, neodpovídá českému úzu.¹⁷

Výrazný vliv angličtiny jsme zaznamenali i v oblasti lexikální, kde se jednalo především o nahodilé přejímky, postrádající prvek systémovosti, jak jsme již zmínili výše. V rámci formální adaptace jsme se setkali s velkým množstvím anglicismů v nezměněné původní podobě, především u jmen místních (tzv. endonyma), názvů periodik, organizací, institucí apod. Relativně časté byly i názvy filmů, knih a článků v původním, tedy anglickém, znění. Tento jev souvisí s těsným sepětím textů s angloamerickým prostředím a kulturou a v mnoha případech se užití původního názvu jeví jako jediná možnost. Někteří překladatelé opatřovali anglické názvy dodatečným překladem názvu (asi v polovině případů), velmi řídký byl samotný český překlad bez původního názvu.¹⁸ To poukazuje na fakt, že překladatel předpokládá u čtenáře relativně vysoký stupeň vzdělání a určitou znalost angličtiny. Zde se tedy potvrdily předpoklady, které jsme vyslovili v samém úvodu naší práce. Zcela běžným postupem pak ve zkoumaných textech bylo přejímání anglických obecných substantiv pojmenovávajících u nás nepříliš běžné jevy či předměty. V takových případech byla důsledně zachována anglická pravopisná podoba, v malém množství případů opatřil překladatel takové slovo i uvozovkami jako upozornění na cizorodost slova.¹⁹ U anglicismů, které již fungují na určitém stupni integrace do češtiny, užívají překladatelé

¹⁵ viz kap. 4.5.4

¹⁶ viz kap. 4.5.5

¹⁷ viz kap. 4.5.7 c)

¹⁸ viz kap. 5.1.1 a), b), c), d)

¹⁹ viz kap. 5.1.1 e)

nejnovější normy spisovné češtiny. Projevila se i určitá rozkolísanost normy, která je obecným problémem formální adaptace anglicismů do češtiny.²⁰

Překvapivě vysoká pak byla frekvence citátových kalků, u kterých docházelo k posunům nebo zkreslení významu. Často překladatelé přejímali automaticky anglický (popř. mezinárodní) základ slova, aniž by si skutečně ověřili, zda takové slovo funguje v českém textu stejně jako v anglickém.²¹ Běžné bylo využití cizího základu slova v rámci odborného názvosloví, problematická pak v některých případech byla přílišná odbornost termínu, která mohla přesahovat i možnosti vzdělaného a erudovaného čtenáře, pokud neznal původní anglickou podobu termínu.

V oblasti frazeologie jsme zaznamenali středně vysoký výskyt překladů anglických obrazných pojmenování a frazeologismů. Ve většině případů se jedná o sémanticky průhledná vyjádření, která nejsou na závalu porozumění, jejich anglická motivace je však zřejmá. Spolu s rovinou syntaktickou je rovina lexikální oblastí nejvíce podléhající vlivu původních textů. Anglicismy v rovině lexikální jsou nejnápadnější a obohacují češtinu o nové prvky.

V rovině sémantické představují rozsáhlou oblast anglického vlivu sémantické kalky, tedy překlady anglických slov. V drtivé většině případů takové překlady zapříčinily posuny ve významu a byly problematické z hlediska stylistické stránky textu.²² Tento jev tedy zasahuje vedle roviny sémantické i rovinu lexikální a stylistickou a ukázal se být relativně frekventovaným a problematickým prvkem. Dále docházelo k úžení významu, tedy k procesu který je při transferu anglického prvku do češtiny přirozeným jevem a nesouvisí přímo s vlivem původního textu.

Převážně funkční bylo užití anglicismů v rovině stylistické a to za účelem evokace, zpřesnění, stručnosti a různorodosti vyjádření.²³ V případě překladů metaforických pojmenování je funkčnost užitých anglicismů problematičtější. Zaznamenali jsme i určité rozdíly ve výstavbě textu, zřetelně vyplývající ze systémových odlišností obou jazyků. Překladatelé se museli vypořádat s vysokým stupněm kondenzace v anglických textech a často český text rozvolňovali a činili jej tak pro čtenáře stravitelnějším. Tendenci vytvářet anglické texty s ohledem na fakt, že budou překládány do dalších jazyků (a tedy eliminování častých kondenzačních struktur), o které mluvila Dagmar Eisenmannová, jsme v původních textech nezaznamenali. Naopak se nám jevil výskyt

²⁰ viz kap. 5.1.2

²¹ viz kap. 5.2.1

²² viz kap. 6.1

²³ viz kap. 7.1

kondenzačních prostředků v původních textech velmi vysoký, což by bylo v souladu s tendencemi publicistického stylu a také mluvené angličtiny, která tíhne ke kondenzovanému způsobu vyjádření výrazněji než čeština. Kromě častého užívání préterita pod vlivem anglického modelu tam, kde by čeština užila spíše prezens historický, jsme se s dalším výrazným vlivem anglických textů v rovině stylistické nesetkali.

Celkově můžeme říci, že předpoklady, které jsme vyslovili v úvodu práce, se naplnily pouze částečně. Velká část námi zkoumaných překladů dosahovala vysoké úrovně a odpovídala vysokým překladatelským schopnostem, které jsme u překladatelů renomovaného periodika očekávali. Zřetelná je tendence překladatelů zaměřovat se na erudované a vzdělané čtenářstvo častým užíváním lexikálních anglicismů.

Velmi problematická je kvantifikace zkoumaných jevů. Z analyzovaných textů lze usuzovat na velmi vysoký stupeň kontaminace anglickými jazykovými prvky v rovině syntaktické, které mají převážně systémový charakter a na nejnižší výskyt anglicismů v rovině morfologické. Vysokým výskytem anglicismů konkuruje rovině syntaktické rovina lexikální, nicméně jevy vyskytující se v této rovině se svým charakterem výrazně liší, jak již bylo zmíněno dříve. Jsme si vědomi toho, že poněkud problematická je delimitace na rovinu lexikální a sémantickou, neboť zde je hranice opravdu diskutabilní. Jakékoliv statistické zpracování se nám vzhledem k charakteru práce jeví obtížné a vzhledem k omezenému množství analyzovaných textů by ani nebylo relevantní. Nebylo by skutečným podkladem pro vyvozování obecných závěrů týkajících se textů v české mutaci National Geographic Magazine a frekvence výskytu anglicismů v těchto textech. V práci byla použita pouze část jevů nalezených ve zkoumaných materiálech, přesto jsme se snažili, aby množství uvedených příkladů konkrétního jevu zhruba odpovídalo poměru, v jakém se tento jev vyskytl v analyzovaných textech. Obecně lze říci, že vliv angličtiny byl ve všech jazykových rovinách vyšší, než jsme očekávali a velká část zkoumaných anglicismů se ukázala být relativně frekventovaná.

Anglicismy, které jsme analyzovali v této práci, se nevyskytovaly v jednotlivých vydáních NG rovnoměrně. Vedle kvalitních a kultivovaných překladů, ve kterých byl výskyt nefunkčních anglicismů velmi řídký, se objevovaly texty, které překvapovaly mírou anglického vlivu a které byly příznakovými jevy vyplývajícími z vlivu

anglického modelu doslova zahlceny.²⁴ Typy a frekvence těchto prohrěšků někdy byly až zarážející. Nezbyvá proto, než konstatovat, že úroveň překladatelů pracujících pro NG se liší případ od případu a rozpětí kvality překladů je veliké. Nekvalitní a chatrné překlady však byly důsledkem především nízké překladatelské kompetentnosti a až v druhé řadě vlivu původního textu.

SUMMARY

This thesis analyzes anglicisms in the Czech mutations of English periodicals. It is based on the comparison of texts which are direct translations from the original articles, therefore a high frequency of anglicisms can be expected in the investigated materials. For lack of other sources, the research had to be based on texts published in National Geographic Magazine, which seems to be one of the few genuine Czech mutations of English periodicals.

As a theoretical basis of the thesis we used a study by Rudolf Filipovic (1986). According to his conclusions, the anglicisms investigated in this thesis seem to be a result of direct contact between a bilingual speaker and the English model. We analyzed the direct borrowing on five linguistic levels: morphological, syntactic, lexical, semantic and stylistic.

The influence of English on the morphological level is prominent especially within the grammatical category of case (English loans are used without Czech declination suffixes), number (the influence of the English plural form within the subject – object concord is apparent) and tense (the influence of the specific English tenses, which do not exist in Czech). On the other hand, English loans are morphologically adapted. English stems are integrated into the Czech morphological system through adding Czech suffixes and prefixes carrying the grammatical and semantic meanings of the word. This process involves especially nouns, adjectives and verbs.

The syntactic level proved to be the major field of English influence in the translations.

The English syntactic structures were especially prominent in the different distribution of Czech structures. The strong influence of English word order was manifested especially in the final position of English adverbials. Also, there is a tendency to translate most of the complex structures containing gerunds, participles, and infinitive structures. However, in many cases this could be considered a general stylistic tendency of journalism. The influence of the English model was apparent in the way the attributes were expressed in the Czech translations. This happened frequently in the case of English attributes premodifying substantives. These were translated by analogical Czech structures despite the fact it would be more convenient for Czech to place the attribute in postposition. We also noticed the influence of English juxtapositional attributive clusters premodifying the substantive and the differences in the order of the members of the complex attributes. The distinctive use of English prepositional structures was apparent in the Czech translations as well. The chapter analyzing less frequent

anglicisms included verbonominal structures, the process of replacing the English definite article with Czech demonstratives, the translations of the English structure "There is", and the overuse of the passive voice. We also detected translations of various syntactic structures which cannot be categorized as systematically as the syntactic anglicisms mentioned above.

Anglicisms on the lexical level proved to be frequent as well. In most of the cases, their presence in the text was functional. The high frequency of lexical borrowings was caused by the need to identify certain entities or phenomena unfamiliar to Czech readers. Also, there occurred a large number of English names of places, periodicals, organizations, institutions, companies, books, films and articles. Borrowings based on English (or international) stems and adapted into the Czech morphological system at the same time, proved to be quite frequent as well. These very often caused semantic shifts and their use was inappropriate. As far as phraseology is concerned, we detected a certain amount of calques (literal translations) of metaphorical terms, set expressions and phrasal idioms as well.

On the semantic level, the English influence was most apparent in the use of semantic calques. Automatic translations of English words very often caused semantic shifts and these turned up to be a problem common to many translators.

As the stylistic analysis of the texts implies, many of the lexical anglicisms were used to fulfil certain functions, such as precision, brevity, variation of expressions, conveying an Angloamerican atmosphere, etc. These proved to be the means of stylistic activation of the texts. The differences between the originals and the translations, such as the length of the texts, different levels of condensation, and different tenses resulting from the Czech or English journalistic style were among other interesting phenomena detected within the texts under analysis.

To conclude, the present study revealed a wide range of anglicisms on all linguistic levels in the texts of National Geographic Magazine. These anglicisms varied from functional ones to those which could prevent the readers from comprehension of the text, which indicates a striking variation in the quality and competence of the translators.

SEZNAM LITERATURY

AUTORSKÝ KOLEKTIV ÚSTAVU ČESKÉHO JAZYKA FILOZOFICKÉ FAKULTY MASARYKOVY UNIVERZITY V BRNĚ: *Příruční mluvnice češtiny*, Praha, NLN, 2000

AUTORSKÝ KOLEKTIV ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ: *Akademický slovník cizích slov*, Praha, Academia, 2001

AUTORSKÝ KOLEKTIV ÚSTAVU PRO JAZYK ČESKÝ: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Praha, Academia, 2001

ČECHOVÁ, MARIE – KOLEKTIV AUTORŮ: *Současná česká stylistika*, Praha, ISV nakladatelství, 2003

CRYSTAL, DAVID: *English as a Global Language*, Cambridge University Press, 1997

CRYSTAL, DAVID – DAVY, DEREK: *Investigating English Style*, London, Longman, 1969

DUŠKOVÁ, LIBUŠE: *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*, Praha, Academia, 1994

FILIPEC, JOSEF – ČERMÁK, FRANTIŠEK: *Česká lexikologie*, Praha, Academia, 1985

FILIPOVIČ, RUDOLF: Research Guidelines for Analysing Anglicisms in Serbo-Croatian, In: Viereck, W. – W.D. Bald: *English in Contact with Other Languages*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986, s. 333-343

HAVRÁNEK, BOHUSLAV: Cizí jazyk a cizí slova, In: *Slovo a slovesnost*, 4, 1938, s. 255-256

ENDORF, K. SUZANNE: (1996) The Impact of English in Germany, In: *English*, 47, Vol. 12, No 3, s. 3-14

NBY, A. S.: *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, Oxford University Press,

LOVÁ, ALENA: Čechoamerická periodika, In: *Nadnárodní kontexty národní kultury*, České Budějovice, PF JČU, 2004, s. 129-167

ČERA, KAREL: *Český jazyk v USA*, Praha, UK, 1989

NEROVÁ, Z., POLÁČKOVÁ, M., POVEJŠIL, J., SKOUMALOVÁ, Z.,
LAKOVÁ, V.: *Překládání a čeština*, Jinočany, H&H, 1994

ŽÝ, JIŘÍ: *Umění překlada*, Praha, Ivo Železný, 1998

ONEN, PIETER: (1996) English in Europe: from timid to tyrannical?, In: *English*, 46, Vol: 12, No.2, s. 3-9

ATT, CHRIS: Anglicisms in Contemporary European Spanish, In: Viereck, W. –
D. Bald: *English in Contact with Other Languages*, Budapest, Akadémiai Kiadó,
86, s. 345-367

SEZNAM INTERNETOVÝCH STRÁNEK

1) [http:// www.nationalgeographic.com/birth/](http://www.nationalgeographic.com/birth/)

2) [http:// www.national-geographic.cz](http://www.national-geographic.cz)

3) <http://www.stratosfera.cz>

4) <http://www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm>